

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
İÖ OÖ YL 2008-0003**

**OKULÖNCESİ DÖNEMİ ÇOCUKLARINA YÖNELİK
HAZIRLANAN MASAL VE ÖYKÜ KİTAPLARINDA
GEÇEN İLETİŞİM ENGELLERİ**

**HAZIRLAYAN
Seden KIRAN**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Ruhi SARP KAYA**

AYDIN-2008

İÇİNDEKİLER

Türkçe özet.....	v
İngilizce Özet.....	vi
Önsöz.....	vii
İçindekiler.....	ii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5. Tanımlar.....	5

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Açıklamalar.....	7
2.1.1. Okulöncesi Dönem.....	7
2.1.2. Okulöncesi Dönemde Çocuk Edebiyatı.....	9
2.1.2.1. Çocuk Edebiyatının Tanımı ve Önemi.....	9
2.1.2.2. Çocuk Edebiyatının Amaçları.....	12
2.1.2.3. Çocuk Edebiyatının İşlevi ve Nitelikleri.....	14
2.1.3. Çocuk Kitapları.....	14
2.1.4. Çocuk Edebiyatında Masal ve Öykü Türünün Özellikleri.....	16
2.1.4.1. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Masallar.....	16
2.1.4.2. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Öyküler.....	19
2.1.5. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri.....	23
2.1.5.1. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Dil ve Bilişsel Gelişimine Etkisi.....	25
2.1.5.2. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisi.....	27
2.1.5.3. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Toplumsal Gelişimine Etkisi.....	28
2.1.5.4. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Duygusal Gelişimine Etkisi.....	30
2.1.6. İLETİŞİM.....	31
2.1.6.1. İletişimin Tanımı.....	31

2.1.6.2. İletişim Modeli.....	33
2.1.6.3. İletişimin Önemi.....	36
2.1.7. İletişim Engelleri.....	38
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	42

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	48
3.2. Evren ve Örneklem.....	48
3.3. Verilerin Toplanması.....	49
3.4. Verilerin Analizi.....	51

BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Emir Vermek” Nasıl Ele Alınmıştır? Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	54
4.1.1. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Emir Verme İfadeleri.....	55
4.2. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Alay Etmek, Küçümsemek” Nasıl Ele Alınmıştır? Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	59
4.2.1. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Alay Etme/Küçümseme İfadeleri.....	59
4.3. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Ad Takmak” Nasıl Ele Alınmıştır? Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	62
4.3.1. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Ad Takma İfadeleri.....	62
4.4. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Eleştirme, Suçlama” Nasıl Ele Alınmıştır? Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	65
4.4.1. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Eleştirme/Suçlama İfadeleri.....	65

4.5. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Tehdit Etmek, Gözdağı Vermek” Nasıl Ele Alınmıştır? Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	69
4.5.1.Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Tehdit Etmek/ Gözdağı Verme İfadeleri.....	69
4.6. DİĞER.....	72

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER.....	75
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	90

ADI-SOYADI: Seden KIRAN

BAŞLIK: Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engelleri

ÖZET

Bu araştırmanın genel amacı “okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engelleri nasıl ele alınmıştır?” sorusuna yanıt aramaktır. Bu araştırmanın evrenini; okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini seçkisiz (rastgele) örnekleme yöntemi ile seçilmiş kırk dört masal, elli altı öykü kitabı oluşturmaktadır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmış, incelenen dökümanlar betimsel analiz yöntemiyle açıklanmış ve yorumlanmıştır. Araştırmanın başında çocuk edebiyatı ve iletişim ile ilgili alanyazın taraması yapılmıştır. Araştırılacak olan iletişim engelleri 1)emir vermek, 2)alay etmek-küçümsemek, 3)ad takmak, 4)eleştirmek-suçlamak, 5)tehdit etmek- gözdağı vermek başlıkları altında kategorilere ayrılmıştır.

Çalışmanın başında örnekleme alınan yüz kitaptan otuz tanesi iki uzman ve araştırmacı tarafından ayrı yerlerde ve zamanlarda oluşturulan kategorilere göre incelenmiştir. Uzmanlar bu başlıklara uygun buldukları tanımları değerlendirip araştırmacıya geri bildirimde bulunmuşlardır. Uzmanlar ve araştırmacı tarafından elde edilen tanımlar karşılaştırılmış; aralarındaki korelasyon SPSS paket programında hesaplanmıştır.

İncelemenin sonunda okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engelleri, kitaplardan doğrudan alıntı yapılarak listelenip, bu ifadelerin çocukların içinde bulunduğu dönemin gelişim özelliklerine uygun olup olmadığı yorumlanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Çocuk, çocuk edebiyatı, okulöncesi dönem, iletişim, iletişim engelleri

NAME-SURNAME: Seden KIRAN

TITLE: Barriers to Communication in Tale and Short Book Which Are Prepared For
Preschool Children

ABSTRACT

There are some barriers to communication in tale and short story books which are prepared for preschool children. The cosmos of this study is these books and aim of this study is finding an answer to the question of “how was the barriers to communication written down in these books are treated”. The samples of the study are chosen randomly among the forty four tale and sixty six short story books.

In this study, documentary investigation is used as data collection tool, and the documents examined are explained and commented by descriptive analysis method. In the beginning of study, literature about ‘fictitious books for children’ and ‘communication’ are scanned through. The barriers to communication examined are classified through the titles of: 1- ordering, 2- persiflage 3-name-calling 4- criticizing and blaming 5- threatening.

Thirty of the hundred books in the beginning of the study is examined by two expert researchers according to the categories built during two different locations and time. The researchers gave feedbacks to the student by evaluating the definitions suitable for these titles. The definitions obtained by the student and experts are compared and the correlation between is calculated by the help of SPSS packaged software.

At the end of the investigation, the barriers to communication written down in tale and short story books for preschool children are listed by directly quotations from the books, and commentary made on if these statements are suitable for the development of the children in this period.

KEYWORDS

Child, child literature, preschool period, communication, barriers to communication.

ÖNSÖZ

Araştırma, okulöncesi dönemi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmada, okulöncesi dönemi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen emir verme, alay etme-küçümseme, ad takma, eleştirme-suçlama ve tehdit etme-gözdağı verme iletişim engellerinin nasıl ele alındığını ortaya koymaktadır.

Günümüzde çocuk edebiyatı ile ilgili birçok araştırma yapılmaktadır. Yapılmış olan bu çalışma ile çocuk edebiyatının ürünü olan masal ve hikaye kitaplarında geçen iletişim engellerinin çocuğun gelişim düzeyi ile uygunluğu yorumlanmakta ve öneriler sunulmaktadır.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda da, ebeveynlerin, öğretmenlerin ve eğitimcilerin çocuklara karşı daha bilinçli davranacakları ümit edilmektedir.

Anne-babalar ve öğretmenler çocukların gelişim alanlarını dikkate alarak, onların yaşlarına uygun, ilgilerini çekecek, eğitici ve öğretici birçok uyarıcının bulunduğu ortamlar sunmalı ve onları geliştirici materyaller seçmelidirler. Böylece çocukların gelişim düzeyine uygun materyalleri kullanarak dünyaları ve yakın çevreleriyle olan ilişkileri hakkında bilgi edinilerek, gelişimlerini daha sağlıklı tamamlamalarına yardımcı olunacaktır.

Araştırmanın hazırlanmasında birçok kişinin emeği geçmiştir. Araştırmanın her aşamasında akademik bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren, araştırma süresince değerli zamanını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Ruhi SARP KAYA'ya, yapıcı eleştirileri ile araştırmaya katkıda bulunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hacer HARLAK'a, araştırma boyunca sonsuz anlayışlarıyla beni yalnız bırakmayan arkadaşlarıma, öğrenim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Seden KIRAN

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

Okulöncesi dönem, çocuğun tüm gelişim alanlarının hızlı bir değişim ve gelişim içinde olduğu yılları kapsamaktadır. Çocukların bu dönemdeki öğrenme yaşantıları, daha sonra edineceği becerilere bir temel hazırlamaktadır. Bu bağlamda, 0-6 yaşlar gelişimin kritik yıllarını ifade etmektedir.

Yaşamın ilk yıllarında alınan eğitimin ve geçirilen deneyimlerin çocuğun gelişiminde önemi büyüktür. Bu dönem zihinsel gelişimle paralellik gösteren dil gelişiminde de önemli bir yere sahiptir. Çocuğun dil gelişimi, hem olgunlaşmaya hem de öğrenmeye bağlıdır. Olgunlaşma dille ilgili organların kullanıma hazır bulunması anlamına gelirken, öğrenmede yaşantılar önemli yer tutmaktadır.

Bu yaşantılarda çocuğun erken yaşlarda yetişkin ile verimli zaman geçirmesinin önemi büyüktür. Okulöncesi dönemde çocuğun dilinin gelişiminin uygun bir şekilde sağlanması, iletişim becerilerini rahatça ifade edebileceği bir ortama, Türkçeyi düzgün ve kurallara uygun olarak konuşan yetişkinlere yönlendirilmeye, sözcük dağarcığını geliştirecek göze ve kulağa hitap eden araçlara gereksinimi vardır.

Bu araçlar arasında çocuğun bilişsel yeteneklerini olumlu yönde geliştirecek, yaratıcı hayal gücünü zenginleştirecek kitap sevgisini oluşturacak, çevresiyle daha kolay iletişim sağlamasına yardımcı olacak resimli öykü kitaplarının yeri çok önemlidir. Çocukların erken yaşlardan başlayarak yaşlarına uygun nitelikli yazınsal metinlerle karşılaşması, toplumsal ilişkilere yönelik deneyim edinmesinde önemi düşünüldüğünde içeriğinde geçen iletişim biçimlerinin dikkatli seçilmesi gerekmektedir.

Kitaplar, çocukların bilgilerini arttırmaya, kendilerini, yaşadıkları dünyayı ve insanları anlamalarına yardımcı olacaktır. Çocuklara uygun ve iyi kitaplar sağlamak onların eğitsel ve kültürel gelişimleri için bir gerekliliktir (Kocabaş, 1999: 2). Çocukların yaşantılarında önemli yere sahip olan bu yapıtların onların kişilik yapılarına uygun gereksinimlerini karşılaması ve bilimsel veriler göz önünde tutularak dikkatli bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Çocuğun gereksinimleri yaş, ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeyine göre değişmektedir. Kitabın çocuğa hitap etmesi, onu tatmin etmesi, çocuğun algılayış seviyesine uygun olması gibi vasıfların bulunması gerekmektedir(Demirdögen, 2003:1). Çocuk kitapları, çocuğun kendini ve dünyayı algılamasında, bilgilerini arttırmasında yararlı olduğu için “çocuk kitaplarında ileti” konusu önem kazanmaktadır. Düşünce ve duyuların gelişiminde, çocuğun kendini ve dünyayı algılamasında önemli yeri olan çocuk kitaplarında kullanılan ifadeler önem kazanmaktadır. Sever’in, yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşünce olarak tanımladığı ileti, çocuk kitapları için farklı bir öneme sahiptir (2003: 131).

Yazınsal metinlerin sosyalleşme sürecine giren çocukta iyi bir model oluşturması ve toplumsal ilişkilere yönelik deneyim edinmesinde önemi düşünüldüğünde, içeriğinde geçen iletişim ifadelerinin dikkatli seçilmesi gerekmektedir. Sosyalleşme sürecinde, bir bireyin kendinden hoşlanması ve kendini diğer insanlarla ve doğayla ilişki içinde görmesi yaşamın anlamlı olmasını sağlar. Ancak günümüz koşulları değerlendirildiğinde, gergin bir toplum yapısı içinde yaşadığımızı gözlemek mümkündür. Bireyleri kuşatan bu gerginliğe yenik düşmemek için, kişinin kendisiyle, ailesi ve çevresi ile bilinçli bir ilişki kurması gerekir. Bilinçli iletişim ve etkileşim, anlamlı yaşamda sağlıklı ruh yapısının gelişmesine yol açar (Cüceloğlu, 1995: 17).

Bu bilinçli iletişim ve etkileşimin, resimli masal ve öykü kitaplarında titizlikle ele alınmış olması, çocuğun sürekli değişen toplumda sağlıklı ruh yapısı kazanmasında etkili bir rol oynamaktadır. Bu tarzda hazırlanmış olan yazınsal metinler hem ailelerin çocukları ile olan ilişkilerinde hem de çocukların dinledikleri bu eserlerden iletişim yollarını, çatışmaları önleme biçimlerini görmeleri yönüyle önem arz etmektedir.

Yazınsal metinler aynı zamanda çocuk edebiyatı ürünleridir. Edebiyatın eğitim ile ilgili yönü en çok çocuk edebiyatıyla ilintilidir. Çünkü çocuk edebiyatının ortaya çıkmasının temel sebeplerinden biri çocuğun sanat yoluyla eğitilmesidir. Bundan dolayı, çocuk kitabı hem eğitsel hem de sanatsal nitelik taşımak zorunda görünmektedir (Arpacı, 2006).

Çocuk kitabı yazarının, kitapta çocuğa kullandığı iletişim yolunu, çocuğun anlam evrenine uygun bir şekilde sunması gerekmektedir. Türkiye’de çocuk kitaplarındaki iletilerin, çocuğun gelişimine uygun seçilmediği, seçilen iletilerin aktarım biçimine hem çocuk gelişimi hem de yazınsal ölçütler açısından önem verilmediği tespit edilmiştir (Dilidüzgün, 2000: 261).

Çocuğun yaşına uygun olmayan iletiler, iletişim engellerinin oluşmasında büyük bir önem taşımaktadır. Yazarın kullandığı aktarım biçimleri, karakterler arasında kullandığı diyalogların çocuk gelişimine ve yazınsal metinlere uygun olmaması okulöncesi dönem çocuğunda olumsuz etki bırakıp çocuğun dünyasını derinden etkileyebilmektedir.

Bu sorundan yola çıkarak, okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan öykü ve masal kitaplarında geçen iletişim engelleri üzerine bir çalışma yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, okulöncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan öykü ve masal kitaplarında geçen iletişim engellerini inceleyip değerlendirmek ve elde edilen bulgular ışığında kullanılan iletişim dilinin eğitimsel özelliklere uygunluğunu ortaya çıkarmaktır.

Alt amaçlar:

Araştırmanın genel amacına bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerinden “emir vermek ” nasıl ele alınmıştır?
2. Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerinden “alay etmek, küçümsemek” nasıl ele alınmıştır?
3. Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerinden “ad takmak” nasıl ele alınmıştır?
4. Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerinden “eleştirmek, suçlamak” nasıl ele alınmıştır?
5. Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerinden “tehdit etmek, gözdağı vermek” nasıl ele alınmıştır?

1.3. Araştırmanın Önemi

“Edebiyat metninin adeta bir matematik problemi gibi tek doğru anlam taşıdığı yaklaşımı artık eskidiğine ve günümüzde geçerliliğini yitirdiğine göre, okuyan ve sistemli düşünüp belli kararlar verebilmesi istenen bir nesil yetiştirmek için eğitim sistemimizde, müfredat programlarının ve çocuk kitaplarının gözden geçirilmesi, Avrupa Topluluğu ile yakınlaştığımız şu günlerde ivedilikle düşünülmesi gerekmektedir” (Dilidüzgün, 2005: 201).

Günümüzde öykü ve masal kitapları, çocuklar için önemli bir eğitim aracı olarak kabul edilmektedir. Gerçek yaşamdan kesitler sunan öykülerin, çocuğun yakın çevresini tanınmasında ve bu çevre ile sağlıklı ilişkiler kurmasında, algılama ve yorumlama yeteneğini arttırmasında önemli rolleri vardır.

Sosyalleşme sürecine giren okulöncesi çocuğunun toplumsal normları ve iletişim yollarını edinirken etkileşimde bulunduğu insanların ve araçların önemi büyüktür. Bu araçların içerisinde yer alan resimli masal ve öykü kitaplarının iletişim dilinin çocuğun yaşına uygun olmaması, çocukların iletişim girişimlerini ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir.

Son yıllarda bilim adamlarının ve eğitimcilerin çocuk yazınında bulunması gereken nitelikleri ortaya koyan araştırmalar yaparak bu alana dikkat çektikleri gözlenmektedir. Taşdemir (2005) göre, “Türkiye’de kısmen görülen kitap inceleme araştırmaları genelde ders kitapları ve kitapların sınırlı bazı boyutları olan, içerik, grafik tasarımı, görsel öğeler, tasarım gibi boyutlar üzerine olduğu gözlenmektedir”.

Türkiye’de okulöncesi çocuklar için hazırlanan öykü ve masal kitaplarında geçen iletişim üzerine odaklanmış araştırma tesbit edilememiştir. Bu yüzden kitapların uygun ölçütler kullanılarak değerlendirilmesi çocuk gelişimi ve eğitimiyle ilgili herkese katkı sağlayabilecektir.

Okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplardaki iletişim engellerinin incelenmesi hem bu alandaki eksikliğe dikkat çekmek hem de bu konuda yapılacak çalışmalara yön vermesi açısından önemlidir.

Ayrıca bu araştırma ile toplanacak veriler özellikle;

- Okulöncesi çocuklar için öykü ve masal kitapları seçmede öğretmenler ve anne-babaları bilinçlendireceğinden;
- Yetkililerin konu üzerine daha dikkatle eğilmelerini sağlayacağından;
- Araştırma sonunda elde edilen sonuçlar, ana-baba ve diğer yetişkinlere rehber olacağından önem arz etmektedir.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir.

- Örneklemeye alınan 100 kitabın incelenmesiyle,
- Örneklemeye alınan öykü ve masal kitaplarında geçen emir vermek, alay etmek-küçümsemek, ad takmak, eleştirmek-suçlamak ve tehdit etmek-gözdağı vermek 5 iletişim engelinin incelenmesiyle,
- Okulöncesi dönem çocuklarının bilişsel-dil gelişimi, sosyal gelişimi, kişilik gelişimi ve duygusal gelişim özellikleriyle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Okulöncesi eğitim: Doğumdan ilköğretimin başlangıcına kadar olan çocukluk yıllarını içine alan, bu yaş çocuklarının bireysel özelliklerini ve gelişimsel düzeylerine uygun zengin uyarıcı çevre imkânlarını sağlayan, onların tüm gelişimlerini toplumun kültürel değerleri ve özellikleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren bir eğitim süreci (Poyraz ve Dere, 2001: 21).

Çocuk edebiyatı: Çocukluk çağında bulunan bireylerin hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik; aynı zamanda eğitime, estetik duyguları ile dil ve düşünce gelişimini güçlendirme amacıyla olan sözlü ve yazılı sanat eserleri (Şen, 2004: 8).

Masal: Genellikle olağanüstü kişilere, olaylara yer verilen, anlattıklarına inandırmak gibi iddiası olmayan, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa anlatılarak ya da yazar tarafından sanat yapmak amacı ile zengin hayal ürünleri ile süslenmiş yazı türleri (Oğuzkan, 2006: 16).

Öykü: Belirli zaman ve belirli yerlerde genellikle az sayıdaki kişi arasında geçen gerçeğe uygun olayların karakterleriyle birlikte kısa, duygulu, heyecanlı bir biçimde gözleme veya tasarlanmaya dayanan edebi yazılara denir (Ciravoğlu, 2000: 77).

İletişim: Bir düşüncenin, bir duygunun yüz anlatımı, el, kol, baş hareketleri, konuşma ya da yazı, telefon, radyo, televizyon gibi bildirişim araç ve gereçlerinden yararlanarak bir kimseden başka bir kimseye iletimine iletişim denir (Demirel, 2005: 67).

İletişim Engeli: Bir mesajın verilmesini ve alınmasını olumsuz yönde etkileyen engellerdir (Tutar ve Yılmaz, 2005: 71)

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL AÇIKLAMALAR

2.1.1.Okulöncesi Dönem

Çağdaş, bilimsel anlayışa göre eğitim, bireyin bedensel, duygusal, düşünsel ve sosyal yeteneklerinin kendisi ve toplumu için en uygun şekilde geliştirilmesi ve olgunlaşması sürecidir (Yeşilyaprak, 2001: 2). Okulöncesi eğitim ise çocuğun doğumundan ilköğrenimine başladığı zamana kadar geçen süreyi kapsayan ve çocukların daha sonraki yıllardaki yaşantılarında önemli rol oynayan, zihin, dil, sosyal, psikomotor ve fiziksel gelişimlerinin büyük bir kısmının tamamlandığı ve kişiliklerin şekillendiği, kurumlarda ve ailelerde verilen eğitim süreci olarak tanımlanabilir (Aral vd., 2002: 14).

İnsanoğlunun tüm yaşamı göz önünde bulundurulduğunda bazı yaşam dilimlerinin, psikolojik ve fizyolojik gelişmeler açısından daha kritik dönemler olarak ele alınması gerektiği bilinmektedir. Örneğin, 0–6 yaşlar arasını kapsayan okulöncesi yılları; kişiliğin oluşumu ve şekillenmesi, temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması ve geliştirilmesinde ileri yıllara olan etkisi nedeniyle, yaşamın en kritik dönemlerinden biridir.

Çocuğa erken yaşlarda sağlanacak deneyimlerle elde edilecek temel bilgi, beceri ve alışkanlıklar, çocuğun daha sonraki öğrenim yaşamının yanı sıra sosyal ve duygusal yaşamını da biçimlendirecek güçtedir. Tesadüflere bırakılmayacak kadar ciddi, bilimsel ve sistematik bir organizasyon ile yönlendirilmesi gereken okulöncesi eğitim hizmeti, tüm eğitim sisteminin en can alıcı basamağıdır (Arı, 2005: 31).

Okulöncesi eğitim insan yaşamının temelini oluşturur. Bu dönemdeki çocuğun sağlığı ve beslenmesi kadar, aile ortamının ona sağladığı sevgi ve şefkat de son derece önemlidir. Bu dönemdeki yaşantılar çocuğun gelecekte hayata bakış açısını da önemli ölçüde etkiler. Sağlıklı, mutlu, yaratıcı insanlar yetiştirebilmek açısından bu dönemi en iyi şekilde değerlendirmek gereklidir (Aral vd., 2002: 14).

Sağlıklı istenilen davranışlara sahip çocuklar yetiştirmek, bu yaş çocuklarının gelişim özelliklerini ve bu özellikler doğrultusunda da ihtiyaçlarının olduğunu bilmeye bağlıdır. Özellikle de okulöncesi çağındaki çocukların özelliklerini bilmeden yapılan bir eğitim hem güçtür hem de tamamen tesadüflere kaldığı için hata yapılmasına ve istemeden de olsa onların zedelenmelerine yol açabilmektedir (Demiral, 1989: 29).

Özellikle çocukların, temel eğitime başlayıncaya kadar geçirdikleri birçok kritik dönemi içine alan ve gelişim hızlarının çok yüksek olduğu okulöncesi dönem, bu bakımdan daha da fazla önem taşımaktadır. Bu dönemdeki çocuk henüz kendi gelişim özelliklerini, yeteneklerini, ilgi alanlarını ve gereksinimlerini tanımadıklarından ve de duygu ve düşüncelerini ifade etme güçlüğü içinde olduklarından onlarla ilgilenen yetişkinlerin çok bilinçli ve dikkatli olmaları gerekmektedir.

Çağdaş ve demokratik toplumun gerektirdiği; duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen, girişimci, araştırmacı, öz denetimini sağlayabilen kendisinin ve başkalarının haklarına saygılı, yeteneklerini kullanma becerisine ve kültür değerlerine sahip, ruhsal ve bedensel özellikler yönünden sağlıklı, bağımsız karar verebilen ve aldığı kararların sorumluluğunu taşıyabilen bireyler yetiştirmek, ancak okulöncesi dönemdeki çocukların eğitimine gerekli önemi vermekle sağlanabilir (Aral vd. ,2002: 14–15).

Okulöncesi eğitim, çocuğu hayata hazırlamada en önemli unsurdur. Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması, nitelikli okulöncesi eğitimle gerçekleşebilir. Nitelikli bir eğitimin birçok özellikleri içinde barındırması ve en üst düzeyde okulöncesi eğitimin amaçlarını gerçekleştirilmesi önemlidir (Zembat, 2005: 25).

Okulöncesi eğitim, özetle 0–72 ay çocukların;

- Tüm gelişimlerini, toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren,
- Duygularının gelişimini ve algılama gücünü artırarak akıl yürütme sürecinde ona yardımcı olan ve yaratıcılığını geliştiren,
- Kendini ifade etmesini ve öz denetimlerini kazanmasını sağlayan sistemli bir eğitim sürecidir.

Okulöncesi eğitim kurumları; kişiliğin şekillendiği bu dönemi, çocukların fiziksel, sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri açısından en sağlıklı şekilde geçirmesini, onları hayata hazırlamayı ve aileyi okulöncesi eğitimi konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Okulöncesi eğitim kurumlarında öğretmen, arkadaşlık, kullanılan materyaller çocuğun hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu materyallerin çocuğun kritik dönemi göz önüne alınarak dikkatli bir şekilde seçilmesi, çocuğun ileriki eğitim yaşamında önem teşkil eder.

2.1.2 OKULÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUK EDEBİYATI

2.1.2.1. Çocuk Edebiyatının Tanımı Ve Önemi

İnsan doğarken bedensel, ruhsal ve düşünsel gelişme açısından belli bir gücü beraberinde getirir. Ortam bulur, beslenir ve geliştirilirse bu gücün, olumlu bir sonuç alınabilecek tarzda biçimlendirilmesi gerçekleşir, ortam bulamaz, beslenip geliştirilemezse bedenen büyüse ve biçimlense bile, ruhsal düğümlenmeler, düşünsel gerilikler, beceri eksiklikleri ortaya çıkabilir. Hemen her ülkede özellikle gelişmiş ülkelerde çocukların yalnız bedensel ve ruhsal değil düşünsel gelişmelerine de özen gösterilir, önem verilir (Alpay, 1984: 44). Çocukların düşünsel gelişmelerinin sağlanmasında çocuk edebiyatının önemi büyüktür.

Çocuk edebiyatının tanımına geçmeden önce çocuk ve edebiyat kavramları üzerinde ayrı ayrı durmak gerekir. Çocuk gün gün, adım adım olgunlaşan, büyüyen, bu amaçla eğitilmesi gereken bir insan, bir yurttaştır. Edebiyat ise duygu, düşünce, olay ve hayallerin, dil, yani söz ve yazıyla biçimlendirilmesidir.

Çocuk edebiyatı, çocuk psikolojisindeki gelişmeler sonucu eğitimci yazarlar tarafından ortaya atılan bir kavramdır. “Çocuk edebiyatı” sözünden, 2–14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyaçlarını karşılayan bir edebiyat anlaşılmalıdır. Çocuk edebiyatı, çocuk çağında bulunan kimselerin hayal, duygu ve düşüncelerine seslenen sözlü ve yazılı bütün eserleri kapsar (Oğuzkan, 2000: 3).

Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken, toplumumuzun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek yazarlar tarafından yazılmış olan ve üstün sanat nitelikleri taşıyan sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı denir, diye de tanımlayabiliriz (Oğuzkan, 2000: 3; Ciravoğlu, 2000: 11).

Çocuk edebiyatı, çocuğun sosyal ve zihinsel kavrayış düzeyine uygun edebi eserlerin oluşturduğu edebiyattır. Bazılarının düşündüğü gibi, yetişkinler için yazılmış herhangi bir kitabın çocukların anlayabileceği bir seviyeye getirilmesi değildir. Çünkü çocukların kendi yaş dönemlerine özgü ilgileri, gelişimleri ve gereksinimleri vardır. Çocuk kitapları çocukların bu doğallığını besleyen özel bir tasarıma ve içeriğe cevap vermek durumundadır (Tuğrul, 2002: 22).

Şirin, çocuğa çocuk olduğunu hatırlatan, onu küçümseyen bir edebiyatın çocuk dünyasını yansıtmayacağından söz eder. Şirin'e göre, "Çocuk edebiyatı önce bir edebiyattır. Edebiyat yönüyle edebiyatın içinde en incelikli yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilen, okunabilen, dili, anlamı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür" (Şirin,2007).

Çocuk edebiyatı, çocukları hafife almayan, ciddi, en az yetişkin edebiyatı kadar ustalık ve titizlik gerektiren, edebiyatın içindeki incelikli bir yazarlık alanı olarak algılanmalı ve çocuğun eğitiminde, özellikle de dil ve edebiyat öğretiminde araç olarak kullanılacak öyküler bu bilinçle üretilmiş olanlardan seçilmelidir (Kuzu, 2002: 105).

Okulöncesi çocuk edebiyatı ise, bu tanımın içinde önemli bir bölüm olarak düşünülmelidir. Çünkü okulöncesi dönemde çocuğa sunulan öyküler, çağdaş masallar, masalımsı öyküler, tekerlemeler ve bilmeceler, çizgi filmler ve benzeri çocuk edebiyatı kapsamı içine girmektedir. Bu kitaplar incelendiğinde gerçekten de içyapısında farklılıklar olduğu görülecektir. Burada unutulmaması gereken önemli bir nokta ise, edebiyat ile ilgili ilk tanışmanın, onu sevmenin ve daha sonraki dönemlerde de edebiyat ile güzel bir birlikteliği yakalamanın ancak okulöncesi dönemdeki iyi seçilmiş, kaliteli ve özenle hazırlanmış çocuk yayınları ile mümkün olacaktır.

Nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerinde, sözcükler ve çizgiler, ustaların elinde çocuğun yaşamını bütünleyen bir araca dönüşür. İnsanın günlük yaşamında sesiyle, jest ve mimikleriyle, bedensel hareketleriyle yansıttığı sevinç, korku, öfke; nitelikli yazınsal ürünlerde sözcük ve çizgilerle yaşam bulur. İnsanın herhangi bir yaşam durumundaki duyguları, kitap sayfalarında görünür kılınır. Çocuğun karşısına duygusuyla, düşüncesiyle insan gerçeği çıkarılır (Sever, 2003: 11).

Okulöncesi dönemi, eğitimsiz ve bu dönemin edebiyatıyla tanışmadan geçiren çocuk, toplumda kimi uyumsuzluklarla karşılaşabilecektir. Okulöncesi çocuk edebiyatının önemi buradadır. Bu önemin kaynağını şöyle açıklayabiliriz.

- Çocuk edebiyatı, günlük uğraşlar arasındaki zamanda oyalayıcı, eğlendirici bir öneme sahiptir.
- Çocukları can sıkıntısından kurtaracak ve onlara yaşama sevinci aşılacak bir değeri vardır.
- Çocuk edebiyatı sayesinde, çocuklar hayatı ve yakın çevrelerini tanımaya yönelirler. Bunun çocuk gelişiminde önemli işlevi vardır.
- Çocuk edebiyatı, okulöncesi çağıdaki çocukların dilsel gelişimlerine yardımcı olacak önemdedir (Ciravoğlu, 2000: 12).

Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk duyarlılığıyla örülmüş, çocuk düzeyine uygun bir dille kaleme alınmış metinlerdir. Çocuk edebiyatı, çocuk duyarlılığını kaybetmemiş her yaştan yetişkin yazar ve şairin vücuda getirdiği bir edebiyattır. Metinlerin alıcısı öncelikle çocuktur. Metinlerde önemli olan dilin güzel kullanılması, işlenen konunun çocuğun bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olması, kurgunun çekiciliğidir (Karatay, 2007: 465).

2.1.1.2. Çocuk Edebiyatının Amaçları

Çocuk kitaplarındaki iletilerin nitelikleri ortaya çıkarılırken çocuk kitabı ve çocuk edebiyatının amaçlarının belirtilmesi yararlı olacaktır. Bu amaçların belirtilmesi araştırmanın önemini daha net bir biçimde ortaya koyacaktır.

Çocuk kitaplarının ve çocuk edebiyatının öncelikli amacı çocuğa okuma sevgisi kazandırmaktır. Bu temel amacın yanı sıra düşünen, düşünce ve duygularını rahatça ifade edebilen, problemlere çözüm üreten, estetik duyguları gelişmiş, oyun oynamayı ve gülmeyi bilen çocuklar yaratmaktır (Sever, 2003: 11).

Çocuk kitaplarının temel amacının çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak olduğunu yineleyen Yüksel bu konudaki görüşlerini, “Çocuğun psiko-sosyal gelişme evreleri göz önüne alınarak eğlendirici ve ilgi çekici bir üslupla bilgi ve kültürünün artırılması insan ve yurt sevgisi kazandırılması ve çocuğun eğitilmesi de amaç edinilmelidir” şeklinde ifade etmiştir (1987: 91).

Çocuk edebiyatı, eğitici yönüyle de öne çıkan bir edebiyattır. Doğrudan doğruya çocuğu eğitmek amacıyla vücuda getirilmese de, çocukta olumlu etki ve izlenimler bırakmayı amaçlar. Çocukta olayları, kendini, çevreyi algılayış, sezış ile ona göre davranış geliştirme açısından olumlu gelişme ve değişmelere olanak sunar (Karatay, 2007: 466).

Çocuk, kendisi için yaratılmış edebiyat eserinde, yaşadığı ortamın bir benzerini bulur. Yazılan veya anlatılanla yaşadıkları arasında bağlantı kurma ve karşılaştırmalar yapma fırsatını yakalar (Karatay, 2007: 465).

Çocuk edebiyatının amacına genel olarak bakacak olursak;

1. Bilgilendirme, zevk verme, başarıma isteği uyandırma,
2. Çocuğa yaşamı tanıtmaya, kendine güven duygusunu geliştirme,
3. İnsana ve çevreye karşı duyarlı olma bilincini kazandırma, çocuğu sosyalleştirme,
4. Çocukta dil gelişimini sağlama, çocuğun zihinsel gelişimine katkı sağlama,
5. Düşündüklerini ve hissettiklerini yazı yoluyla anlatma isteği uyandırmadır (Karatay, 2007: 466–467).

2.1.1.3. Çocuk Edebiyatının İşlevi ve Nitelikleri

Okulöncesi dönem diye tanımlanan 0–6 yaş dönemi, çocukların büyük bir öğrenme hızı ve kapasitesine sahip oldukları bir dönemdir. Çocuk ilgi duyduğu, kendisine çekici gelen her konuyu öğrenmek için büyük bir istek içindedir. Bunu bazen sorarak edindiği bilgiler yolu ile gerçekleştirmeye çalıştığı gibi, çok kere bu dönemin en temel uğraşı olan oyun aracılığı ile gerçekleştirir. Bu dönemde yetişkin ile tek başına veya yaşla giderek artan oranda diğer çocuklarla birlikte oynadığı oyunlarda çevresinde bulunan, elleyip dokunabildiği her nesneyi oyun gereci olarak kullanabilir. Bu gereç bazen bir bebek, bazen bir top veya tencere, bazen de anne ve babası ile birlikte sayfalarını çevirip içindeki resimlere bakarak anlam çıkarmaya çalıştığı bir kitap olabilir. Özellikle anne, baba ve çocuk beraberliğini en yakın düzeyde gerçekleştirmek bakımından kitap, günümüz çocuklarının yaşamında ailenin sosyo-kültürel düzeyi ile orantılı olarak artan bir önem kazanmaktadır (Oktay, 2004: 226).

Çocuk gerçekliğine yeterince duyarlı olmayan bir çevredeki çocuk için sıradanlığın dışına çıkabilmenin de en etkili yolu, onun kendi gerçekliğini önemseyen kitaplarla buluşması ya da buluşturulmasıdır. Bunun için kuru ve çocuksu anlatımın egemen olduğu, yapay bir öğreticiliği temel ilke edinmiş yayınların çocuğun gereksinmelerine yanıt vermeyeceği, üstelik zamanla çocuk ve kitap arasındaki ilişkiyi zayıflatacağı gerçeği, anne-baba ve eğitimciler tarafından göz önünde bulundurulmalıdır (Sever, 2003: 12).

Kitapla ilişki kurmak, yaşama deneylerini kitapla arttırmak, kitabı algılamak her çocuğun, her genç insanın hakkıdır. Okumayı bilmesede konuşmayı öğrenmekte güçlük çekse de hakkıdır. Resimli kitap ve dergiler okul öncesi dönemde dil gelişimini desteklediği gibi, çocuğun kendisini tanımasına, kendini bulmasına olanak sağlar, toplumsallaşmasına yardımcı olur, kimsesizliği azaltır, sanatsal ve kültürel deneyimler kazandırır; sevinç, neşe, keyif kısaca haz verir (Ciravoğlu, 2000: 20).

Çocuk edebiyatının temel işlevlerinden biri, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir. Başka bir söyleyişle, çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar, çocuk-sanat-edebiyat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyaran olmalıdır (Sever, 2003: 11).

Çocuk edebiyatının işlevlerini kısaca özetlersek;

- Erken çocukluk döneminden başlayarak çocuğun dil ve kavram gelişimini sağlar. Düşünme gücünü ve yaratıcılığını artırır.
- Çevresini daha iyi tanımasına yardımcı olur.
- İnsan ilişkilerinin (paylaşma, yardımlaşma, sorumluluk alma, hoşgörülü olma, vb.) önemini ve nasıl olması gerektiğini öğretir.
- Çocuğu hayata hazırlar, kişiliğini geliştirir.
- Estetik zevkini geliştirir, ona kitap sevgisi aşılar.
- Anlama ve anlatma becerisini geliştirir (Nas, 2002: 18–23).

Çocuk edebiyatının niteliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- Çocukta duygu ve algıların gelişmesine zemin hazırlamalıdır.
- Çocuğu içinde doğup büyüdüğü toplumun kültür ve bilgi birikiminden haberdar etmelidir (Karatay, 2007: 467).
- Çocuk edebiyatı, dinlenen veya izlenen çocuklar üzerinde, yakın çevrelerini tanıma fırsatı verebilecek nitelikte olmalıdır. Böylece çocuk, bu yolla “hayatı keşfetmeye” başlayabilecektir.
- Çocuk edebiyatı, içinde barındırdığı özellikler sayesinde, çocuğu ilerideki okul dönemlerine hazırlayıcı, yaratıcı etkinlikleri teşvik edici nitelikte olmalıdır (Ciravoğlu, 2000: 13).

2.1.2.ÇOCUK KİTAPLARI

Kagan (1993)’a göre, “Sanatın eğitsel işlevi, doğrudan doğruya, insanlara yaşantı verişü üstüne kuruludur; yani sanatın eğitsel gücü, kişinin kendi yaşamı ile bir olay, bir oluntu, bir etkilenim arasında bir ilişki kurulmasına dayanır... Eğer ortada yaşantı yoksa o zaman, gördüğümüz ya da işittiğimiz herhangi bir şey, şu ya da bu nedenden, ancak görülüp işitilmiş bir şey olarak, ancak anlaşılması, bilincine varılması, akıldan özümlemiş bir şey olarak kalır ve ruhumuzda ne kişiliğimizde ne de dünya tablomuzda herhangi bir iz bırakır.”

Sanatın eğitsel işlevlerinden yararlanabilmek için, sanatsal uyarıların kişilerin yaşamında küçük yaşlardan başlayarak yer alması gerekir. Bunun için en etkili yollardan biri de çocuklar için görsel ve dilsel bir model ve uyarı olan nitelikli çocuk kitaplarıdır. Çocuk kitaplarında niteliğı belirleyen temel değışken, çocukların dil ve anlam evrenlerine uygun yaşam durumlarının, sanatçının sezgi ve beğeniyle çocuğun dünyasına uygun bir söylem içinde dile getirilmesidir (Sever, 2002: 27).

Dilidüzgün, her çocuk kitabında “çocuğa görelilik” ve “yazınsal nitelik” bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bu iki kavramı, “Çocuğun düşünme gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceğı, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceğı bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arıtılmış olan” kitaplar şeklinde açıklamıştır (2000: 258).

Çocuk kitabı, öncelikle çocuklar içindir. Ancak, iyi, daha açık ifade ile çocuk bakışına uygun nitelikli bir çocuk kitabı her yaştan okurun ilgisini çekebilmelidir. İyi çocuk edebiyatı, çocuk bakışını bilen yazarın gerçekleştirdiği edebiyattır. Çocuk, kendine seslenen kitabı kabul eder. Çocukluğu, nasıl yazacağını ve edebiyatı kavrayamayanların yazdığı ve resimlediği kitaplar iyi olmayan alana dahil edilir.

Bu tür yazar ve çizerler çocuk kitabı yazarlığının çocuk gerçekliğine ve çocuk bakışına dayalı bir yazarlık biçimi olduğunun da farkında değildirler. Kötü çocuk kitabı bağırır, güdümlüdür, güler yüzlü hiçbir yanı yoktur (Şirin, 2007: 55).

Çocuk kitapları, eğitim konusunda en önemli araçtır. Bunların dil, anlatım ve içerik yönünden amaçları da eğitimin amaçları doğrultusunda olmalıdır. Eğitimin amacı, çocukta olumlu davranış değişikliği geliştirmek ve davranış düzeyinde kullanabilir bilgiler kazandırmak olduğundan, işte bunlara araç görevinde olacak kitapların da dil, anlatım ve içerik yönünden aynı amaca yönelik olması gerekir (Kantemir, 1979: 197).

Çocuk kitapları, erken dönemden başlayarak, çocukların kendilerine yüklediği ya da kendileri için oluşturdukları anlamı güçlendirmeli, olumlu kişilik özelliklerini, iyi alışkanlıkları da özendirmelidir. Çocukların, daha çok bilinçsiz öykünme yoluyla öğrendiği gerçeğinden hareketle, kitaplardaki kahramanlar, hem benlik duygularının gelişmesini desteklemeli hem de duygu, düşünce ve eylemleriyle onlara kin, nefret ve düşmanlık gibi duygularla baş etmenin yollarını sezdirmelidir (Sever, 2002: 32).

Çocuk kitaplarında niteliği belirleyen değişkenlere değinecek olursak;

- Çocuk kitaplarında niteliği belirleyen temel değişken, çocukların dil ve anlam evrenlerine uygun yaşam durumlarının, sanatçının sezgi ve beğeniyle çocuğun dünyasına uygun bir söylem içinde dile getirilmesidir.
- Çocuk kitapları; yarattığı kahramanlar ve yansıttığı iletilerle, erken çocukluk döneminden başlayarak kişilerin demokratik değerleri tanınması, demokratik kültürü yaşam biçimine dönüştürebilmesi için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirebilecek duyarlılıkta hazırlanmalıdır.
- Çocuk yazını etiğinin oluşması ve gelenekselleşmesi, yazar ve çizerlerin, kitapları çocuğun ruhsal dünyasını etkileyen olumsuz bir araç olmaktan çıkaracak duyarlılığı yaşama geçirmeleriyle sağlanabilir (Sever, 2002: 28).

2.1.3. ÇOCUK EDEBİYATINDA MASAL ve ÖYKÜ TÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

2.1.3.1. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Masallar

Çağlar boyunca önemli bir eğlence ve eğitim aracı olan masallar, farklı yorumlarla da olsa günümüze kadar gelmişler ve etkilerini sürdürebilmişlerdir. İyi ve kötünün kesin ayrımları; iyinin zaferi, kötünün alt edilmesi bilinçaltı eğitiminde önemli bir rol oynamıştır (Neydim, 2003: 56).

Anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesinde, dinleme ve konuşma alt dil becerilerinin gelişmesinde özellikle halk edebiyatı ürünü olan masallardan yararlanılması gerekir. Sözlü edebiyat geleneğini oluşturan unsurlardan biri olan masal; dil edinimi, milli ve evrensel kültür değerlerinin kazanılması sürecinde çocuklara okuma, dinleme, konuşma ve hatta görsel okuryazarlık becerilerinin kazandırılması için öğretme ve öğrenme sürecinde kullanılması gereken önemli öğretim materyalleri arasındadır. Masallar, eğitici kıymeti olan, daha açık bir ifade ile çocukların duygu, düşünce ve hayallerini sözlü veya yazılı olarak işleyen ve onların güzellik duygularını geliştiren, bunu yaparken de milli bir kimlik edinmelerinin yanında milli ve evrensel değerleri farkında olmadan benimsemelerini sağlayan “Anonim Halk Edebiyatı” ürünleridir (Karatay, 2007: 474).

Masallar, halkın ortak şuurundan doğmuş, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, cereyan ettiği yer ve zaman bilinmeyen, olağan ya da olağanüstü şahıs veya peri, cin, dev, ejderha gibi yaratıklara ait olağandışı ve tamamıyla hayal mahsulü bir takım hadiselerin hikâye edildiği sözlü Halk Edebiyatı ürünleridir (Birinci, 1985: 87). Oğuzkan’a göre ise; genellikle olağanüstü kişilere, olaylara, serüvenlere yer verilen, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak geçen hayal ürünü hikâyelere “masal” denir (Oğuzkan, 2000: 17).

Masalların konuları genellikle padişah, peri kızı, prenses ve prens, iyi ve kötü karakterlerin çerçevesinde gelişir. Bu karakterlerin yaşayışları, başından geçen olaylar masalların konularını oluşturur. Kahramanlar çoğu zaman aynı özellikleri taşır. Peri kızı, prenses güzel, kurt, kötü kalpli kraliçe, padişah bütün ülkenin sahibi gibi... Olaylar, bu kahramanlarla sihir, büyü ya da mucizevî bir şekilde gerçekleşir. Bu tür olaylar hep olağanüstülük unsurunun birer göstergesidir.

Masallar, insanın hayat ve tabiat karşısındaki tavrını, duygu, sezgi ve düşüncelerini konu alırlar. İnsanın tabiatla mücadeleye başladığı dönemin olağanüstü unsurları masallara vücut vermiştir. Dolayısıyla masallarda eski kültürlere, dinlere ve törelere ait motiflere sıkça rastlanır (Karatay, 2007: 469).

Çocuğu kültürlenme ve eğitime süreci; aile, sokak gibi yakın ve doğal çevrede daha çok eğlendirme ve hoşça vakit geçirme amacıyla başlar, okul sıralarında sistemli ve planlı bir şekilde devam eder. Bu süreçte masalın, ulusal ve evrensel değerlerin aktarılması ve benimsetilmesinde, çocuğun hayal dünyasının geliştirilmesinde, soyut kavramları algılama yeteneğiyle dili kullanma (cümle kurma, betimleme, anlatım, vb.) becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir yeri vardır. Çocuğun, içinde yaşadığı toplumun ahlaki ile insani değerlerini eğlenerek ve hoşça vakit geçirerek öğrenmesinde özellikle masalların önemli bir görev üstlendiği söylenebilir (Karatay, 207: 470–471).

Ayrıca masal, çocuğun ruhsal gelişimine, kendini tanımasına, özgüven duygusunun artmasına, yaşamın ekonomik, sosyal yanını tanımasına ve okuma alışkanlığı edinmesine de büyük katkısı vardır (Dilidüzgün, 1996: 36) .

Çocuğun hoşuna giden masalın fantastik boyutudur. Yaşama yeni ayak basan, yetişkinlerin dünyasına gözlerini açan, bu dünyadaki yerini bulmaya çalışan çocuk masalda gerçekten kendisini bulur. Çünkü onun kendi yaşamı zaten başta fantastik bir gelişim gösterir (Dilidüzgün, 2003: 25). İbrahim Alaaddin Gövsa çocuk açısından masalı şöyle değerlendirir: “Bir çocuk hiçbir zaman bir karga veya tilkinin gerçekten konuşacağına inanmaz. Fakat böyle olağanüstülüklerle ihtiyacı vardır. Kendi bebeklerine birer kişilik yakıştıran, onlarla konuşan ve her türlü sahneler düzenleyen bir yavru, bunlara inanmış değildir” (Şen, 2004: 84).

Masalları sembollerden ve hayal atmosferinden ayıkladığımızda hayatın kendisi ile karşılaşırız (Şirin, 1994:113) . Günümüzde masal, birçok eğitimci tarafından yararlı olarak görülmesine karşılık gene bazı eğitimciler ve anne babalar tarafından gerçekçi olmadığı gerekçesiyle dışlanan bir tür olma eğilimindedir (Gökşen, 1985: 62).

Masal okuma veya dinlemenin çocuklar için zararlı veya yararlı sonuçlar verebileceğine ilişkin iki ayrı görüş sürekli bir tartışma konusudur. Geçmişte olduğu gibi bugün de hayal ürünü konu ve olaylarla dolu masalların çocuklara verilmesini doğru bulmayan eğitimcilere, düşünörlere ve edebiyatçılara rastlanmaktadır. Onların iddiasına göre masallar, çocukları hayatın gerçeklerinden uzaklaştırır, yanlış inançlara süröklör, doğru ve mantıklı düşünme alışkanlığının gelişmesini engeller (Kantarcıoğlu, 1991: 21).

Masal ve fantastik türlerin dışlanması en çok neden olan öğelerin başında, çocuğun bilinçaltında korkuların yerleşmesine neden olan, masallardaki akıldışı, korku verici yaratıkların ve şiddet öğelerinin yer alması gelir. Çocuğun her ne kadar olağanüstölöklere ihtiyacı var ise de, korku etkisi yapabilecek öğeler çocuğun düş dünyasının olumsuz olarak etkileyebilir. Çocuk bunları gerçek olarak algılayabilir, bu tür yazılar düş dünyasını olumsuz etkileyebilir.

Okulöncesinde çocuğun hayal dünyasının çok geniş olduğu unutulmamalıdır. Olayda hayal öğelerinin olması ya da olağan üstölöklör çocuklar için ilgi çekicidir. Ancak olağan üstölöklör çocuğun hayal gücü sınırlarını da aşmamalıdır. Örneğin, sihirlerle, büyülerle, mucizevi değişimlerle meydana gelen bir olay yerine, yaşamındaki gerçek olaylar hayal öğeleri ile süslenerek verildiğinde bunu daha kolay anlayabilmektedirler (Tür ve Turla,1999: 42).

Kantarcıoğlu, tehlikeli olanın masalı gerçek diye çocuğa telkin etmek olduğunu, oysa kahramanlık, dürüstlük, aklını kullanma gibi pek çok değerin çocuklara masallar sayesinde telkin edildiğini savunmuştur (Kantarcıoğlu, 1991: 37).

Yavuzer (1999)' e göre; okulöncesi çocukların genel özellikleri arasında çocuğun yaşça daha büyük çocuklar ve yetişkinler kadar nesnel düşünememesi, olaylar ve nesnelör arasında somut ve bedensel bağlar kuramaması, düş ile gerçeği birbirine karıştırmaması ya da düş dünyasının çocuğun dünyasına egemen olması gelmektedir (Dilidüzgün, 2005: 199).

Şen'e göre altı yaştan önce çocuğu olumsuz etkileyen ve zihnini karıştıran masallar yerine, masalımsı özellikler taşıyan ancak kahraman ve olayların onun somut düşünmesine uygun, hayal gücü sınırının dışına taşmayan masallar olmasında yarar olduğunu, ayrıca yanlış yargıların ve korku unsurlarının da olmamasına dikkat edilmesi gerektiğini söylemiştir (Şen, 2004; 85).

Masallar, çocukları iyimser, hayata bağlı ve umutlu kılmak için mutlu sonuçlarla bitirilmelidir (Şişman, 2003: 16).Masalların olumsuz görülmesine neden olan bir yanı da aşırı ders verici olmasıdır. Çoğu masal köklü bir öğreti, yaşama ilişkin somut dersler içerir. Masal aynı zamanda daha çok toplumsal değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlaması bakımından geleneksel bir eğitim anlayışı içermesi, günümüze göre daha otoriter olması, masalın kendi bütünlüğü ve kendine özgü oluşum koşulları içinde doğal karşılanmalıdır (Dilidüzgün, 2003: 28).

Masalın dili sade, akıcı ve anlaşılır olmalı; masaldaki olaylar algılamayı zorlaştıracak biçimde karışık, uzun ve ayrıntılı olmamalıdır. Masal, çocukları neşelendiren, güldüren, eğlendiren ve aynı zamanda da düşündüren özellikte olmalı (bu bağlamda her masalın mutlaka bir tezi olmalı); konusu, kahramanları ve tasvirleri bakımından çocukları korkutucu olmamalıdır. Masalarda çocukları boş inançlara (batıl inançlara) yönelten telkinler bulunmamalıdır. Çocuğa benimsetilmek istenen ahlaki değerler masalın içinde açık değil de, gizlice yer alan iletiler (mesajlar) aracılığı ile verilmeye çalışılmalıdır. Masalda çocukları uyuşukluğa, boş inançlara ve kaderciliğe yönelten telkinler bulunmamalıdır (Oğuzkan, 2000: 26).

Masallar bu söylenenlerin dışında;

- Çocuklara okuma ve dinleme alışkanlığı kazandırır.
- Çocukların düşünme ve hayal kurma yeteneklerini geliştirir.
- Çocuğa hayatta iyiler kadar kötülerin de her zaman var olduğunu öğretir (Şişman, 2003: 14).

2.1.3.2. Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Öyküler

Okulöncesi dönem çocukları öğrenme süreçlerini yaşantılar yoluyla kazanırlar. Bu yaşantılar gerek çocuğun kendi yaşamı, gerekse kendisine aktarılan, model alınan gerçek olaylardan oluşmaktadır.

Çocuklar, yaşantıların renkli bir şekilde sunulduğu ve olayların hareketli bir anlatımla verildiği öyküleri zevkle dinlerler. Gerçek ya da gerçeğe yakın bir dil kullanılarak yazılan hikâyelerde kendi hayatlarından kesitler bulurlar. Bu kesitler herhangi bir olayın çözümü, bir sorun durumun ortadan kaldırılması, duyguların sebepleri, yetişkin ile iletişim biçimleri şeklinde gözlenebilir. Çocuk sosyalleşme sürecinde, içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel ortama uyumu, kitaplarda anlatılan şekilde kendi yaşamına alma yoluna gider.

Okulöncesi çocukların ilgi duydukları ve zevkle okunmasını istedikleri edebiyat ürünlerinden en önemlisi öykülerdir. Öyküler çocukların sınırlı yaşam deneyimlerini zenginleştirir, türlü insan tiplerini tanımada ve iletişim yollarını kazanmada çocuklara örnek teşkil eder.

Edebî bir tür olarak hikâyeyi Özdemir, “Yaşanmış ya da yaşanması olanak içinde olan olayları, durumları ilgi çekici biçimde anlatan, okuyucuda heyecan ya da hoşlanma duygusu uyandıran yazılar” olarak tanımlamıştır (1996: 270). Çocuk edebiyatıyla ilgilenen Aktas, daha kısa bir tanım yapmıştır: “Yaşanmış yahut yaşanabilir türde olayları anlatan yazı türü” (2001: 204). Oğuzkan da çocuk edebiyatı araştırmacısı olarak hikâyeyi belli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterini çizen ve çoğu kez birkaç sayfa tutan kısa yazılar olarak tanımlamıştır (2001: 98). Bu tanımlardan da yola çıkarak, hikâye, belli bir zaman ve yerde geçen gerçek ya da gerçeğe uygun bir olayı anlatan kısa yazılar şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımda öykü türü açısından ayırıcı olan özellik “gerçekçi olma”dır (Kuzu, 2002: 95).

Kendine özgü özellikleri olan okulöncesi öykülerini öykünün ayrı bir türü olarak ele almak gerekir. Sınırları daha geniş olan okulöncesi öyküsünü, çocuğun etrafında olabilecek olaylar, yazınsal ve görsel bir metinle bazı masalımsı unsurları da kullanarak çok kısa bir şekilde anlatan, canlı-cansız bütün varlıkların öykü kahramanı olarak kullanılabilirdiği gibi, bilgi vermeyi, iyi davranışlar edinmeyi, dil ve kavram geliştirmeyi amaçlayan yapıt olarak tanımlayabiliriz (Şen, 2004: 82).

Edebiyatın diğere yönlerine göre kısa olmasından dolayı öykünün yapısı karışık değildir. Serim, düğüm ve çözümden oluşan yalın bir hikâye örgüsüne sahiptir. Hikâyede olayın geçtiğı yer sınırlı, anlatım özlü ve yoğundur. Karakterler belli bir olay içerisinde bir veya birkaç özelliğı ile sunulur (Oğuzkan, 2000: 98).

Çocuk, öykü aracılığıyla içine girdiğı olay ve durum bağlamında öykü kişisi ile özdeşleşirken –yazarın gerçekçiliğı ve kurgulamadaki başarısı oranında-, etkileşim yoluyla kendisini tanıma ve değerlendirme; inanç, ilke ve davranışlarını sorgulama; bunun sonucunda onları değiştirebilme, sosyalleşme, uygar davranışlar kazanma, evrensel ilkeleri benimseme, çağdaş uygarlık değerleri ile buluşma; ulusal değerleri tanıma ve özümseme ve bu sayede de toplumuyla uyum içinde olma, aidiyet duygusu geliştirme gibi onaylanan yetişkin özelliklerinin alt yapısını oluşturabilir (Sever, 1995: 15).

Çeşitli kişilikte ve ruhsal yapıdaki, farklı çevrelerde ve çeşitli olayların içindeki farklı öykü kişileri ile özdeşleşen; öykü kişinin rolüne bürünen ve onunla birlikte olayı, durumu yaşayan çocuğun, insanları ve içinde yaşadığı toplumu anlama, kavrama, değerlendirme yetisi güçlenecek; bu da insanlarla empati kurma gibi çok önemli bir iletişim becerisini kazanmada, belki ilk adımı olacaktır (Kuzu, 2002: 96).

İyi bir çocuk kitabından beklenen; çocuğun bilişsel ve duyuşsal katkıda bulunması, yaşamı her yönüyle tanıtmaması; farklı yaşam deneyimleri ve yaşantılar aracılığıyla çocuğun yaşamdaki hazır bulunuşluk düzeyini artırarak, yaşama etkin katılımına ve problem çözme becerisine katkıda bulunacak tutum ve davranış geliştirmesidir. Öykü; farklı konuları, tiplerini, izlekleri ile bu işlevi yerine getirebilecek olanaklı türdür (Kuzu, 2002: 96).

Çocuklar, hikâye ve romanlarda çeşitli konulara ilişkin olarak çözülmesini gerekli gördükleri birçok sorunların karşılığını, olayların “neden” ve “niçin”ini açıklayan bilgileri, görüş ve yorumları bulabilirler. Hikâye ve romanlar çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir; türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkan sağlar; geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur; böylece çocukların içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uymalarını kolaylaştırır (Oğuzkan, 1987: 92).

Her tür durum, olay veya olgu çocuk öykülerinin konusunu oluşturabilir. Öyküde başarının, doğruluğun ölçütü biçemdir, dozdur. Çocuklar da büyüklerle aynı dünyayı paylaştıklarından gerçekleri gizlememiz çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Yaşamda kaygı, nefret, coşku, neşe, sevgi, ümit, şiddet gibi benzer ve karşıt duygular iç içe, kol kola yaşamaktadır. Hazır bulunuşluk ve problem çözme çerçevesinden bakıldığında çocuk üzüntüyü de, korkuyu da, şiddeti de tanımalıdır. Bunlar ayrıca öyküdeki gerilim unsurudur. Ancak hiçbir zaman çocuğu umutsuzluğa düşürecek, duygularını incitecek ve ruhsal yaralar açacak ölçüde kullanılmamalıdır. Şiddet olumlanmamalı, özendirilecek ve çocuğun gücül şiddet eğilimini devindirecek boyutta olmamalıdır (Kuzu, 2002: 96).

Okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanan öykü kitaplarının genel özelliklerini kısaca özetleyecek olursak;

- Çocuk öykülerinde ileti ve tema olabildiğince tek olmalıdır. Durum-kesit öykülerindeki gibi yoruma açık birden çok iletinin varlığı zihinde bulanıklık yaratabilir; anlaşılammaya ya da yanlış anlamalara neden olabilir. Az sayıda iletiyle de farklı yorumlar getirebilme, eleştirel düşünüş kazanma, seçim yapabilme ve bu yolla doğruya ulaşma gibi beceriler, yine öyküdeki kişilerin farklı düşünce, duygu ve davranışları üzerinden sağlanabilir (Kuzu, 2002: 96).
- Çocuk öykülerinde konu, özlü, anlaşılabilir ve net olmalıdır. Ayrıca çocuk dünyasına seslenebilecek bir konu seçilmelidir (Ciravoğlu, 2000: 81).
- Öykülerde özellikle öğüt ve emir ifadelerinden kaçınılmalıdır. Çocuğa verilecek bilgi ve mesajlar doğrudan değil, dolaylı bir şekilde aktarılmalıdır.
- Çocuk öykülerinin başarısındaki önemli ölçütlerden birisi; iyilik, dürüstlük, çalışkanlık, erdemlilik, üretkenlik, sevecenlik, sorumluluk gibi üstün davranış özelliklerini tanıtmaya ve bu özelliklere sahip olma isteğinde olma gibi bilişsel ve duyuşsal davranışlar kazandırmadır. Yazar tarafından çocuğa gerçek yaşam bilgileri kazandırılmaya ve onun, karşılaşacağı olası sorunlar karşısında düşünsel ve duyuşsal hazır bulunuşluk düzeyi yükseltilmeye çalışılırken; iletinin yalınkat, doğrudan öğretici ve ders verir nitelikte olmaması; yani temel düşüncenin bir yargı biçiminde sunulmayıp sezinletici olması, göz ardı edilmemesi gereken önemli bir özelliktir (Kuzu, 2002: 96–97).

2.1.4. ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUĞUN GELİŞİM SÜRECİNDEKİ YERİ

Çocuk eğitiminde kitapların önemli bir yeri vardır ve çocuklara sağlam bir eğitim verebilme olanağı çocuğun kitapla iyi ilişki kurmasına bağlıdır (Gönen, 1991: 15). Okulöncesi dönemden başlayıp orta öğretim çağına kadar uzanan evrede çocuk kitaplarının; dil, bilişsel, kişilik ve sosyal gelişimine olan önemli katkıları bulunmaktadır. Çocukların gelişim özelliklerine uygun edebiyat yapıtlarıyla desteklenen etkinlikler, bu sürecin yapılandırılmasında önemli bir işlev üstlenir.

Erken dönemde yaş, gelişim ve ilgisine uygun edebiyat türleri ile karşılaşan çocuğun dil ve zihinsel gelişimi, duygusal ve sosyal gelişimi olumlu yönde etkilenir. Silvern (1985), çocukların kitaplar aracılığıyla aşağıda belirtilen kazanımları elde ettiğini vurgulamaktadır. Çocuklar; dış dünya hakkındaki bilgilerini geliştirdikleri gibi kendilerine ait duyarlılıklarını, hayal güçlerini, yaratıcılıklarını ve iletişim becerilerini geliştirirler. Okuma–yazmaya karşı pozitif ilgi ve tutum gösterirler. Yeni ve farklı bilgiler kazanırlar, hastaneye yatmak, ölüm, boşanma gibi stres yaratan durumlarla başa çıkma yollarını öğrenirler (Akın, 1998).

Ne zaman nasıl davranır gibi sosyal davranış örneklerini öğrenerek toplumsallaşmanın gerektirdiği uyum davranışlarını ve başkalarının neler hissettiğini anlama duyarlılığını geliştirirler. Gidemeyecekleri yerler, göremeyecekleri kişiler hayvanlar vb. ile kitaplar aracılığıyla tanışırlar, değişik zaman, mekân ve kişilerle, karakterlerle tanışırlar ve böylece ilgi alanlarını da genişletirler. Farklı kitap türleri aracılığıyla bilgi, beceri, estetik gibi gelişimlerini desteklerler.

Dinleme ve konuşma yeteneklerini ve kelime hazinelerini geliştirirler. Tüm bunların ötesinde çocuklar kitaplar aracılığıyla mutlu olurlar ve eğlenirler (Tuğrul, 2002: 21). Çocuklarına kitap okuyan anne ve babalar, genellikle iyi yazılmış ve olumlu karakter özellikleri üzerine odaklanmış olan klasik öyküleri seçerler. Sonuçta çocuk, edebi anlamda iyi bir eseri diğerlerinden ayırt edebilme yeteneği ve insanın sahip olması gereken olumlu karakter özelliklerinin neler olduğu konusunda belli bir bakış açısı kazanır; bu da onun hayatının sonraki safhalarında yaşamını bu gibi değerlerin etkisi altında sürdürme olasılığını arttırır (Urban,2007: 168).

Çocuğun kitapla karşılaşması, hem duyarak öğrendiği sözcükleri (kavramları) görerek tanımasını sağlar, hem de duymadığı sözcükleri (kavramları) görerek öğrenmesini sağlar. Duydukları ile gördükleri arasında ilişki kurmaya başlaması, düşünmeyi öğrenmeye başlaması demektir. Öğrendiği dil burada tek yardımcı araçtır (Alpay, 1984: 45).

Küçükken kendilerine kitap okunan çocukların ilerde büyüüp yetişkin olduklarında zevk almak ve bilgi edinmek için kitap okuma olasılığı çok daha fazladır. Bu, aynı zamanda, medya olarak adlandırılan kitle iletişim araçlarının pek de sağlıklı olmayan ürünlerine karşı önemli bir panzehirdir. Bu tür çocuklar yalnızca daha iyi okuyucular olmakla kalmaz, ayrıca hayal güçlerini de geliştirme olanağı elde ederler. Üstelik bu sayede diğer insanlardan daha fazla bilgi sahibi olurlar (Urban, 2007: 169).

Yaşlara göre çocukların kitap ile ilişkisini inceleyecek olursak;

3–4 yaşında çocuk için sayfalar arasında birbirleriyle ilintili resim ve cümleler ile anlatılan tek olaylı, neşeli ve gerçekçi öyküler ilgi uyandırıcıdır. Artık çocuk sadece dinlemeyi istememekte, anlatmaya da çalışmaktadır. Bu yaşlarda kendisi de sabırla dinlenilmek arzusundadır. Anlatırken yaptığı atlamalar, uydurmalar önemli değildir. Anlatmaya çalışması çok önemlidir. Sözle anlatma becerisi, ilerde yazıyı öğrendikten sonra, yazı ile de kendini anlatma becerisinin gelişmesine yol açacaktır (Alpay, 1984: 45).

4–6 yaş arasında, çocuğun yaşlıları ile birlikte okunan kitabı dinlemeyi, kitap hakkındaki soruları cevaplandırmayı, aynı hikâyeden başka hikâyeler çıkarmayı öğrenmesi, çevreye uyum sağlama yeteneğini geliştirmesine yardımcı olur. Soru sorma ve anlatma da bu yaşlarda gelişmektedir. Bu yaş dönemi için hazırlanmış kitaplardaki resimlerin ayrıntıları, metnin anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi çocuğun hayal gücünü de geliştirmektedir (Gönen, 1991: 17–18).

5–6 yaş çocukları için hazırlanmış kitaplarda metin ile resim, sayfa büyüklüğünü eşit oranda paylaşmış olur. Çocuk resme bakarken, metni okuyanı da dinler. Resimdeki ayrıntılar metnin anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi çocuğun hayal gücünü de geliştirir. Öykü yanında artık masallar, olağanüstü güçler ve olaylar (her zaman makul bir açıklama yapılabilecek biçimde) heyecanlı ve güldürücü maceralarda yer alır. (Alpay, 1984: 46).

2.1.4.1. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Dil ve Bilişsel Gelişimine Etkisi

Dil, insanların birbirine bilgi, düşünce ve eğilimlerini aktarabilmenin yanı sıra, fikirlerini düzenleyebilmelerine ve duygularını ifade edebilmelerine olanak hazırlar. Kültür değerlerimiz ve bilgilerimizin çoğu kuşaktan kuşağa sözlü ya da yazılı kaynaklar yoluyla iletilmektedir. Herkes doğrudan kendi yaşantısı yoluyla öğrendiğinden daha çok fazlasını, dil yoluyla öğrenir. Dil aynı zamanda düşünme, bellek, muhakeme, problem çözme ve planlama gibi bilişsel süreçleri de içermektedir (Yavuzer, 2007: 43).

Çocuk yaşamının ilk günlerinden itibaren, içinde yaşadığı çevreden, anadilini edinmeye başlar. “Dil tüm kurallarıyla birlikte, geçirilen yaşantılar sırasında doğal olarak öğrenilmektedir. Çocuklar dili modelleri dinleyerek, bu modelleri taklit ederek, geri iletimi algılayarak, deneyimlerini ve düşüncelerini paylaşarak öğrenmektedir. Çocuklar dili kazanırken ilk modelleri anne-babaları, diğer aile bireyleri, daha sonra toplumsal çevrede ve okul ortamında, etkileşimde buldukları diğer bireylerdir. Modeller kadar çocuklara sunulacak zenginleştirilmiş dil çevreleri de onların dili kazanmalarında ve yaratıcı şekilde kullanmalarında destekleyici etkenlerdir” (Güven ve Bal, 2000: 13).

Çocuk kitapları, çocuğun üç yaşına ulaştığı bir dönemde, onlara anadilinin yapı ve işleyişine ilişkin ilk ipuçlarını sunan, dilin ve çizginin anlatım gücünü ve güzelliğini yansıtabilen görsel ve dilsel uyarılar olarak çocuğun yaşamında yer edinmeye başlar (Sever, 2003: 29).

Çocuğun bilişsel gelişiminde okulöncesi dönemin önemi kuşkusuz çok büyüktür. Temel davranışları edinme, toplumsal rolleri öğrenme ve benimseme bu dönemde artan bir ivmeyle gelişme gösterir ve ilköğrenim döneminde de doruk noktasına ulaşır. Bu bakımdan okuma davranışının ediniminde ve sanatsal duyarlıkların kazandırılmasında da okulöncesi eğitime büyük görevler düşmektedir (Dilidüzgün, 2005: 197).

Piaget ve arkadaşları, çocuğun doğumdan ergenliğe kadar olan bilişsel gelişmesini ayrıntılı araştırmalarla incelemişler ve bazı kavramlarla algıların doğuştan itibaren kazanılmış olabileceğini belirlemişlerdir. Piaget, bebeklik döneminde çocukların, objelerin devamlı olduklarını, değişmezliklerini bile düşünemezken, zamanla biçim ve büyüklük kavramlarını tanımaya başladıklarını söylemektedir (Akt. Yavuzer, 2007: 39).

Piaget'nin temel ilgisi, doğmdan itibaren insan bilişinin –bireyin dünyayı öğrendiği ve anladığı düşünce süreçlerinin – gelişimidir. Biliş sözcüğü, dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelir ve şu süreçleri kapsar:

- Algılama: Gerek iç, gerekse dış dünyadan edinilen bilgilerin yorumlanması, organize edilmesi ve yeniden bulunmasıdır.
- Bellek: Algılanan bilginin bulunup getirilmesi ve depo edilmesidir.
- Muhakeme: Bilginin, belirli bir anlam çıkarma ve sonuca varma amacıyla kullanılabilmesidir.
- Düşünme: Bilginin ve çözümlerin nitelikçe değerlendirilmesidir.
- Kavrama: Bilginin iki ya da daha fazla kısmı arasındaki yeni ilişkilerin tanınabilmesidir (Yavuzer, 2007: 39).

Çevredeki yeni deneyimlerden yararlanarak şemaları değiştirmek yoluyla problem çözme olayına Piaget, uyum adını verir. Uyum, organizmanın yeni durumları karşılaması için yapısındaki değişme sürecidir. Bebeklik döneminden itibaren uyum, çocuğun yaşamında keşfetme, deneme-yanılma, soru sorma, deneyimlerde bulunma gibi etkin olaylar biçiminde görülür. Çocuğun şemaları giderek yüksek bir esnekliğe kavuşur ve bu şemalar, bütünlükleri içinde organize olma özelliklerini sürdürürken yaygınlaşırlar ve biçim değiştirirler. Bunun sonucunda da her birey çevresindeki olaylara bağlı olarak yeterli sayıdaki şemayı geliştirmeye ve çevresine uyum sağlamaya başlar (Yavuzer,2007: 41–42).

Bilişsel gelişim, çocuğun, zihinsel beceri ve yeteneklerinde süreç içerisinde oluşan değişiklik anlamında tanımlanabilir. Özetleyecek olursak çocuk edebiyatı ürünleri;

- Dinleme, taklit etme ve dil ile ilgili alıştırmalar yapmasını sağlar.
- Kelime hazinesini geliştirir.
- Gördüğü şekilleri algılamayı öğrenir.
- Belleğini geliştirir.
- Dikkatini yoğunlaştırma ve dinleme sabrını kazandırır.

- Kavramları kitap yolu ile öğrenmek daha kolaylaşır. Zıt ilişkileri, renk, sayı, şekil, mekân v.b. gibi kavramları görsel olarak desteklemek mümkündür.
- Çocuk kitaplarındaki tema ve resimlemeler onun tanıdığı, gördüğü nesne ve olaylardan yola çıkarak hazırlandığında öğrenmede önemli olan yakından uzağa ilkesi kitaplar yolu ile de pekiştirilebilir (Senemoğlu, 1997).

Okulöncesi dönemde çocukların sözcük dağarcığına uygun masallar anlatılarak çocukların dil becerileri ve yaratıcı özellikleri geliştirilebilir. Özellikle bu dönemde çocuklara anlatılan masalarda, ritim ve taklitlere yer verilebilir. Böylece çocukların dil becerileri, duygu dünyaları zenginleşebilir ve bunlara koşut olarak devinişsel becerileri de geliştirebilir (Güleryüz, 2006: 195).

2.1.4.2. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisi

Kişilik terimi, “1. Bireyin toplumsal çevresi içinde karşılaştığı ve edindiği izlenimlerle oluşturduğu davranış özelliği. 2. Bireyin ruhsal ve toplumsal tepkilerinin tümüne verilen ad. 3. Bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliği olması durumu olarak tanımlanabilir (Oğuzkan, 1981: 94).

Duygularımız, yeteneklerimiz, güdülerimiz, mizacımız (huyumuz), sosyal, fiziksel, psikomotor ve bilişsel özelliklerimiz, karakter ve değerlerimiz, inançlarımız, tutumlarımız, görüşlerimiz, vb. tüm özelliklerimiz kişiliğimizi oluşturur ” (Senemoğlu, 2002: 78).

Kişilik gelişimi ise, karşılaşılan sorunlara uygun çözümler üretebilme, duygularını uygun biçimde gösterme, toplumsal çevreye uyum sağlama gibi kişinin geçirdiği bir değişim ve gelişim süreci olarak değerlendirilebilir. Çocuğun kişiliği, ailesiyle, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle özetle çevresiyle kurduğu ilişki içinde şekillenir. Burada, ilk yıllarını geçirdiği ailesiyle kurduğu ilişki çok belirleyicidir. Onunla kurulan ilişki bir taraftan çocuğun kişiliğini şekillendirirken, diğer taraftan bize nasıl davranacağını ona öğretir (Koç,2006: 69).

İlk çocukluk döneminden başlayarak çocukların, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler oluşturmalarında, çocuk kitaplarının önemli bir işlevi vardır. Çocuğun kitapla kurduğu ilişki, başlangıçta kendini ve çevresini tanımak ve öğrenmek içindir. Çocuk daha sonra okudukları ve gördükleriyle özdeşleşir. Çocuk kurmaca dünyayla gerçek dünyayı kitaplarda resimlerin yardımıyla birleştirir. Onlarla birlikte sevinir, acılar çeker, onların düşlerine ortak olur. Bu edilgen bir eylemdir. Ama bu dönemi yaşamalıdır ki daha sonraları özgür ve eleştirel bir düşünme alışkanlığı, çok yönlü bakış açıları kazanabilsin ve sorgulayan bir okuma sürecine geçebilsin (Abacı, 2005: 271).

Çocuk kitapları, çizginin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini, dolayısıyla çeşitli kişilikleri canlandırır. Karakterlerden ve onların ilişkilerinden esinlenerek yaratılan kurgulara; çocukların insanı, doğayı ve yaşamı tanımasına ilişkin bir deneyim alanı oluşturur (Sever, 2003: 47).

Okuma eylemini alışkanlığa dönüştüren çocukların, kendilerini tanıma, başka insanlarla karşılaştırma, onlarla benzeyen ya da ayrılan yanlarını görme denemeleri, onları kendi kişiliğini tanımaya, çevresindekilerin kişiliklerini de anlamaya yönelik bir bilinçlenme sürecine sokar.

Anne-babanın çocuğa kendi davranışlarını yönetme özgürlüğü tanıyan demokratik yaklaşımları, çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirmeleri için çok önemlidir. Bu evredeki çocuklarda büyük bir merak ve tükenmez bir enerji dikkati çeker. “Eğer ev yaşamları bu davranışları özendiren, sorgulama, deneme ve yanılmalara olanak sağlayan bir ana-babalık üslubu ile nitelik kazanıyorsa bir girişkenlik duygusu gelişimini sürdürecektir.” Kısıtlayıcı ve denetleyici yaklaşımlar ise çocuklarda ketlenmeleri ve suçluluk duygusunu pekiştirecektir (Gander ve Gardiner, 2001: 321).

2.1.4.3. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Toplumsal Gelişimine Etkisi

İnsan, bio-kültürel ve sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün, hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı, çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bu uyum çabası, doğumdan başlayarak bir gelişim göstermektedir (Yavuzer,2007: 46).

Toplumsallaşma, toplumun genel geçer değerlerinin kişiler tarafından kazanılması sürecidir. Kişilik gelişimi toplumsal bir çevrede oluşur. Bebek ilk toplumsal ilişkisini annesiyle kurar, çevresindekilerle (baba, kardeş, dede, nine, vd.) geliştirir, arkadaşları ile genişletir. Dilini öğrenip geliştirmesiyle çevresi ve arkadaşları ile ilişkilerini güçlendirir, yaşadığı topluma uyum için gerekli toplumsal becerileri edinir (Sever, 2003: 54).

Toplumsal beklentilere uygunluk gösteren, kazanılmış davranış yeteneği olarak tanımlanabilen sosyal gelişme, geniş anlamda bireyin doğumuyla başlayan bir evreyi, dar anlamda ise günlük davranış gelişimini kapsar. Daha yaygın bir tanımla, toplumsal gelişme, kişinin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorunluluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe başkalarıyla geçinebilmesi, onlar gibi davranabilmesidir (Yavuzer, 2007: 46).

Çocuğun topluma ve sosyal yaşantılara karşı tavırlarının biçimi, başkalarıyla nasıl geçineceği, geniş ölçüde yaşamın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Bu deneyimler de çocuğa verilen fırsatlara, bu fırsatları değerlendirebilmek için sahip olduğu motivasyona, öğretmen ve yetişkinlerin rehberliğine bağlıdır. Bütün bu etkenler, onun sosyalleşmesini öğrenmesini, grup içindeki yerini ve sosyal gelişimini etkiler (Yavuzer, 2007: 49).

Küçük yaştan başlayarak verilecek eğitimin çerçevesi gelecekteki toplumun profilini belirler. Özelde kendi yaşamında, genelde toplum yaşamında etkili, yönlendirici ve dinamik bireyler yerine, sürünün bir parçası olmaktan rahatsızlık duymayan kişiler yetiştirmek; konuşmaya korkan, düşünmeye üşenen, bir kişinin peşine kolayca takılıp giden bir nesil yaratmak çok kolaydır. Oysa yaratıcı düşüncüyü geliştirmek emek ister, niyet ister, sorumluluk ister. İşte kitaplar, özellikle de çocuk kitapları insan yetiştirmedeki sorumluluğa ortak olmanın en önemli yanını oluşturur (Abacı, 2005: 268).

Edebiyat yapıtları yaratıldığı toplumun kültürel ve toplumsal değerlerini de yansıtır. Masal ve öykü gibi yaratılardaki kahramanların kendisiyle, çevresiyle, doğa ve toplumla yaşadığı çatışmalar, toplumun benimsenen ya da karşı çıkılması gereken değerlerini, inançlarını okura sezdirir.

Hikâye okumanın aile hayatının sosyal işlevlerinin birleştirici bir parçası olduğunu; kitabın resimleri hakkında konuşmanın, okuma ve hikâye anlatmanın, hikâyeyi paylaşma işleminin birer parçası olduğu belirtilmiştir (Gönen, 1991: 18).

Özetleyecek olursak çocuk edebiyatı türleri ile;

- Sosyal ilişkilerin (aile, arkadaşlık, komşuluk gibi) daha kolay anlaşılması sağlanır.
- Sosyal hayatta önemli olan insan ilişkilerinin (paylaşma, sorumluluk alma, yardımlaşma, hoşgörülü olma v.b.) önemini ve nasıl uygulanması gerektiğini öykülerle yaşayarak öğrenir.
- Kendi toplumsal değerlerini ve kültür yapısını öğrenir. Diğer toplumlarla olan farklılık ve benzerlikleri fark eder.
- Çocuklar kahramanlık öykülerini okuyarak zorlukları yenebilmeyi ve çevrelerini kontrol altına alabilmeyi öğrenirler (Gönen, 1986: 22).

2.1.4.4. Çocuk Kitaplarının Çocuğun Duygusal Gelişimine Katkısı

Bebek, bazı duygusal davranış biçimleriyle birlikte dünyaya gelmez. Tutumlar ve duygular zamanla oluşur ve kazanılır. Çocukların heyecanları konusunda yapılan çalışmalar, onlardaki duygusal gelişimin hem olgunlaşma, hem de öğrenme sonucu oluştuğunu, bunlardan hiçbirinin tek başına etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

- Olgunluğun rolü: Olgunlaşma süreci içinde zihinsel gelişim, bir uyarana uzun süre bağlı kalma, bir obje üzerindeki duygusal gerginliği uzun süre yoğunlaştırabilme yeteneği kazandırır. Yine hayal gücü, hatırlama ve unutma gibi zihinsel işlevlerin gelişim, duygusal tepkileri etkiler (Yavuzer, 2007: 44).
- Öğrenmenin rolü: Çocukluk döneminde öğrenme, duygusal gelişim yüzlerinin oluşumunda etkin bir rol oynar. Bu öğrenme biçimleri, deneme-yanılma, taklit, özdeşleşme ya da koşullanma yoluyla gerçekleşir (Yavuzer,2007: 45).

Çocuğun sevgi dolu ilişkileri ve bunların kurallarını ilk öğrendiği yer ailesidir. Kitaplar da bu tip ilişkilere örnek teşkil ederler. Bazen aile hayatı hakkındaki öyküler çocuğun kendi edindiği bazı tecrübelerle de değinebilir.

Aile ilişkilerini konu alan eserler mutlu ortamda yetişenlere mutluluğun anlamını, mutsuz ortamda yetişenlere de mutluluk örneği verdiklerinden yararlıdır. Sonuçta, sevme ve sevilme ihtiyacı öyküye iter (Gönen, 1986: 21).

Çocuk için kitap, sadece bir oyuncak, bir oyun nesnesi iken, ilerleyen dönemlerde üzerinde dinleme ve okuma etkinliklerinin gerçekleştirildiği bir iletişim aracı olacaktır. Serüven ve duygusallık gereksinimlerini karşılayan kitaplarla karşılaşan çocuklar, başka insanları, başka çevreleri tanıdıkça geleceğe daha iyi hazırlanırlar.

Çocuk edebiyatı türleri ile;

- Dinlediği hikâyelerdeki kahramanlarla duygusal olarak özdeşim kuran çocuk, başkalarının da aynı duyguları yaşadığını görür, duygu paylaşımı sağlanır ve kendisini yalnız hissetmez. Benmerkezcilikten kurtularak onun dünyayı başkaları açısından da görmesi sağlanır.
- Kitap ile birlikte olmanın mutluluğunu yaşar.
- Yaşadığı ve yaşayacağı duygusal olaylarda nasıl davranacağına daha önce okunan hikâyelerle hazırlık yapmış olur.
- Yetişkin ile birlikte okunduğunda onun ile değerli ve hoş bir zaman geçirmenin yanında onunla olan ilişkiyi kuvvetlendirir (Senemoğlu, 1997).

Güleç ve Geçgel'e göre; okulöncesi çağındaki çocuklar, uyaklı ve ritimli sözlere ilgi duydukları için öncelikle şiirsel özellikler taşıyan masal tekerlemelerinden çok hoşlanırlar. Çocukların anlamsız oldukları halde tekerlemeleri sevmeleri uyaklı ve ritmik söz varlıklarına yakınlık duymalarından kaynaklanır (Akt. Akbayır, 2008: 5).

2.1.5.İLETİŞİM

2.1.5.1.Tanımı

İletişim insan hayatının her anını kapsayan, insanların belirli ilişkileri sürdürmeleri ve bir yapı içinde anlaşmalarını sağlamak için gerekli olan temel bir ögedir. Toplumsal yapı içerisinde iletişime ihtiyaç duyulmadan hiçbir alan yoktur. İletişim insanın kendine özgü olan toplumsallaşmasının bir yansımasıdır (Nazik ve Bayazıt, 2004: 97).

İletişim, yaşamdaki en önemli olaylardan birisidir. Canlılar varlıklarını sürdürebilmek için iletişimde bulunmak zorundadırlar. Bütün canlıların ihtiyaç duyduğu iletişimin insan yaşamındaki yeri ise bambaşkadır. Çünkü insan diğer canlılardan farklı olarak, sürdürmekte olduğu iletişimlerini incelemek ve geliştirmek şansına sahiptir.

Sözlü veya sözsüz, yazımsal veya sanatsal, yüz yüze veya uzaktan ifade yoluyla gerçekleşen yaşamımızın her alanında vazgeçilmez bir değeri olan iletişimin etkileri bugüne ait eylemlerimizden başlayıp geleceğimize uzanmaktadır. Her türlü insan etkinliğinin gerçekleşmesi iletişime dayanmaktadır. Bu denli büyük önemi olan iletişimi doğru ve etkili bir tarzda gerçekleştirmek, birebir insan ilişkilerini nitelikli kıldığı kadar, uygarlığın ve kültürün gelişmesinde, farklılıklara saygının, düşünsel çokyönlülüğün güçlenmesinde dolayısıyla insan haklarına dayalı demokratik bir kültürün geliştirilmesinde temel destekleyicilerden birisi olacaktır (Duman vd. , 2003).

Mutlu'ya göre iletişim, bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin simgeler kullanılarak bir başkasına iletilmesi olarak tanımlanmaktadır (Mutlu, 1994: 98). Dökmen ise; iletişimi kısaca, “bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci” olarak tanımlamıştır (Dökmen, 2006: 19).

İletişim olgusu, en genel anlamıyla, insan deneyimlerini aktarma, bizi kuşatan evreni ve onun içinde var olanları, olup-bitenleri anlama ve anlatma sorunudur. Anlaşmazlıkları hiç olmazsa en aza indirmenin yolu, dil- anlam bağıntısında ortaya çıkan sorunların çözümünden geçmektedir. İletişim, konuşan bireyin (gönderici) sahip olduğu güdü, gereksinim, algı ve tutumların oluşturduğu duygu, düşünce veya bilgilerin her türlü yolla dinleyici (alıcı) bireye veya bireylere aktarılması sürecidir (Duman vd. 2003).

Genel olarak bir tanım yapılmak istenirse; Kasatura (1991)' ya göre: “İletişim” kişiler arasında duygusal, düşünsel ve davranışsal alışverişi dile getiren bir terimdir (Kasatura, 1998: 237). Bu alışverişte ortaya çıkan bazı sorunların ya da ilişkileri başarılı kılan faktörlerin incelenmesi, çoğu kez farkına bile varmadığımız iletişim özelliklerini ortaya koyabilir.

Etkileşimin olduğu her yerde iletişim ve iletişim olduğu her yerde de etkileşim vardır. Etkileşim içerisinde olduğumuz her türlü nesne ve canlılar da iletişim dünyamıza girerler. Nesnelere iletişimlerde yer alan araçlar, canlılar iletişim hedefleridir. İnsanlar arası iletişimlerin temel olarak duygu ve düşünce alışverişini yürütme düzenleridir. Burada ana öğe anlatmaktır. İletişim kuran ve başlatan kişi kendisini, duygu ve düşünce dünyasını, ilişkilerini, ilişkilerinin kendisindeki karşılıklarını açıklamak ve karşısındakini anlatmak istemektedir. Kişilerin anlatma eylemlerinin iletişim açısından amacı anlaşılmasıdır.

Bir iletişimde amaç, iletmek istediğimizi karşıımızdaki kişiye amaçladığımız biçimde iletebilmek, isteneni elde etmek ve beklenen tepkiyi uyandırmaktır (Usluata, 1995). İletişim, insanın kendini sosyal bir varlık olarak ifade etmesi için zorunludur. İnsan, çevresi ile iletişim kurarak yaşar. Onun her davranışı, konuşması, susması, duruşu ve oturma biçimi, kendini ifade etmesidir; yani çevresine mesaj iletmesidir. İletişim, bilgi üretme, iletmek ve algılama sürecidir. İletişim kurmakta asıl amaç, anlaşılabilir mesajların gönderilmesi ve karşı tarafın tutum ve davranışlarında değişiklik yapılmasıdır (Tutar ve Yılmaz, 2005: 15).

Genel anlamda, iletişimin gerçekleşmesi için iki sistem gereklidir. Nitelikleri ne olursa olsun, iki sistem arasındaki bilgi alışverişini “iletişim” olarak kabul edebiliriz. “Alışveriş” sözünden anlaşılacağı üzere, iletişimde, bilgi akışının iki yönlü olması beklenir. Bu ayrımı dikkate aldığımızda, insanlar arasındaki bütün konuşmaları iletişim kabul edemeyeceğimizi düşünebiliriz. Örneğin anababalar ya da amirler, çocuklarına/memurlarına sadece birtakım emirler verip, onların bu emirler karşısındaki tepkileriyle ilgilenmezlerse, bu tavırlarını “iletişim” değil, “enformasyon” yani tek yönlü bilgi iletimi kabul etmek, pek de yanlış olmasa gerek (Dökmen, 2006: 20).

2.1.5.2.İletişim Modeli

Modeller, oldukça karmaşık konuları daha basit bir biçimde gösterebilmek için kullanılırlar. Bunlar karmaşık konuyu basit bir biçimde gösterebilmek için de, soyut olan süreç ve kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri, simgeler ve işaretler kullanarak somutlaştırmaya yönelirler (Cüceloğlu, 1982: 271).

İletişim birkaç adımı gerektiren bir süreçtir. Süreç, göndericinin düşünceleri, duyguları veya görüşleri kodlamasıyla ve hedefe göndermesiyle başlar. İletişim süreci, bir mesajı herhangi bir kanalla gönderen gönderici veya kaynak, gönderilen mesaj veya ileti ve mesajı alan hedef veya alıcı olmak üzere üç temel unsurdan oluşur (Tutar ve Yılmaz, 2005: 27).

Merkez: Gönderilecek mesajların içeriğinin (duygu, düşünce, niyet, güdü, eylem vb.) olduğu ve gönderilmek üzere seçildiği bölümdür (Cüceloğlu, 1982: 272).

Hedef birim psikolojik işleyiş bakımından kaynak birimin aynısıdır. Farklı olan sadece süreçlerin yönüdür. Kaynak birim mesaj göndermek işiyle uğraştığı halde, hedef birim kendisine gelen mesajı almak ve yorumlamak işiyle uğraşır. Yorumladığı mesajla ilgili bir geri-iletimde bulunduğu anda, hedef birim işlevleri bakımından artık bir kaynak birim olmuştur (Cüceloğlu, 1982: 272).

Hedef: İletişim sürecinde, iletinin algılanması yani iletinin erişmesi istenen kimse için hedef kavramı kullanılır (Gökçe, 2006: 28).

Alıcı: İşaret biçimine dönüşmüş olarak kanaldan gelen mesajları alan ve merkeze aktaran ögedir.

Alıcının Taşınması Gereken Özellikler

Tam ve etkin bir iletişim için, alıcının aktif bir dinleyici olması gerekir. Aktif bir dinleyici olabilmek için, alıcının;

- Etkin sessizlik içinde olması,
- Dinlerken her türlü önyargı, öntipler (stereotype), değerlendirmeler ve genellemelerden kendini uzak tutması,
- Göndericiye karşı empati göstermesi,
- Sabırlı olması ve konuşmacının sözünü kesmemesi gerekir (Tutar ve Yılmaz, 2005: 38).

Kaynak birim: Mesajın olduğu ve bunu hedef birime gönderen birimdir. Kaynak birim başkaları ile paylaşacak bir duygu, düşünce, bilgi, beceri, haber, tutum ya da soruna sahip olan kişidir.

Kaynak birimin sağlıklı ve etkili iletişim kurması, hedef birimin mümkün olduğu kadar çok duyu organına ulaşabilmesi ile mümkündür. İletişimde mesajın ne şekilde gönderileceği tercihini kaynak birim yapar. Tercih; imkânlar, zaman, mesajın içeriği, amaca uygunluk ve kişinin özel tercihleri önemli rol oynar. Ayrıca bir iletişimin başarılı olabilmesi için kaynak birim tarafından şu sorulara yanıt aranmalıdır.

1-Ne söylemek istiyorum?

2-Ne zaman söylersem karşımdaki kişinin iletişim kanalları açık olur?

3-Nerede hangi ortamda iletişimi başlatırsam yerinde olur? (Çağdaş, 2003: 10).

Kaynağın Taşınması Gereken Özellikler

- Kaynak bilgili olmalıdır.
- Kaynak kodlama özelliğine sahip olmalıdır.
- Kaynak düzlem ve rolüne uygun davranmalıdır. Kaynak tanınmalıdır. (Tutar ve Yılmaz, 2005: 29–30).

İleti: İleti konuşmacı ile dinleyici ya da kaynak ile hedef arasındaki ilişkiyi sağlayan temel ögedir. Bu nedenle ileti, iletişim sürecinin düğümlendiği nokta ve merkez olmaktadır (Gökçe, 2006: 27).

Kanal, kaynak ve alıcı arasındaki bağıdır. İnsanın beş duyu organı, onun iletişim kanallarıdır. Kaynaktan hedefe ya da tam tersi hedeften kaynağa işaret haline dönüşmüş iletinin gitmesine imkan sağlayan yola kanal adı verilir. Kaynak/araç, iletinin aktarılmasında/gönderilmesinde ve karşı taraftan alınıp algılanmasında aracı rol oynar. İletişimin gerçekleşmesinde ve etkili olabilmesinde kanal ve araç seçiminin önemi büyüktür. Kime, ne amaçla, neyi iletmek istediğimiz kullanılacak kanalı ve aracı belirler (Zıllıoğlu ve Yüksel, 1994: 33).

Mesajın etkin iletişimi sağlayabilmesi, başka bir deyimle hedefin olumlu geri bildirimde bulunmasını sağlayabilmesi için, taşınması gereken bazı şartlar vardır. Bu şartlar şunlardır (Tutar ve Yılmaz, 2005: 31).

Kod: Mesajın işaret haline dönüşmesinde kullanılan simgeler ve bunlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların tümüne “kod” adı verilir. Bu anlamda insan dilleri birer kod’dur (Cüceloğlu, 1982: 276).

Kodlama: Gönderilecek mesajın hazırlanması, inanç, duygu, düşünce veya davranışın iletmeye hazır hale getirilmesidir. Kodlama, imgelerin anlama dönüştürülmesidir. Sözcükler ve bilgiler, kodlayıcının kodlama yeteneğinde önemli bir rol oynar (Tutar ve Yılmaz, 2005: 21).

Geribildirim: Alıcı ve gönderici arasındaki geriye bilgi akışıdır. Bu sayede, gönderici mesajının anlaşılıp anlaşılmadığını öğrenir. Geribildirim olmadığı bir iletişim, “tek yönlü iletişim” iken, geribildirim olduğu iletişim, “çift yönlü iletişim”dir. Geribildirim, bir tür kontrol mekanizmasıdır ve iletişim sürecini etkiler (Tutar ve Yılmaz, 2005: 42).

Yorumlama: Yorumlama yeniden bir değerlendirmeyi gerektirir. Kod açılarak elde edilen mesaj içeriğine, o andaki bütün ilişkiler ve diğer koşullar çerçevesi içinde yeniden anlam verilmesine “yorumlama” denir (Cüceloğlu, 1982).

2.1.5.3. İletişimin Önemi

İnsanlar yeryüzüne geldikleri andan itibaren birbirleri ile bilgi alışverişinde bulunabilmek için çok çeşitli yöntemler denemişlerdir. Toplumların uygarlık düzeyleri geliştikçe iletişim araçlarının çeşitleri de artmıştır.

İnsanların çevreye uyum sağlayabilmeleri için gerekli olan en önemli niteliklerden birisi iletişim becerileridir. Aile bireyleri arasındaki ilişkiler, arkadaş ilişkileri, öğrenci-öğretmen ilişkileri, çevre ve toplumla olan ilişkilerin korunması ve geliştirilmesi bireyin iletişim becerileri ile sağlanır (Nazik ve Bayazıt, 2004: 98).

İletişim becerileri özgüvenle doğrudan ilişkilidir ve özgüveni geliştirmenin en iyi yollarından biri iletişim becerilerini geliştirmektir (Koç, 2006: 11). Günlük hayatımızda farklı görüşlere, değerlere, inanışlara ve ihtiyaçlara sahip insanlarla karşılaşırız. Görüşleri farklı görüşlerle değiştirebilme; diğer insanların yaklaşımlarını anlama; problem çözme; ve; bu çalışmada gösterilen basamaklar ve süreçlerden başarılı bir şekilde yararlanma yeteneğimiz, diğer insanlarla ne kadar verimli iletişim kurduğumuzla orantılıdır (Windle and Warren, 2008).

Kişiler arası ve toplumsal sorunların çözümü, eğitimin yanı sıra karşılıklı iletişimi gerektirir. Çağdaş bir toplum olabilmek ve sorunlara demokratik çözümler getirebilmek için, o toplumu oluşturan insanlarda, sağlıklı iletişim becerileri geliştirilmelidir (Çağdaş, 2003: 6).

İnsanı tanımlayan en önemli niteliklerden birisi sosyal bir varlık olmasıdır. İnsanın sosyal bir varlık olması, bir yandan başka insanlarla birlikte yaşaması, diğer yandan doğanın ona verdikleri ile sınırlı kalmayıp, kendinden önce yaşamış insanların oluşturdukları bilgi birikimini, değerleri, kuralları edinmek durumunda olması demektir. İnsan, diğer insanların oluşturduğu sosyal bir ortama doğar ve doğduğu andan itibaren diğer insanlarla çeşitli sosyal ilişkilere girer (Önder,2004: 11).

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren insanlar birlikte yaşama ihtiyacı duymuşlar ve farklı toplumlar oluşturmuşlardır. Bir toplumun oluşması için, o toplumu meydana getiren bireylerin bazı ortak yaşantıları paylaşmaları gerekir. Böylece bazı ortak özellikleri (tarih, kültür, dil, din gibi) bir kuşaktan diğerine taşırlar. Aktarılan bu özelliklerin bireyler tarafından paylaşılması ise aralarında kurdukları iletişim sonucu gerçekleşebilir (Çağdaş, 2003: 5).

İletişim bir ihtiyaçtan kaynaklanır. Davranışları ortaya çıkaran ihtiyaçlardır. Davranışla ihtiyaç arasındaki söz konusu ilişki nedeniyle, iletişim kurma biçimimizi, içinde bulunduğumuz toplumun değer yargıları belirler. Bu yönüyle, temel ihtiyaçlar bakımından büyük oranda benzerlikler bulunsa da, ikincil davranışlar bakımından iletişim kurma biçimimizi kültürel ve kişisel özelliklerimiz belirler. Böylece, içinde bulunduğumuz toplumda iletişim kurmadaki amacımız, toplumsal çevre ile uyumlu bir ilişki kurmaktır (Tutar ve Yılmaz, 2005: 17).

Bireysel, örgütsel ve toplumsal yaşam biçimlerinde iletişim bir ihtiyaçtır. Bir sosyal yapı içinde iletişime ihtiyaç göstermeyen hiçbir iş yoktur; çünkü iletişim, insanların birbirlerini anlamaları için gerekli olan bir köprüdür. Köprünün bir ayağında kaynak, diğer ayağında alıcı (hedef) bulunur. İletişim bu iki ayak arasındaki mesaj alışverişidir (Tutar ve Yılmaz, 2005: 17).

İletişimin toplumsal amacı, toplumu oluşturan bireylerin bazı ortak yaşantıları paylaşmaları, kültürel özelliklerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve toplumsal rollerin öğretilmesidir. Bireysel amacı ise insanın kendini anlatabilmesi, yeni bilgi ve beceriler kazanabilmesidir (Çağdaş, 2003: 6).

İletişim insan davranışlarının bir ürünüdür: *iletişim, insanın çok küçük yaşlarından itibaren başlamaktadır. İnsanın çevresiyle kurduğu ilişki biçimine bağlı olarak iletişim gücü artar. Birey, yaşamının ilk yıllarında isteklerini bazen kelimelerle, bazen bir takım basit seslerle ifade etmeye çalışır.*

İletişim dinamik bir olgudur: *iletişimin ikinci bir özelliği dinamik olmasıdır. Maddi ve manevi kültür yapısındaki değişimlere bağlı olarak iletişim de değişir. Kültürel değişim sonucu yeni çevresel olgular, deyimler ve kelimeler ortaya çıkar.*

İletişim belirli kalıplara bağlıdır: *iletişim ilişkisi belirli kalıplar içerisinde gelişir. İletişim kalıpları, toplumsal kültüre bağlı olarak sosyal gruplarca oluşturulur ve bireylerin kabul etmeleri oranında devamlılık kazanırlar. İletişimde kullanılan sözler, deyimler ve özel işaretler grupların özelliklerini yansıtır (Nazik ve Bayazıt, 2004: 99–100).*

İletişim her şeyden önce, insanın kendini bir insan olarak gerçekleştirmesi ve sosyal süreçlere girmesi bakımından önemlidir. İletişim sayesinde insanlar düşüncelerini açığa vurma, onları paylaşma ve değerlendirme olanağı bulur. Başkalarını etkileme ve onlardan etkilenme, yararlanma, yararlı olma ve bir başarı gösterme iletişim sayesinde olur. İnsanlar arasında var olan ilişkilerin sürmesi ve yeni ilişkilerin kurulması iletişime bağlıdır.

2.1.6. İletişim Engelleri

Gibb'e göre, iletişim bir dil işlemi değil, bir insan sürecidir. İletişimde ilerleme sağlayabilmek için, insanlar arasındaki ilişkilerde bir gelişme, bir ilerleme gerçekleştirmek gerekir. Kişiler arasındaki ilişkiler bozuk bir temele oturtulmuşsa, iletişimde kullanılan dil ne kadar kaliteli olursa olsun, iletişimde bir ilerleme görülmez (Cüceloğlu, 1995: 154).

Hem içerik hem de ilişki bazında söz konusu olan dil engelleri, ya iletişimde bulunanlardan birinin anlaşılmasına ya da yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır (Gökçe, 2006: 64). İletişimin bozucu engelleri, bir mesajın verilmesini ve alınmasını olumsuz yönde etkileyen engellerdir (Tutar ve Yılmaz, 2005: 71).

İletişimde bulunmak, karmaşık ve zaman alıcı bir iş olmasına rağmen, iletişim sürecini daha iyi anlamak, böylece onu daha etkili bir şekilde kullanmak mümkündür. Bunun kilit adımlarından biri, iletişimin etkili olmasını engelleyen etkenlerin farkında olmak ve bunların üstesinden gelmenin yollarını bulmaktır. İletişim engelleri adı verilen faktörler iletişim sürecinin çeşitli unsurlarını etkilemekte ve iletişim noksanlığı ortaya çıkmaktadır (Nazik ve Bayazıt, 2004: 108).

İletişim sürecinde iletişimin gerçekleşmesini ya da başarıyla devam etmesini engelleyen pek çok faktör vardır. Bunlar arasında kültürel ve dilsel farklılıklar, statü farklılığı, cinsiyet farklılığı, iletinin ve iletişim taraflarının yapısı, konuşma ve ifade güçlükleri gibi faktörler sayılabilir.

İletişimi engelleyen ya da iletişimin gerçekleşmesini güçlendiren bu faktörler,

- İletinin ve iletişim taraflarının yapısından kaynaklanan sorunlar,
- Dil engelleri
- Rol ve statü farklılıklarından kaynaklanan sorunlar
- Cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan sorunlar (Gökçe, 2006: 61).

Ancak, bu süreçte bazı engel veya güçlüklerle karşılaşabilir. Bu engel veya güçlükler, iletişim sürecinde iletinin içeriğinden kaynaklanan sorunları oluştururlar (Gökçe, 2006: 61).

İletişimde duyguların rolü çok büyüktür. Özellikle yargılandığımızı düşündüğümüz anlarda kızgınlık duyar ve tepkisel davranırız. Gün (1998)' e göre "Kızgınlık, anında ifade edilmediği takdirde bir süre sonra öfkeye, daha sonra da aşağılık duygusuna dönüşür. Bir süre sonra aşağılık duygusu kronikleşir... Olgunluk arttıkça kızgınlık nedenleri azalır. Geçmişte yaşayarak çocukluğumuzda takılı kaldıkça kızgınlık nedenleri çoğalır ve birikir." İletişim kazalarının büyük bir kısmı da buradan kaynaklanır. İletişimde ustalaşmak için duygularımızı yapıcı şekilde ifade etmeyi öğrenmek zorundayız (Koç, 2006: 41).

Anık(2000) ve Cüceloğlu(2004)' e göre iletişim sürecinde anlaşmazlıklar ve sorunlar, çoğu zaman alıcının doğru yorumlayamaması, başka bir ifadeyle, ileti ile bağdaştırılan diğer anlam boyutlarını algılayamaması sonucu yaşanmaktadır. Bunun da nedeni, iletişimde her şeyin açık olarak dile getirilmemesi, daha çok üstü örtülü geçirilerek karşıdakinin yorumuna bırakılmasıdır (Gökçe, 2006: 63).

İletişim engelleri, genellikle alıcı veya kaynak arasındaki psikolojik uyumun sağlanamamasından veya bu uyumun sağlanması için gerekli olan geri beslemenin yanlış değerlendirilmesinden kaynaklanır (Tutar ve Yılmaz, 2005: 71).

Sadece anladığımız bir şeye anlam verebiliriz. Anlamadığımız bir şeyin boşluğunu ise anladığımız bir şeylerle doldurmaya çalışırız. Yanlış anlaşılmalarda işte böyle ortaya çıkar (Koç, 2006: 11).

Bir mesajın iletilmesinde göndericinin seçtiği kelimeler ve genel anlamda kullandığı dil, iletişimin kalitesini belirler. Çünkü dil bir düşüncenin iletilmesinin temel unsurudur. Anlamın bozulmasının veya yorumlanmasının temel aracıdır. Gönderici birkaç biçimde dili kullanarak anlaşılmağa neden olabilir veya gönderici mesajını aşırı genelleştirirse, bu durum mesajın algılanmasını güçleştirir (Tutar ve Yılmaz, 2005: 75).

Göndericinin bilgi eksikliğinden dolayı, iletişim engelinin ortaya çıkmaması için, mesajının içeriğini bilmesi gerekir. İletişimde, konuşma veya yazmada mesaj berrak bir şekilde ifade edilmeyip, boşluklar bırakılırsa, alıcı bu boşlukları kendi varsayımlarına ve önyargılarına göre doldurur (Tutar ve Yılmaz, 2005: 79).

Gordon (1996)'a göre, çocuklarla kurulan ilişkilerde bazı iletişim engelleri vardır. Bunlar; emir vermek, yönlendirmek, uyarmak, gözdağı vermek, ahlâk dersi vermek, öğüt vermek, çözüm ve öneri geliştirmek, öğretmek, nutuk çekmek, yargılamak, eleştirmek, suçlamak, aynı düşüncede olmamak, övmek, aynı düşüncede olmak, ad takmak, alay etmek, yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak, güven vermek, desteklemek, avutmak, duygularını paylaşmak, soru sormak, sınamak, sorgulamak...(Akt. Köksal Akyol, 2003).

İletişim Engellerinin Çocuk Üzerindeki Etkileri;

Emir Vermek:

“yapman gerekir, yapacaksın, yapmak zorundasın...”

- Korku ya da aktif direnç yaratabilir.
- Söylenenlerin tersini denemeye devam eder.
- İsyankâr davranışa ya da misillemeye yol açar (Çağdaş, 2003: 94).

Eleştirme, Suçlama:

“olgunca düşünmüyorsun, zaten sen hep tembelsin...”

- Yetersizlik, aptallık, yanlış değerlendirme anlamı taşır.
- Çocuğun olumsuz bir yargıya hedef olma ya da azarlanma korkusuyla iletişimi kesmesine yol açar.
- Genellikle çocuk yargı ve eleştirileri yanlış algılar (ben kötüyüm, ya da karşılık vererek; siz daha mükemmel değilsiniz) (Navaro, 2001: 137).

Ad Takmak, Alay Etmek, Utandırmak:

“koca bebek, hadi sen de sulu göz, vahşi bir hayvana benziyorsun, geri zekâlı, tembel çocuk...”

- Çocuğun kendisini değersiz hissetmesine yol açabilir.
- Çocuğun öz-imgesi üzerinde olumsuz etkileri olabilir.
- Çocuğun kendisini haklı çıkarmak için direnmesine ve karşılık vermesine yol açabilir (Çağdaş, 2003: 98).

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Okulöncesi dönemde çocuk edebiyatı ile ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmalardan örnekler aşağıda verilmiştir.

Arpacı (2006), çocuk hikâye ve romanlarının çocuğun içinde bulunduğu bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişime göre iletiler içermesi ve bu iletilerin örtük bir şekilde metnin dokusuna yerleştirilmesi gerektiğini söylemektedir. Hikâye ve romanlardaki ileti cümlelerinde didaktik ve hükmeden bir üslup yer alması ise çocuk gelişimi açısından yararlı bir davranış değildir. Bu çalışma, çocuk kitaplarındaki iletilerin ve iletilerin aktarılma biçiminin çocuğun içinde bulunduğu bilişsel, duyuşsal ve toplumsal gelişim düzeyine uygunluğunu ve bunların yazınsal niteliklerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Tez, Sevim Ak'ın onyededi kitabında yer alan altı roman ve doksan beş hikâyesindeki iletiler ve iletilerin aktarılma biçimlerinden toplanan veriler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada Sevim Ak'ın kitaplarındaki iletiler ve iletilerin aktarılma biçimi betimlenmiştir. Kitaplardaki iletiler belirlenmiş ve konularına göre gruplandırılarak sunulmuştur. İletiler, aktarılma biçimi yönünden de incelenmiş ve özelliklerine göre örtük, dolaysız ve dolaylı olarak tasnif edilmiştir. Örtük iletiler konularına göre, dolaysız ve dolaylı iletiler ise dilbilgisel ve anlamsal özelliklerine göre incelenmiştir. Söz konusu eserlerin çocuklara neler kazandırabileceği, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına ne ölçüde seslendiği ve eserlerde çocuğun gelişim özelliklerinin ne ölçüde dikkate alındığı değerlendirilmiştir.

Aslan (2006)'nın yaptığı bu çalışmanın amacı, Türk çocuk yazınından örneklerle çocuk-yetişkin çatışmalarının niteliğini incelemek, bu çatışmaların çocuğa görelilik ilkesine uygun olup olmadığını belirlemektir. İnsan ilişkilerinde kimi nedenlerle yaşanan çatışmalara, yazınsal çocuk kitaplarında da rastlanmaktadır. Çocuk edebiyatında, okurun metnin çekim alanına girmesinde olayları sürükleyen çatışmaların niteliği belirleyici bir etken konumundadır. Yazınsal çocuk kitaplarında çatışmalar, anlatım düzeninde farklı biçimlerde görülebilir. Bu çalışmada, “kişi-kişi çatışması” adı altında yalnızca “çocuk-yetişkin çatışması” ele alınmıştır. Bu bağlamda çağdaş Türk çocuk edebiyatından 8 yazarın çocuk-yetişkin çatışmasını ele alan metinleri ile iki Dede Korkut Öyküsü incelenmiştir. Sonuç olarak, Dede Korkut Öyküleri dışındaki çatışmaların, bugünün çocuğuna seslendiği ve çocuğa uygunluk gösterdiği söylenebilir.

Baş (2006), bu araştırma, çocuklar için son 30 yılda hazırlanan roman, hikâye, masal, destan ve efsane türündeki çocuk kitaplarının söz varlığını tespit edebilmek ve elde edilen neticeleri ilköğretim öğrencilerinin kelime hazineleri ile karşılaştırarak ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada incelemeye alınan çocuk kitapları, Talim ve Terbiye Kurulunun son 20 yılda tavsiye ettiği çocuk kitaplarından, ödüllü çocuk kitaplarından ve çocuk edebiyatı sahasında çok uzun zamandır yayımlanan çocuk kitaplarından seçilmiştir. 100 çocuk romanı, 100 çocuk hikâyesi, 100 çocuk masalı, 54 çocuk destanı ve 14 çocuk efsane kitabından alınan 200 efsaneden, 100.000'er kelime seçilmiş ve toplamda 500.000 kelimelik bir tahkiyeli metin havuzu oluşturulmuştur. Her türdeki çocuk kitapları; kelime hazinesi, ikilemeler, deyimler ve atasözleri kullanımı açısından değerlendirmeye alınmıştır. Çocuk kitapların kelime hazinesi bölümünde, toplam ve farklı kelime sayıları, özel isimler, 0–2000 aralığında sıklığa sahip kelimeler ayrı ayrı değerlendirilmiş; her sıklık grubundaki kelimeler, farklı kelime ve toplam kelime listelerindeki yüzdeleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Çocuk kitaplarında bulunan kelimeler, ikilemeler ve deyimler birleştirilmiş, her türün söz varlığı unsurları mukayeseli olarak bir arada listelenmiştir. Ayrıca her türdeki çocuk kitapları ve bu kitaplardan oluşturulmuş kelime havuzu, ilköğretim öğrencilerine ait kelime listeleri ile üç farklı şekilde karşılaştırılmıştır.

Demircan (2006), bu araştırmanın amacı; TÜBİTAK tarafından yayımlanan Çocuk Kitaplığı Dizisinin, bir çocuk kitabının taşıması gereken dış yapı ve iç yapı ölçütlerine ne ölçüde uyduğunu ortaya koymaktır. TÜBİTAK tarafından Popüler Bilim Kitapları başlığı altında yayımlanan Çocuk Kitaplığı Dizisinin (7–11 yaş) 36 kitabı bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Evren içerisinden 34 kitap örneklem olarak alınmıştır. Araştırma, incelenen kitapların ulaşılan basımları ile sınırlandırılmıştır. TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki kitapların içyapı ve dış yapı özelliklerinin incelendiği bu çalışmanın sonuçları, kitapların, bir çocuk kitabında olması gereken içyapı ve dış yapı ölçütlerini taşıdığını göstermektedir. Çünkü inceleme sonucunda içyapı ve dış yapı ölçütlerini saptamakta kullanılan 75 maddeden 64 tanesinin 'yeterli' olduğu bulunmuştur. Bu sonuç araştırmanın sayılısını desteklemektedir. Ancak, inceleme sonuçları her ne kadar araştırmanın sayılısını destekler nitelikte olsa da, gerek içyapı gerekse dış yapı ölçütleri açısından kitapların bir takım eksiklerinin olduğu da saptanmıştır.

Karatay (2007), Çocuk edebiyatı ürünleri arasında yer alan masal, bir yandan çocuğun dil becerilerini geliştirirken bir yandan da çocukta milli ve evrensel kültür değerlerine karşı bir bilinç uyandırır. Çocuğun dil ile ilgili herhangi bir probleminin çözümünde dil edinimi için hazırlanan öğretim materyallerinin etkili ve verimli olması, dil eğitimi üzerine yapılan bilimsel çalışmaların takibine bağlıdır. Bu çalışmada, “Anonim Halk Edebiyatı” ürünlerinden masalın, eğitsel işlevi ve önemi tartışılmış; masalın, dil edinimi sürecinde çocuğun olumlu tutum geliştirmesi ve sosyalleşmesinde oynadığı rol üzerinde durulmuştur. Bunun için ilgili edebiyat kaynakları taranmıştır.

Kuzu (2002), bu çalışmada Çocuk Edebiyatı kapsamında; yazınsal türlerden olan öykünün ve öykü seçiminin 2–14 yaş dönemi çocuklarının bilişsel ve duyuşsal gelişimine etkisi ele alınmış ve çocuk öykülerinin taşınması gereken bilişsel ve duyuşsal özellikler doğru ve yanlış örnekten hareketle irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma; tür açısından öykü, çocuğun gelişimine katkı boyutunda bilişsellik ve duyuşsallık, örnekler bağlamında da geleneksellik ve çağdaşlık ölçütleriyle sınırlandırılmıştır.

Özkan (2003), dil, çocuğun en önemli gelişim alanlarından birisidir. Çocuk kitapları çocuğun dil gelişimine anlamlı katkılar sağlar. Bir başka deyişle, çocuğun sağlıklı dil gelişiminde iyi hazırlanmış çocuk kitaplarının rolü büyüktür. Dil konusu çocuk kitapları üzerine yapılan araştırmalarda içerik özellikleri bağlamında değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, 7–14 yaşlar arasındaki çocuklara hitap eden resimli kitap, masal ve roman-öykü türündeki Türkçe çocuk kitaplarının 1967 yılına göre 1997 yılında dil açısından nasıl bir değişim gösterdiği incelenmiştir. Bu amaçla, 1967 yılında yayımlanmış 24 ve 1997 yılında yayımlanmış 47 olmak üzere 71 çocuk kitabı değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmede anlatım bozukluğu, yazım kuralları, noktalama işaretleri, yabancı ve argo kelime kullanımı ile dizgi hataları temel ölçütler olarak alınmıştır. Araştırma sonucunda, çocuk kitaplarında 1997 yılında 1967 yılına göre dil kullanım açısından olumlu bir değişim olduğu anlaşılmıştır.

Özözen (2003), yaşadığımız çağda bilgi ve bilginin aktarımı her zamankinden çok önem kazanmıştır. Bilgi, yazılı ve/veya sözlü olarak ve sıklıkla görsel malzemeyle desteklenerek aktarılmaktadır. Bu çalışmada, sözlü iletişim ortamlarında “bilginin nasıl aktarıldığı” konusu üzerinde durulmuştur.

Günümüzde toplumsal değişimler, yaşamın her alanını olduğu gibi sözlü iletişim türlerini de etkilemekte, yeni gereksinimlerle yeni türler ortaya çıkmakta veya var olan türler biçim ve içerik değiştirmektedir. Böylelikle, kaynaklarda hiç yer almayan yeni sözlü iletişim türlerinden de söz etmek gerekmektedir. Bu çalışma, konuya dikkat çekmek ve sözlü iletişim türlerinin adlandırılması ve sınıflandırılması ile ilgili birtakım önerilerde bulunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Sever (2002), Milli Eğitim Temel Kanunu ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlamak temel ilke olarak benimsenmiştir. Bu ilke, ulusal yasada demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti yaratmanın bir koşulu olarak görülmüştür. Yetiştirilecek kişilerin duygu ve düşünce bakımından dengeli, bilimsel düşünceyi benimsemiş, özgür ve geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluklarını bilen yaratıcı bireyler olmasında, nitelikli çocuk yayınlarının önemli bir işlev üstlendiği bilinmektedir. Çocuk yazını (edebiyatı), çocuklara dilin ve çizginin anlatım olanaklarıyla insan doğasını anlatan, sezdirenen, yaşamı tanımlarına yardımcı olan estetik bir araçtır. Bu aracın, çocukların gelişim süreçlerine ve demokratik kültürü içselleştirmelerine katkı sağlaması beklenir. Bunun için de yazın ürünlerinin, çocuklarda, insan doğasına aykırı olan tutum, davranış ve eylemlere karşı duyarlılık oluşturması; onların duygu ve düşüncelerini çocuğa göre olan durumlarla örneklerle eğitmesi gerekir. Bunun için de öncelikle, yazının (edebiyatın) duyumsatma, sezinlettirme işlevinin yaşama geçirilmesi gerekir.

Şen (2004), bu araştırmanın genel amacı; bilişsel yapının önemli bir özelliği olan kavramların çocukta geliştirilmesi için okulöncesi öykü ve masal kitaplarında başvurulan yöntemleri incelemek, bu yöntemlerin olumlu ve olumsuz yönlerini belirleyerek tartışmak, konuyla ilgilenenlerin dikkatini çekmek, çocuklara uygun bir kitabın nasıl olması gerektiği konusunda öneriler sunmaktır. Araştırma tarama modelindedir. Araştırmada okulöncesi eğitim kurumlarında kullanılan masal ve öykü kitapları taranarak listesi oluşturulmuş, listeden rastlantısal örnekleme yöntemiyle 32 yayınevine ait olmak üzere toplam 400 masal ve öykü kitabı örnekleme alınmıştır. Bu konuda alanyazın taramasının yanı sıra okulöncesi eğitim programı incelenerek çocuklara kazandırılması hedeflenen kavramlar saptanmıştır.

Kitaplar çocukta; boyut, miktar, zaman, mekân, yön, renk, şekil ve sayı kavramlarını geliştirmesi açısından incelenmiştir. Kitapların incelenmesi araştırmacı tarafından geliştirilen “öykü ve masal kitaplarını değerlendirme ölçeği” nde belirtilen kriterler doğrultusunda yapılmıştır. Kitapların incelenmesi sonucunda elde edilen veriler tablolara işlenmiş, sonuçlar ayrı ayrı değerlendirilip frekans dağılımı ve yüzdeler şeklinde özetlendikten sonra ortalama değerleri hesaplanmıştır. Araştırma bulgularından; çocuklara yönelik kitapların önemli bir kısmının kavramsal öğrenmeyi geliştirici nitelikte olmadığı, resimle anlatım arasında uygunluk bulunmadığı, kitaplarda ele alınan kavramların çocukların yaş ve gelişim düzeyine uygun olmadığı görülmüştür. Kitapların çocukların kavram gelişimi açısından analiz edilmesi sonucunda; okulöncesi alanında çalışanlara, ana babalara, yazar, çizer ve yayın yapan yayıncılara yol gösterecek nitelikte önemli bulgular elde edilmiştir.

Tokgöz (2006), yaşamın kritik yılları olarak da adlandırılan 0–6 yaş dönemi çocuğun genel biyolojik gelişiminin yanında dil gelişimi alanında da temel becerilerin edinildiği süreçtir. Bu çalışmada okulöncesi dönem çocuklarından 5–6 yaş grubuna hitap eden çocuk kitaplarının dil gelişimi ve anlambilim açısından değerlendirilme yoluna gidilmiştir. Bu süreç içerisinde çocukların dilsel gelişimlerini destekleyen çocuk kitaplarının taşınması gereken dilsel ve anlambilimsel özellikler çalışmada saptanmaya çalışılmıştır. Çocukların izledikleri evrensel dil gelişim dönemleri ayrıntılı olarak verilirken farklı düşünürlerin sınıflandırmaları da belirtilmiştir. Bir diğer inceleme alanı olan anlambilimde öncelikle anlam olgusu ve teorik bilgiler sunulmuş beraberinde kitapların bire-bir anlambilimsel incelemesine gidilmiştir. Bu bağlamda 5–6 yaş grubu çocuklarına yönelik farklı nitelikteki 30 kitap belirlenmiştir. Bu kitaplar genel dil gelişimi ve anlambilim yönünden incelenirken bulundurulması gereken biçimsel ve içeriksel özelliklere de değinilmiştir. Kuramsal bilgiler ışığında yapılan kitap incelemelerinin sonucunda; 5–6 yaş grubu çocuklarına kitap hazırlarken biçimsel ve içeriksel özelliklere öncelikle dikkat edildiği görülmüştür. Tüm bunların yanında dilsel gelişimi güçlendiren ve çocukların yeni anlam kazanımlarıyla anlambilimsel yönden de destekleyen, nitelikli kitapların yayınlanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Tuğrul (2002), bu araştırma 4–10 yaşlar arasında çocukları olan ailelerin, çocuk kitapları hakkındaki görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılmış kesitsel bir çalışmadır. Araştırma, 400 aile ile sürdürülmüştür elde edilen bulgulardan bazıları şunlardır:

Çocuğa hediye alınması gereken bir durumda “kitap” sekiz seçenek arasından, beşinci sırada yer almıştır. Ailelerin %73,2’ si evlerinde “çocuklarına” ait bir kütüphane olmadığını bildirmişlerdir. Ailelerin %55,5’ i piyasadaki kitapları yetersiz bulmuştur. Aileler kitap seçerken, okulöncesinde kitabın çocuğun yaşına ve anlama kapasitesine uygunluğuna dikkate alırken, ilköğretimde kitabın eğitici ve öğretici olmasını önemsediklerini belirtmişlerdir. Ailelerin çocuklarına okulöncesinde resimli kitapları, ilköğretim yıllarında ise ders kitaplarını destekleyen kitaplar tercih ettikleri görülmektedir.

Güneş (2006), fablların çocuk zihnine zarar verdiği konusu, Jean Jacques Rausseau “Emil” adlı eserinde dile getirmiştir. Bugün birçok edebiyatçı bazı masalların özellikle de Grimm masallarının çocukları olumsuz yönde etkileyebileceği düşüncesindedir. Bu çalışmanın temel amacı, başta şiddet ögesi olmak üzere olumsuz davranış örnekleri içeren masallara dikkat çekerek, ailelerin masal konusunda daha duyarlı kılmaktır. Diğer taraftan araştırma sonuçlarına dayalı olarak ailelerin masal seçiminde daha dikkatli davranarak şiddet içermeyen, çocukların olumlu davranışlar geliştirmelerinde yardımcı olacak masallara yönelmeleri beklenmektedir. Böylece olumlu davranışlar gösteren, sağlıklı, uyumlu, karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörüyeye dayalı iletişim kurabilen bireylerden, sağlıklı bir toplum oluşturmada önemli adım atılmış olur. Bu açıdan hareketle Grimm kardeşler masalları ele alınmış ve bu doğrultuda bilinen 227 masal arasından şans yoluyla 22 tanesi seçilmiştir. Bu 22 masal incelenmiş ve bunların çocuk eğitimine uymayan yönleri vurgulanmıştır.

Türkiye’de çocuk edebiyatı üzerine birçok çalışmanın varlığından söz edilebilir. Çocuk edebiyatı eserleri genellikle içerik özellikleri bakımından, biçimsel açıdan incelenmiştir. Ayrıca çocuk edebiyatı üzerinde çalışmalar incelenirken masal kitapları ve öykü kitapları olarak türlerin ayrı ayrı ele alındığı gözlenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, verilerin toplanması ile toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

3.1.Araştırmanın Modeli

Okulöncesi dönemdeki çocuklara yönelik hazırlanan öykü ve masal kitaplarında geçen iletişim engellerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, doküman incelemesi yapılarak “betimleme analizi” kullanılması uygun görülmüştür. “Betimleme ya da survey araştırmaları olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupları ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Betimleme, olayları obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı betimlemesiyle başlar. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur” (Kaptan 1991: 59). Bu çalışmada okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan öykü ve masal kitaplarında geçen iletişim engelleri betimlenmiş ve açıklanmıştır. Masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engelleri, bu açıklamalar doğrultusunda gruplanmış ve aralarındaki ilişkiler saptanmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanan öykü ve masal kitapları oluşturmaktadır.

Örnekleme ise; seçkisiz (rastgele) örnekleme ile 100 kitap alınmıştır.

Örnekleme alınan kitap sayısı	İncelenen masal kitabı	İncelenen öykü kitabı
<i>100</i>	<i>44</i>	<i>56</i>

Örneklem, 100 kitabın 44 ’ ü masal ve 56’ sı öykü olmak üzere 100 kitaptan oluşmaktadır.

3.3.Verilerin Toplanması

Çalışmanın başında alanyazın taraması yapılmış, çocuk edebiyatı ve iletişim ile ilgili kaynaklar gözden geçirilmiştir. Bunun ardından kitaplardaki “iletişim engelleri” tespit edilip, çocukların gelişim evreleriyle uygunlukları değerlendirilmiştir.

Veri toplama aracı olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek,2006: 188).

Doküman incelemesinde kullanılan dört aşama vardır: Analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve sayısallaştırma.

Analize konu olan veriden örneklem seçme: Doküman incelemesine dayalı araştırmalarda, tüm doküman verisinin bir bütün olarak analize konu olması mümkün olmayabilir. Bu nedenle, çoğu zaman araştırmacılar, eldeki veri setinin içinden bir örneklem oluşturmaya çalışır. Bu çalışmada “seçkisiz (rastgele) örnekleme” yaklaşımı kullanılmıştır.

Kategorilerin geliştirilmesi: Araştırmacı, araştırmasına başlamadan önce alandaki kuramlardan yola çıkarak veya kendi geliştirdiği kategoriler yoluyla işe başlayabilir. Bu durumda, kategoriler önceden oluşturulmuştur ve araştırmanın amacını yansıtmaktadır. Bu kategoriler veya temalar, yapılacak doküman incelemesinin temel kategorileri olacaktır.

Bu çalışmada, iletişim engelleri alt amaçlara dayalı olarak, emir vermek, alay etmek-küçümsemek, ad takmak, eleştirmek-suçlamak, tehdit etmek- gözdağı vermek başlıkları altında kategorilenmiştir. Kategorilerin, bir diğerini kapsamayacak şekilde ve birbirinden bağımsız olmalarına dikkat edilmiştir. İfadelerin somut olarak incelenmesi için iletişim engelleri 5 madde altında toplanmıştır.

Analiz birimini saptama: Araştırmanın amacına bağlı olarak değişik analiz birimleri söz konusudur. Bu çalışmada “içerik” analiz birimi olarak seçilmiştir.

Sayıllaştırma: Dokümanlardan elde edilen verinin mutlaka sayıllaştırılması veya nicelleştirilmesi gerekmebilir. Araştırmacı, saptadığı kategoriler ve analiz birimi doğrultusunda yaptığı analizden sonra bulduğu sonuçları, rahatlıkla düzyazı şeklinde de rapor edebilir. Bu çalışmada elde edilen veriler doğrudan alınıp düzyazı şeklinde raporlaştırılmış ve betimleme analizi yöntemiyle açıklanmıştır.

Örnekleme alınan 100 masal ve öykü kitabından 30 tanesi belirlenen madde başlıkları altında uzman incelemesine sunulmuştur. Verilerin toplanmasında, araştırma sonuçları yoluyla gerçeğin doğru temsili ölçütünü karşılamak amacıyla uzman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Uzman incelemesi, uzman araştırma sürecini dokümanlar çerçevesinde inceler ve araştırmacıya geribildirimde bulunur. Uzman, araştırmacının yaklaşımının geçerliğini değerlendirmek, bir başka bakış açısı ile geri bildirimde bulunmak ve araştırma deseni, veri toplama ve analiz, sonuçlara ulaşma ve yorum aşamalarının geçerli ve tutarlı olmasına katkıda bulunmaktır.

Çalışmada bir başka araştırmacıdan yararlanma ve ulaşılan sonuçları teyit etme ile elde edilen sonuçların, araştırmacının kendi görüşünden ziyade, elde edilen verilere dayandığı teyit edilebilir. Araştırmaya birden fazla araştırmacının dahil edilmesi, verilerin toplanması, analizlerin yapılması, sonuçlara ulaşılması aşamalarında araştırmacılar arasında oluşacak uzlaşma noktaları, araştırmanın başkaları açısından da “kabul edilme” oranını arttıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 188).

Uzmanlar bu başlıklara uygun buldukları tanımları değerlendirip araştırmacıya geri bildirimde bulunmuşlardır. Uzmanlar ve araştırmacı tarafından elde edilen tanımlar karşılaştırılmış, aralarındaki korelasyon SPSS paket programında hesaplanmıştır.

Tablo 1. İncelenen Kitaplarda Bulunan İletişim Engellerinde Uzman Görüşlerinin Korelasyon Katsayısı

	Uzman 1		Uzman 2	
	p	r	p	r
Araştırmacı	.002	.988	.000	.997

Tablo 1’de incelen kitaplarda bulunan iletişim engellerinde uzman görüşlerinin korelasyon katsayısı verilmiştir. Korelasyon kat sayısı iki değişken arasındaki ilişkinin derecesi ve yönü hakkında bilgi verir. Korelasyon katsayısını +1.00 olması iki ölçüm arasında pozitif ve mükemmel bir ilişki olduğunu gösterir. Tablo incelendiğinde uzmanlar arasında .988, .997 değerinde tutarlılık bulunmuştur.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, uzmanlar arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin bulunması, incelenen kitaplarda uzmanların birbirleriyle ortak görüşe sahip olduklarını gösterebilir.

Uzmanlar arasında yüksek düzeyde bir ilişkinin bulunmasından yola çıkarak, geriye kalan okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanan 70 öykü ve masal kitabı araştırmacı tarafından incelenmeye devam edilmiştir.

Masal ve öykü kitaplarının betimsel analizinde, kitapların her birine kod verilmiştir ve kod listesi çalışmanın sonunda ekte belirtilmiştir.

3.4.Verilerin analizi

Veri toplama aracı olarak “doküman incelemesi” yapılan bu araştırmada, verilerin analizi için “betimsel analiz” yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırmalarda güvenilirlik, toplanan verilerin öncelikle betimsel bir yaklaşımla doğrudan sunulmasına ilişkindir. İncelenen doküman herhangi bir yorum katmadan okuyucuya sunulmalı ve yorumu da sonraya bırakılmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 262).

Betimsel analize göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebildiği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analizde, görüşülen ya da gözlenen görüşleri çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır.

Betimsel analiz dört aşamadan oluşur.

- *Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma.*

Araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve/veya gözlemlerde yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeveye göre verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenir.

* Bu aşamada iletişim engelleri araştırmaya çerçeve oluşturmuştur.

- *Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi*

Bu aşamada, çerçeveye göre elde edilen veriler okunur ve düzenlenir. Bu aşamada, verilerin tanımlama amacıyla seçilmesi, anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi söz konusudur.

Oluşturulan çerçeveye göre bazı veriler dışında kalabilir ya da önemli olmayabilir. Ayrıca bu aşamada, daha sonra sonuçlar yazılırken kullanılacak doğrudan alıntılar da seçilir.

- İletişim engellerinin somut bir şekilde ele alınması için engeller emir vermek, alay etmek-küçümsemek, ad takmak, eleştirmek-suçlamak, tehdit etmek-gözdağı vermek olmak üzere 5 madde altında toplanmıştır.

- *Bulguların tanımlanması*

Son aşamada düzenlenen veriler tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir. Bu aşamada verilerin kolay anlaşılır ve okunabilir bir dille tanımlanmasına ve gereksiz tekrarlardan kaçınılmasına dikkat edilmelidir.

- İncelenen kitaplardaki iletişim engelleri doğrudan alınarak tanımlanmıştır.

- Çalışmanın bulguları, alt amaçlara yönelik sorularla tanımlanmış ve alıntılarının öykü veya masal kitaplarından hangisine ait olduğunu belirtmek için öykü kitapları için (Ö) veya masal kitapları için (M) şeklinde alıntılarının sonunda kodlanmıştır.
- Öykü veya masal kitaplarının isimleri kod listesi oluşturularak çalışma sonunda ekte verilmiştir. Bulguların tanımlanmasında, bu listeden kodu bakılarak alıntının yanındaki (Ö) veya (M) ifadelerinin yanına bu kod yazılmıştır.
- Ayrıca (Ö) veya (M) ifadeleri ile kitap türü belirtilen ve kod verilerek kitabın adı belirtilen alıntılarının devamında, kitabın sayfa numarası belirtilmiştir.

- *Bulguların yorumlanması*

Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada yapılır. Bulgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin açıklanması ve gerekirse farklı olgular arasında karşılaştırma yapılması, araştırmacı tarafından yapılan yorumun daha nitelikli olmasına yardımcı olur.

* Doğrudan alıntı yapılarak tanımlanan iletişim engelleri, yorum katılarak açıklanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, “Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engelleri nasıl ele alınmıştır?” sorusuna yanıt aranmıştır ve araştırma sonucunda elde edilen bulgular betimsel analizle yorumlanıp değerlendirilmiştir.

Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engelleri 5 başlık altında toplanmıştır.

- Emir Vermek
- Alay etmek, Küçümsemek
- Ad takmak
- Eleştirmek, Suçlamak
- Tehdit etmek, Gözdağı Vermek.

İletişim engelleri sırasıyla bu şekilde aktarılıp, yorumlanacaktır.

4.1. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Emir Vermek ” Nasıl Ele Alınmıştır? Birinci Alt Amacına İlişkin Bulgular

Bu iletiler, çocuğa o anki durumuyla kabul edilmediğini, duygularının ya da ihtiyaçlarının önemli olmadığını açıklar. Önemli olan yetişkinin gereksinimleridir ve çocuktan bunlara uyması istenir.

Her çocuğun kendine has kişiliği, potansiyeli, yetenekleri ve doğal merakları vardır. Bunları kendi anlayışımız ve çerçevemiz içinde “yap” ve “yapma” larla kısıtlamak, çocuğun doğal merakını ve coşkusunu, yaşama hevesini yitirtir. Çocuğun kendini ifade etme özgürlüğünü ve yaratıcılığını kısıtlar, bağımlı olmasına neden olur, kendine güvenini yitirtir. Yetişkinin, sadece kabul edilmez davranışlara tepki göstererek uyarı, kızıp bağırma, sürekli hatırlatma, “yap” ve “yapma” larla yaklaşımları, neticede onları dırdırcı ve sözü dinlenmez kişiler haline dönüştürür.

Bunun karşılığında olumlu tepkiler, takdir sözleri, destek ve teşviklerle kademeli yaklaşımlar, çocuğun istek ve hevesini artıracığı gibi, çocuğu yetişkinle işbirliği yapmaya, onların karşısına geçeceğine, onların tarafına geçmeye ve söz dinlemeye sevk eder (Navaro, 2007: 118).

Çocuk, kendisine yemek yemesini, su içmesini, ağlamasını, gülmesini ve ayağını öne uzatmasını söyleyen yetişkine sahipse bütün bunları kendiliğinden yapmak için zahmet çekmez. Çocuk siz onu durdurana kadar yemek yemeye alıştıysa midesinin ihtiyacını değil sizin emirlerinizi dinler. Aynı şekilde, artık doyduğunu söyleyen bir çocuğu yemeye zorlamak da çocuğa; “Sen kendinin farkında değilsin, her zaman benim dediğimi yap.” mesajı verir. Çocuk yetişkinin onun yanında olmadığı durumlarda ve kendi başına bir iş halletmek zorunda kaldığında; şaşkın, serserim, beceriksiz ve kararsız kalacaktır. Halbuki çocuk her zaman kendine yetebilecek şekilde eğitilirse, onun, başkalarına danışan; ama kendi fikirlerine de güvenen, düşünen ve keşfeden bir çocuk olduğunu görebilirsiniz (Akagündüz, 2005: 95).

4.1.1.Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Emir Verme İfadeleri

EMİR VERMEK İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Çabuk bir kese altın getir!”	M	11	11
• “Yatmaya gidiyorum keloğlan, çit istemem ona göre!”	M	11	11
• “Sesini kes!”	M	11	13
• “Konukların pabuçlarını çevir.”	M	11	14
• “Bana bak küçük budala!”	Ö	63	2
• “Haydi, başka kapıya, git, dilen tembel soyu!”	Ö	62	16
• “Defol, yoksa işini bitiririm!”	Ö	61	9
• “Beni rahat bırak!”	Ö	60	13
• “Dinle sözümü!”	Ö	59	2
• “Hey! Ağır ol!”	Ö	57	5
• “Git evine, buralarda dolanma.”	Ö	57	3
• “Haddini fazla aşma.”	Ö	57	3
• “Çabuk at kuşanın, kaçakların peşine düşün! Onları yakalayın. Keloğlan’ı dilim dilim doğrayın.”	M	12	13
• “Kızımı hemen bana getirin!”	M	12	13
• “Ormana git, odun topla getir”	M	6	2
• “Git buradan!”	M	1	9
• “Git ve asla geri dönme!”	M	1	11
• “Çöp, çamur topla, bana gel!”	Ö	75	11
• “Bekle! Görmüyor musun daha dallarım yeşermedi!”	Ö	75	11

EMİR VERMEK İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Al sana semiz bir kuzu, sırtına yükle ve buradan git!”	Ö	80	14
• “Yürü ve homurdanmayı kes!”	Ö	84	13
• “Yürü ve bana sıcak kakaodan söz etmeyi bırak!”	Ö	84	14
• “Biraz dışarı çık!”	M	25	9
• “Ağaçların gölgesinde otur.”	M	25	9
• “Şuraya git, dişlerini sürt.”	Ö	77	12
• “Yarıncı doğum günü kutlamaları sırasında emir vereceğim ve senin köyün yıkılacak ve onun yerine yazlık sarayımın yapımına başlanacak.”	Ö	82	2
• “Onu kentin dışına götür ve işini bitir.”	Ö	82	5
• “Ona, beni tekrar insan yapmasını emredeceğim.”	Ö	82	8
• “Buradan git!”	Ö	82	18
• “Çabuk çık odadan.”	Ö	85	11
• “Ellerini yıka, sonra ye!”	Ö	85	13
• “Padişah öyle sevinmiş ki, hemen sarayda kalması için Keloğlan’a bir oda verilmesini emretmiş.”	M	39	11
• “Çabuk aşağıya in, tuz çuvallarını yukarı çıkar.”	M	23	9
• “Prensese ormana götürüp hemen öldür.”	M	20	1
• “Hemen kurtar Gül peri’yi.”	M	19	15
• “Hükümdar bahçıvanı görünce muhafızlara hemen onun yakalanmasını emretmiş.”	M	37	13
• “Hükümdar hemen bahçıvanın boynunun vurulmasını emretmiş.”	M	37	14
• “Atın dışarı bu kötü kalpli cadıyı.”	M	18	2
• “Sakın kitaplarını elleme.”	Ö	46	7
• “Baş yönetici, temizlik işçilerine: Burada kuş ölüleri görmeyeceğim diye size kaç kere emir verdim. Bu ne ciddiyetsizlik!”	M	30	14
• “Baş yönetici: Hemen yıkılan heykelin madenini eritin, benim heykelimi yapın. Heykelimin üzerini değerli taşlarla ve altınla süsleyin. Heykelimi, kentin her yerini gören bir tepe üzerine dikin, çevresine de çok güzel bir park yapın.”	M	30	15
• “Otur oturduğun yerde.”	M	31	9
• “Nefes alma, hareket etme!”	Ö	47	12
• “Yine mi sen? Bıktım artık. Bir daha böyle yapma!”	Ö	89	7
• “Kraliçe arı: Ne oluyor? Bu gürültü de ne? Hemen bunu yapanı bana getirin! Dedi.”	Ö	89	9
• “Kraliçe arı: Çabuk bu yaramaz arıyı kovandan atın! Bir daha bu kovana girmeyecek. Onu gözüm görmesin, götürün! Dedi.”	Ö	89	12
• “Elmalarıma sakın dokunma.”	Ö	92	6
• “Anne kedi; bırakın oynamayı diye gürledi. Şöyle ikiniz de geçin karşıma.”	Ö	56	11

EMİR VERMEK İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Git toprak kaz, gömü çıkar, zengin ol.”	M	11	1
• “Bey uyuyor, sesini kes.”	M	11	13
• “Sana sus dedim, duymadın mı?”	M	11	13
• “Benden uzak, gurbete yakın ol!”	M	14	9
• “Defol buradan tilki!”	Ö	61	9
• “Beni rahat bırak!”	Ö	60	13
• “Onu kentin dışına götür ve işini bitir.”	Ö	82	5
• “Çabuk giyin!”	Ö	87	4
• “Eşek postunun yaşadığı çiftliğe bir adam göndermişler. Adam hasta prensin isteğini çiftlik sahibine iletmış. Hemen eşek derisi denen kızı bulun, zaman geçirmeden buraya getirin! Diye emretmiş”.	M	7	9

Görüldüğü gibi, masal ve hikâye kitaplarında geçen emir verme cümleleri sert iletileri barındırmaktadır. Bu ifadeleri kitaplardan sık duyan çocuk, bu yapıları kendi hayatlarına alıp kullanabilir.

Okulöncesi dönemindeki çocuk, hikâye kahramanları ile özdeşleşme sürecine girer. Kahramanların birbirleriyle kurdukları cümlelerdeki emir ifadelerini arkadaşları ve çevresi ile iletişimde kullanan çocuk, emir ifadelerinin sebep olduğu sonuçları bilinçsiz de olsa kendi yaşantısında yaratmış olur.

Çocuklara, emir ve kurallar bileşkesine oturan tümcelerle seslenilmemelidir. Kitaplarda, bu nitelikli yargıların yinelendikçe özelliğini yitireceği ve çocukların neden-sonuç ilişkisiyle düşünmelerinin önünde de engel oluşturabileceği hiç unutulmamalıdır. Çocuk kitaplarında yeğlenen bu yaklaşımın, çocukları okuma eyleminden uzaklaştırabileceği de bilinmelidir (Akbayır, 2008: 77).

Emir Cümlelerinin Etkileri:

- Emir ve yönlendirme cümleleri çocuğun yeteneğine ve kararına güvenilmediği iletilisini verir. Çocuğu kırar ve kızdırır. Çocuğun düşmanca duygular beslemesine ve bunları açıklamasına, olay çıkarmasına, karşı koymasına neden olur.

- Bu iletiler çocuğa duygularının ya da gereksinimlerinin önemli olmadığını anlatır. Çocuk yetişkinin gereksinimlerine uymalıdır. (“Senin yapmak istediğin beni hiç ilgilendirmez. Hemen eve gel.”)
- Çocuğu o anki durumuyla kabullenmediğini iletir. (“Kıpırdanıp durma.”)
- Yetişkininin hükmetmesi çocuğun gereksinimlerini engeller ve bu engellenme saldırı getirir. Otoriteye bel bağlayan yetişkinler, çocukların saldırganlık göstermesini beklemelidirler. Çocuklar güç karşısında güç temsilini eleştirir, onlara karşılık verir ya da onlarla hiç konuşmaz.

“Yetişkinler çocuklarını yönetmek ve denetim altında tutmak için otoritelerini kullanıyorsa, farkında olmadan kendinden küçüklere otoriter davranan bir insan yetiştirmek tehlikesini göze alıyorlardır. Bazı çocuklar bilinmeyen nedenlerle yetişkinlerin otoritelerine boyun eğmeyi seçerler. Otoriteyle baş etmek için boyun eğer ve uysal davranırlar. Özellikle cezanın şiddetli olduğu zamanlarda çocuklar ceza korkusuyla boyun eğmeyi öğrenirler. Küçükken karşı koymak çok tehlikeli görülebileceği için ceza onlara baş eğdirebilir. Ama ergenliğe yaklaştıkça, artık koymayı denemek için güç ve cesaretleri olduğundan tepkileri aniden değişebilir. Bazıları yetişkin olduktan sonra da boyun eğmeyi sürdürür. Bu çocuklar nerede olursa olsun gücü simgeleyen kişilere karşı derin bir korku besler. Bunlar yaşamları boyunca çocuk kalan, otoriteye boyun eğer, kendi gereksinimlerini görmezden gelen, çatışmadan korkan, kendi inançlarını savunamayacak kadar uysal ve kendileri olmaya korkan insanlar olarak yaşarlar” (Gordon,2005: 158–159).

Çocuk yetişkinin ona güvendiğini bilmek ister; bu yüzden, o kendi başına yemek yiyor, çorabını giyiyor ya da sofrayı toplamaya kalkıyorsa onu sözler ya da hareketlerle engellemek gerekir. Çocuk, “Sen anlamazsın”, “ Sen yapamazsın” gibi sözlerin etkisiyle sadece o an başarmaya çalıştığı işi yarım bırakmakla kalmaz, yetişkinliğe kadar uzanan süreçte yeni bir adım atmaktan, girişimde bulunmaktan ürker. Çocuk kendisine zararı dokunacak bir şeyle uğraşıyorsa elbette engellenmelidir; ancak, bu onun dikkatini başka bir yöne çekerek, alternatif bir oyalanma yöntemi icat ederek yapılmalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, çocuğun zararlı girişimlerini engellerken onun anlamayacağı şekilde uzun uzun açıklamalar yapmaktan kaçınmak olmalıdır (Akagündüz, 2005: 59).

4.2. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Alay Etmek, Küçümsemek” Nasıl Ele Alınmıştır? İkinci Alt Amacına İlişkin Bulgular

Alay etmek, küçümsemek iletileri, çocuğun benlik imgesi üzerinde yıkıcı etkiler yapar. Onların kötü ve değersiz oldukları, sevilmedikleri duygusunu oluşturur. Bu tür iletiler alan çocuklar, kendilerini düzeltemezler; tersine, yetişkinin haksız iletilerine karşı olumsuz tepkilerle karşılık verirler ve kendilerini haklı çıkarmaya çabalarlar.

Okulöncesi dönem çocuğun kişilik gelişimi açısından yetişkin davranışlarını model aldığı bir dönemdir. Kendisinden de bazı davranış örneklerini taşıyan olay kahramanlarının iyi özelliklere sahip olması çok önemlidir. İyi bir model çocuğu olumlu yönde etkileyecektir. Ancak iyi özelliklerin abartılmadan ya da ulaşılması çok zor, mükemmel özellikler olarak verilmemesinde de fayda vardır. Hiç hata yapmayan, korkusuz, üstün yeteneklere sahip, bir olay kahramanı çocuk için ulaşılmaz bir model olacaktır. Oysa çocuk günlük yaşamında hatalar yapabilmekte, yetişkin tarafından uyarılmakta, zaman zaman korkmakta, kızmakta ya da mutluluğunu farklı şekillerde ifade etmektedir. Çocuk olay kahramanında, kendi yaşadığı duyguları ya da davranışları bulduğunda daha kolay etkilenmektedir (Tür ve Turla, 1999: 43).

4.2.1.Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Alay Etme, Küçümseme İfadeleri

ALAY ETME, KÜÇÜMSEME İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Hem ben senden çok uzunum ve yalnızca raylar üzerinde hareket edebilirim. Kendine uygun bir arkadaş bulmalısın.”	Ö	94	6
• “İyi ama yüzme biliyor musun ki benimle arkadaş olacaksın? Hem ben senden çok ama çok büyüğüm.”	Ö	94	8
• “Minik tavşanı gösterdi bütün sınıfa, uyuyorsanız dedi, onun gibi, uyuşuk olursunuz, devamlı cahil kalırsınız.”	Ö	62	10
• “Vay vay! Diye fil homurdanmış. Benim gibi bir fil senin gibi uyuz bir tilkiye yardımcı olacak da besleyecek ha! Vay ki vay!”	Ö	61	8
• “Keloğlan: “İnsan yiyici devi ben yakalayabilirim”, demiş. Padişah, ufak tefek Keloğlan’ a bakınca “Bu mu devi yakalayacak? Olacak şey mi?” diye düşünmüş.”	M	4	11

ALAY ETME, KÜÇÜMSEME İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “İstersen arkamdan gel. Benim üstün zekâmdan ve avlanma becerimden sana da bir şeyler düşer.” demiş.	Ö	78	3
• Hıh! Kendini beğenmiş ukala!	Ö	78	4
• “Sen küçücük bir faresin. Ormanlar kralı ile bir ilişkinin olduğunu söyleme.”	Ö	77	8
• “Ormandaki arkadaşları onun şişman gövdesi ile dans etmesine çok gülüyorlardı. Annesi de hep ona, hipopotamlar güzel dans edemezler, diyordu.”	Ö	86	3
• “Murat bir işe yardım etmek istese bile annesi bırakmazmış. Bardakları elinden alır “Sen daha küçüksün, bırak da sofrayı ablan kursun.” demiş.”	Ö	46	5
• “Sen küçüksün, bırak, dur paketleri ağabeyin alsın.” demiş.	Ö	46	6
• “Sinemaya heves etse, ağabeyi ona, “Sen küçüksün, seni sinemaya almazlar.” der ve götürmezmiş.”	Ö	46	6
• “Ablası, “Sakin kitaplarımı elleme, sen küçüksün, onları bozarsın.” demiş.”	Ö	46	7
• “Sen küçüksün, sürahiyi elleme, suyu ben koyarım.”	Ö	46	9
• “Güzel ve akıllı kadının çok çirkin ve çok aptal bir oğlu varmış.”	M	4	5
• “Kahvedekiler gülmeye başlamışlar. —Kelin zoruna bak. Sen kim erler karısına koca olmak kim?”	M	4	6

Görüldüğü gibi incelenen masal ve öykü kitaplarında belirtilen alay etme-küçümseme cümlelerine rastlanmıştır. Eğitsel açıdan ele alındığında, bu tür cümlelerin, çocuk gelişimi açısından birçok yönden sakıncalı olabileceği söylenebilir.

Çocuklar kendilerine karşı güç kullanan kişiye gücenirler. Yetişkinlerin büyük ve daha güçlü olmalarından gelen avantajlarını çocukların özgürlüklerini kısıtlamak ya da onları denetlemek için kullanmaları onları kızdırır. Bu ifadelerin çocuğun okulöncesi dönemde zevk aldığı kitapları dinlerken sık kullanılması, çocukta yanlış bir ifade biçimini öğrenmesine sebep olacaktır. Bu cümleleri sosyal çevresiyle kurduğu iletişimde kullanan çocuk etrafındaki bireyler için olumsuz etki yaratacaktır.

Alay Etme, Küçümseme Cümlelerinin Etkileri:

- Böyle iletiler çocuğa onunla ilgilenmediğinizi, saygı duymadığınızı ya da onu reddettiğinizi iletir.

- Çocuklar bir şey konuştuklarında çok ciddi olurlar. Alay ederek tepki verirseniz incinirler. Çocukların duygularını o sorunlu an için unutturmaya çalışmak başarı gibi görülebilir. Ancak, sorun yeniden ortaya çıkar. Çünkü duygular her zaman yok olmaz. Ertelenen sorunlar da çözülmeden kalmış olur.
- Çocuklar da yetişkinler gibi duyulmak ve anlaşılmak isterler. Anababaları onları bir kenara iterlerse, onlar da sorunlarını başkalarına götürmeyi çok geçmeden öğreneceklerdir (Gordon, 2005: 279).

Kendisine değer verilmediğini gören çocuk, zamanla kendine değer vermemeye başlar. Giderek herhangi bir şeyi yapmak için çaba gösterme gereğini duymaz. Hatta yaşamak için bile çaba göstermez. Sürekli olarak itilen çocuk, kendisine yaşama hakkının bile verilmediği kanısına varır. O, sadece zevk verici prensiplere karşı hassastır. Kendisine kimsenin ilgi göstermemesi onun dış dünyaya olan ilgisizliğini arttırır (Yavuzer, 2005: 69).

Çocuklar ilk olarak başkalarıyla nasıl iletişim ve etkileşim kuracaklarını, kişiliklerinin oluşum aşamasında olduğu yıllarda en çok iletişim içinde buldukları çevreden öğrenirler. Özellikle küçük yaştakiler olmak üzere çocukların taklit konusunda ne kadar başarılı olduklarını bilmeyen yok gibidir. Hayatlarında önemli bir yer tutan yetişkinlerden gördükleri şeyleri yapar, onlardan duyduklarını tekrar ederler. Çocuklar, ister anne veya babalarından sadece birisiyle, ister geleneksel aile tipinde olduğu gibi anne ve babalarıyla beraber yaşıyor olsunlar, isterse de geniş bir ailede veya başka tür çocuk-yetişkin beraberliği içinde olsunlar, sürekli olarak etrafta konuşulanları dinler ve bunları kullanarak kendi konuşma tarzlarını oluşturmayı öğrenirler. Birlikte yaşadıkları yetişkinler onlarla veya başka biriyle yüz yüze ya da telefonda konuşurken veya dünyada olup bitenlerle ilgili yorumlarda bulunurken, çocuklar tüm bu sinyalleri alır ve bu şekilde konuşmayı öğrenirler (Urban, 2007: 164–165).

Kitaplarda, kaba kuvvet kullanarak hakkı olmayanı elde etmeye çalışan, şiddet kullanan, adaletli davranmayan, davranışlarıyla etrafa dehşet saçan, her zaman kurnaz, bencil ve açığözlülük özelliklerini taşıyan olay kahramanları çocukları olumsuz etkileyen modellerdir. Kahraman özellikleri gerçek yaşama ters düşmeyen ve iyi yönleri ön plana çıkarılarak verildiğinde çocukların olumlu yönde etkilenmeleri kolaylaşacaktır (Tür ve Turla, 1999: 44).

4.3. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Ad Takmak” Nasıl Ele Alınmıştır? Üçüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular

Kişiyi aşağılamak ya da klişe bir kalıba sokmak, bir başka deyişle; kişiyi utandırarak kendisini değersiz hissettirmektir. Sen diyerek sarf edilen bu sözler, aslında karşı tarafın, yani çocuğun kişiliğine bir saldırıdır. Bu tür ifadeler çocuğu gocundurur, üzer, güvenini sarsar, ayrıca da sinrlendirir, kızdırır ve direnmesine neden olur (Navaro, 2007:157).

Sen diliyle olumsuz duygularımızı dile getirmek, eleştirmek, hoşnutsuzluğumuzu belirtmek, karşı tarafa çok olumsuz duygular yükler. Çocuk kendini itilmiş, sevilmemiş, reddedilmiş hisseder, özgüveni sarsılır. Özellikle “geri zekalı, salak...” gibi sıfat ve lakaplar çocukların benliğini çok zedeleyicidir. Bir süre sonra çocuk bunların gerçek olduğuna inanabilir. Kişiliğine gelen zararların dışında sen diliyle ifade edilen hoşnutsuzluk ve eleştiri sözleri, çocuğun direnmesine, karşı gelmesine, kızmasına ve dolayısıyla söz dinlememesine neden olur (Navaro, 2007: 158).

Ben dili mesajları bizimle, gerçek düşünce ve duygularımızla, “özümüzle” ilgili iletilerdir. Başkaları hakkında değerlendirme ve yorumlarımızı değil, bizim duygu ve yaşantılarımızı açıklar. “Ne saygısız çocuksun. Anneyle bu şekilde konuşulur mu? Terbiyesiz,” gibi bir sen mesajı yerine “Bu şekilde cevap verdiğin zaman son derece kırılıyorum, üstelik bana saygı duymadığını düşünüyorum,” diyen bir ben mesajı, duygularımızı, düşüncelerimizi açıkladığı gibi, sen mesajının içerdiği saldırıyı da kaldırdığından, tartışmanın daha vahim boyutlar almasına engel olur (Navaro, 2007: 159–161).

4.3.1.Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Ad Takma İfadeleri

AD TAKMA İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY. NO
<ul style="list-style-type: none"> “Küçük bir kasabada çalışkan bir terzi yaşamış. Terzinin bir karısı, üç de oğlu varmış. Bu ailenin en büyük derdi, çocuklarının kasabada adlarıyla değilde takma adlarıyla çağrılmalarıymış. Kasabada birine “uzun”, birine “şişman”, birine de “aptal” denilirmiş.” 	M	31	3

AD TAKMA İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Küçük Murat”	Ö	46	9
• “Dağınk sincap Deren”	Ö	90	3
• “Kurnaz fare”	Ö	55	1
• “Yaramaz arı Cino”	Ö	89	3
• “Aksak Ali”	Ö	45	3
• “Tuzcu Baba”	M	23	9
• “Keloğlan, keleş oğlan”	M	39	6
• “Kötü kalpli kraliçe”	M	20	9
• “Kötü kalpli adam”	M	19	10
• “Kurnaz tilki”	Ö	76	15
• “Kurnaz tilki”	Ö	80	1
• “Minik konuk”	M	25	7
• “Çok yaramaz”	M	25	7
• “Hepsi yalandı, sersem!”	Ö	82	14
• “Obur şirin”	Ö	81	16
• “Kurnaz, kötü kalpli kız”	M	28	11
• “Kötü kalpli adam”	Ö	83	11
• “Aptal kız”	M	28	11
• “Keloğlan tembel mi tembel, aylak mı aylak!”	M	11	1
• “Şaşkın leylek”	Ö	63	2
• “Bana bak küçük budala”	Ö	63	15
• “Kırtık ayaklı çekirge”	Ö	91	7
• “Top gözlü, ok dilli kurbağa”	Ö	91	9
• “Tembel tavşan”	Ö	62	14
• “Git dilen, tembel soyu”	Ö	62	16
• “Öksüz bücür”	Ö	64	11
• “Haşlayalım ahmağı”	Ö	59	5
• “Küçük budala”	Ö	58	9
• “Yalancı serçe”	Ö	58	14
• “Budala karga”	Ö	57	13
• “Akılsız, kendini bilmez seni”	Ö	57	14
• “Beceriksiz Keloğlan”	M	6	6
• “Akılsız Çomar”	Ö	57	5
• “Keloğlan denilen çulsuz”	M	12	5
• “Uyuz tilki”	Ö	61	8
• “Sefil şirinler”	Ö	81	2
• “Yaramaz çocuk”	M	25	9
• “Prens çiftçi kadına içerdeki kızın kim olduğunu sormuş. Kadın da giydiği derisi yüzünden adını “eşek derisi” koydukları pasaklı bir hizmetçi olduğunu söylemiş.”	M	4	6
• “Eşek postu”(Bir kız için kullanılıyor.)	M	4	6

Bulgulardan yola çıkarak, hikâyelerde kahramanlara söylenen “geri zekâlı”, “aptal”, “sersem”, “kurnaz” gibi lakaplar, çocuklar tarafından ciddiye alınıp, bu lakaplara uygun davranış geliştirebilirler. Bu kahramanlarla özdeşim kuran çocuk takma adı takılan kahraman gibi davranmaya çalışabilir. Aynı şekilde çocuk, arkadaşlarına ad takıp, dalga geçme gibi olumsuz bir davranış geliştirebilir.

Yetişkinler, sürekli olarak küfürlü konuşur, birbirlerine hakaret eder, yakınıır, dedikodu yapar, eleştirir ve bağırıp çağırırlarsa, büyük olasılıkla çocuklar da onları taklit ederek aynı şeyi yapacaklardır. Bu tür davranışlar ne kadar çok sergilenirse çocuğun zihninde o denli pekişir (Urban, 2007: 165).

Çocuklar, çevresindeki modellerin kendi saldırganlık dürtülerini nasıl dizginlediklerini gözleyerek ve onlara öykünerek kendi davranış örneklerini geliştirir. Çocuk kitaplarında, özellikle özdeşim ögesi olarak beliren kahramanların kişilik yapısı ve adlandırılması bakımından sağlıklı olması gerekir.

Ad Takmanın Etkileri:

- Bu tür iletilerin çocukların benlik imajı üzerinde yıkıcı etkisi olabilir. Onlara kötü, değersiz olduklarını ve sevilmediklerini hissettirebilir.
- Çocukların bu tür iletilere en sık verdikleri tepki, karşılık vermektir. (“Bana tembel diyene bakın.”)
- Çocuk kendini etkilemeye çalışan anababasının bu tür iletisini alınca onların isteğine uyup hemen değişmez. Tersine tüm dikkatini anababasının haksız iletisine yönlendirip kendini haklı çıkarmaya çalışabilir. (“Göz makyajımla hiç de çirkin görünmüyorum. Söylediğin çok gülünç.”) (Gordon, 2005: 277).

Çocuğun ilk kez karşılaşacağı yaş grubunun gerektirdiği konuları çocuk kitabında işlemek, kendiliğinden bir öğreticilik getirmektedir. Yazarın tutumu otoriter bir yargıç olmak yerine, çocukla birlikte öyküyü yaşıyormuş ve öğreniyormuş izlenim vermesi kötü ya da olumsuz öğreticiliği kendi kendine kıracaktır (Dilidüzgün, 2005: 200).

4.4. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Eleştirmek, Suçlamak” Nasıl Ele Alınmıştır? Dördüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular

Eleştirmek ve suçlamak ifadeleri, çocukların kendilerini yetersiz, değersiz, aşağılanmış ve kötü hissetmelerine neden olur. Yargılama ve değerlendirme, bir taraftan çocuğun duygularını saklamasına, birçok şeyi yetişkinden gizlemesine; bir yandan da olumsuz bir benlik kavramı geliştirmesine neden olur. Sık sık yapılan eleştiriler çocuklarda sevilmedikleri düşüncesini oluşturur.

Eleştirme ve suçlama tepkileriyle karşılaşan kişiler, kendilerini anlaşılmamış, itilmiş, haksızlığa uğramış, daha çaresiz hissederler, bunun karşılığında iletişimi keser veya karşılık verebilirler. Bu şekilde tepkilere sürekli maruz kalan çocuklar ise yargı ve eleştirileri ve özellikle sık kullanılan isimlendirilmeleri (gerizekalı, sulugöz, aptal, laf dinlemez...) gerçek olarak algılar ve bu da çocuğun kendini algılayışı (öz-imgesi) üzerinde son derece olumsuz etkiler bırakır; onun kendine güveninin sarsılmasına neden olabileceği gibi, başarısına da engel olabilir (Navaro, 2007: 125).

4.4.1.Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Eleştirmek, Suçlama İfadeleri

ELEŞTİRME, SUÇLAMA İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Tinker Bell, sen bir yalancısın.”	M	1	11
• “İşe yaramayan bir eşeğe verecek yemeğim yok!”	M	2	1
• “Köpek: “Bir zamanlar Avcılar Kralı derlerdi. Şimdi yaşlandım ve sahibim dişlerimin bile döküldüğünü görünce beni sokağa attı.” dedi.”	M	2	2
• “Kedi : “Yaşlanınca sahibim beni evden kovdu. İnsanlar çok bencil.” dedi.”	M	2	4
• “Hey dur biraz küçük hanım, bir iniş yapmayı daha kim istemişti? Yeniden yukarı çıkmak için bizi kim zorladı? Eğer o kadar inatçı olmasaydın, şimdi ateşin karşısında olacaktık.”	Ö	84	13

ELEŞTİRME, SUÇLAMA İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Ne dur demekten ne de yapma demekten anlıyormuş. Büyüklerin sözlerine kulak asmıyor, akla hayale gelmeyen yaramazlıklar yapıyormuş.”	M	25	8
• “Yaramaz çocuk bir gün yine her türlü haylazlıkları yapıp çevresindekileri bıktırmış.”	M	25	9
• “Öfff, ne kadar kirlisin.”	Ö	85	11
• “Hay aptal hay! demiş. Sen, bunca zamanını hiçbir işe yaramayan bu masa için mi harcadın? Otur oturduğun yerde de, ele güne karşı daha fazla rezil olma!”	M	31	9
• “Hay aptal hay! Sen bunca zamanını hiçbir işe yaramayan bu eşek için mi harcadın? Otur oturduğun yerde de, daha fazla rezil olma!”	M	31	13
• “Böyle sabahtan akşama kadar yatmakla, kül eşelemekle olur mu? Git biraz para kazan.”	M	11	1
• “Ama ahlaksızlık bu aslanın yaptığı, böyle bir şeyi nasıl yapar?”	Ö	61	5
• “Niyetin aslanla benim aramı açmak, maksadın beni kullanarak sırtımdan keyif çatmak.”	Ö	61	9
• “Ben çirkin ve kötü kokan bir lamayım.”	Ö	82	7
• • Sen ne kadar dağınık bir çocuksun. Kirli çorapların temizler içinde ne işi var? Diyerek beni bir güzel azarladı.”	Ö	87	6
• “Sahtekâr dolandırıcı! Sattığın kaz altın lira yumurtlamadığı gibi çatlayıp öldü. Beni kandırdın.”	M	44	8

Görüldüğü gibi incelenen masal ve öykü kitaplarında, eleştirme-suçlama cümlelerine rastlanmıştır. Eğitsel açıdan ele alındığında bu tür cümleler çocuk gelişimi açısından birçok yönden sakıncalı olabilir.

Eleştirme ve Suçlama İfadelerinin Etkisi:

- Değerlendirmek çocuğun duygularını saklamasına ve pek çok şeyi yetişkinden gizlemesine neden olur. (“Ona söylersem eleştirir.”)

- Bu iletiler çocuklara, belki de ötekilerden daha çok kendilerini yetersiz, küçülmüş, aptal, değersiz ve kötü hissettirir. Çocuğun benlik kavramı yetişkinin yargı ve değerlendirmesiyle şekillenir. Yetişkin çocuğu yargılarken çocuk da kendini yargılar. (“Bana o kadar çok aptal olduğumu söylediler ki ben de kendimi aptal gibi hissetmeye başladım.”)
- Çocuklar yargılanmaktan hoşlanmazlar. Benlik imajlarını korumak için savunmaya geçerler. Yetişkinin yargısı doğru olsa bile onlara kızarlar ve sevgileri azalır.
- Sık sık yapılan değerlendirme ve eleştiri çocuklarda sevilmedikleri duygusunu uyandırır (Gordon, 2005: 275).

Eleştiri ve suçlama cümleleri incelendiğinde genellikle sen dilinin kullanıldığı görülmüştür.

Sen dili mesajları:

- Suçlayıcıdır
- Davranıştan çok kişiliğe yöneliktir
- Kişiyi anlaşılmadığını hissettirir.
- Yeniden konuşma isteğini engelleyicidir.
- Neye kızıldığının anlaşılmamasına neden olur.
- Kişiyi incitir, kırar.
- Kişinin direnmesine, yani savunucu iletişime neden olur. Savunucu iletişim ise iletişimin içerik düzeyinden ilişki düzeyine geçmesine, ilişkinin bir savaş, bir kazanma sorununa dönüşmesine neden olacağı için öğretimin asıl amacının ulaşmasını engelleyecektir (Kuzu, 2003: 158).

Örnekler

“Yeterince açık konuşmuyorsun.”

“Dikkatini derse vermiyorsun.”

“Ne laf anlamaz çocuksun.”

“Neden dikkat etmiyorsun!”

“Sen adam olmazsın!”

“Çok fazla gürültü ediyorsun.”

“Arkadaşlarına haksızlık ediyorsun.”

Sen Dili ile Konuşmanın Çocuk Üzerindeki Olumsuz Etkileri

- Sen dili ile gönderilen mesajın, davranışa değil kişiliğe yönelik olması çocuğu sarsar, üzer, gücendirir. Bu tür ifadeler çocuğa “seni önemsemiyorum”, “seni kabul etmiyorum”, “sen değersizsin” gibi mesajlar iletir.
- Yetişkin tarafından suçlayıcı ve yargılayıcı sen mesajları alan çocuk, zamanla kendisini savunmaya ve anne babasını yargılayarak, karşılık vermeye başlar.
- Yetişkinlerin sürekli çocuğun olumsuz davranışlarından bahsetmeleri, çocuğun bu özellikleri ile popüler olmasına neden olur (Çağdaş, 2003:129–130)

Bu tarz kalıplarla kitaplarda sıkça karşılaşılan çocuk bu ifadelerin doğruluğuna inanıp kendisi de kullanmaya başlar. Karşısındaki kişiye değer vermeyen, eleştirici bir tavırla seslenmeyi öğrenen çocuk yapıcı bir iletişimden uzak olur. Oysaki bu ifadelerin yerine ben dili mesajları ile verilen ifadeler kullanılmalıdır.

Ben dili

Ben dili, kişinin kendisini rahatsız eden davranışların tanımını yapan davranışın kendisinde nasıl bir etki ve duygu uyandırdığını açıklayan dürüst ve sorunlu bir kızgınlık ifadesidir (Çağdaş, 2000: 28).

Ben iletileri

- Savunmaya itmez.
- Suçluluk hissettirmez.
- Duygunun nedeni anlaşıldığı için iletişim sağlıklı olur.
- Ben iletileri alan kişi başkalarını düşünmeyi de öğrenir.
- Yakınlaşmayı sağlar.
- Anlaşmazlıkları azaltır.
- Konuşan kişiyi rahatlatır (Kuzu, 2003: 158).

Örnek: Çocuk sokakta oynadıktan sonra koşarak eve girdi. “Anneeee, nerdesin?” “Çabuk dışarı çık, sana pis ayaklarla eve girme demedim mi? Ne laf dinlemez çocuksun!” yerine;

Anne: Evi yeni silmiştim, çamurlu ayakkabılarla girdiğin zaman (davranış) tekrar silmem gerekiyor (etki) bayağı sinirleniyorum hem de yoruluyorum (duygu).

Bu şekilde bir açıklama ile karşılaşan bir çocuk, (sen mesajının uyandırdığı savunuculuğu da olmadığından) annenin neden kızdığını veya sinirlendiğini, neden çamurlu ayakkabılarla girmemesi gerektiğini daha iyi anlar, anneye küseceğine (tamam, tamam anladık.) davranışını değiştirmeye, daha dikkatli olmaya yönelir (Navaro, 2002).

4.5. Okulöncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden “Tehdit Etmek, Gözdağı Vermek” Nasıl Ele Alınmıştır? Beşinci Alt Amacına İlişkin Bulgular

Uyarı ve gözdağı içeren cümleler, çocuğu korkak ve uysal yapabilir. Çocukta düşmanlık ve küskünlük duyguları yaratır. Ayrıca çocuk, yetişkinin söylediklerini gerçekten yapıp yapmayacaklarını denemek ister. Bu nedenle de tüm uyarılara karşın istenmeyen şeyi sürdürebilir.

Çocuklar, henüz biz büyükler gibi mantıksal düşünmedikleri için, bazı uyarıları anlamayabilirler: “Kardeşler kavga etmemelidir.” Neden? Buna karşılık açıklayıcı bir ben mesajını daha iyi anlayabilirler: “Kardeşinle kavga ettiğiniz zaman üzülüyorum.” Çocuk annesine bu olumsuz duyguyu yaşatmamak için davranışının sorumluluğunu alıp değiştirmeyi göze alabilir (Navaro, 2007: 161).

4.5.1.Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Hazırlanan Masal Ve Öykü Kitaplarında Geçen İletişim Engellerinden Tehdit Etme, Gözdağı Verme İfadeleri

TEHDİT ETME, GÖZDAĞI VERME İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Boz Ayı onların geldiğini görür görmez, büyük bir Hindistan cevizi kopardı ve yaklaşmalarını bekledi. Öfkeyle, “Ben size gösteririm!” dedi.”	Ö	54	7
• “Oysa anneleri, “O dereye sakın gitmeyin! Orada kötü ruhlar vardır, bu ruhlar çocuklara kötülük yapar.” demişti.”	M	29	8
• “Gel bakalım aptal kedi, gel peşimden. Sana öyle bir oyun oynayacağım ki göreceksin...”	Ö	55	9
• “Her yere kuyruğunu sokan kedinin kuyruğunu keserler. Ömrün boyunca kuyruksuz kalmak ister misin?”	Ö	56	4
• “Dağ ülkelerinin kralı savaşmak istiyormuş. Bahane arıyormuş. Bir gün bir haber yollamış. Padişahımız üç gün içinde bu bilmeceyi çözmezse, yanıt vermezse ordularımızı ülkenizde bilin!”	M	39	11

TEHDİT ETME,GÖZDAĞI VERME İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Yalan söylersen burnun göklere uzar.”	M	17	11
• “Dışarı atılan kötülük cadısı, “Kızımın onaltı yaşına geldiğinde eline iğne batarak ölmesini diliyorum.” diye beddua etmiş.”	M	18	2
• “Şimdi seni yakaladım hain karga. Sonun geldi.” demiş.”	Ö	76	11
• “Köpek amcam tam bu köşede yaşıyor. Beni yiyeceğini duysa senin başına gelecekleri düşünüyorum da!”	Ö	77	3
• “Tilki amcam bugün bize gelecekti. Nerdeyse gelir. Evde beni bulamayınca aramaya başlar. Senin beni yediğini anlar. Artık başına neler gelir, sen düşün.”	Ö	77	5
• “Beni yedikten sonra başına gelecekleri düşünüyorum!”	Ö	77	7
• “Aslan benim dayım olur. Beni yiyeceğini duysa başına gelecekleri düşünmek bile istemezsin.”	Ö	77	9
• “Bir gün, yalnız kalacaksın ve suçlayacak kimseyi bulamayacaksın. Çünkü bunun tek sorumlusu sen olacaksın.”	Ö	82	9
• “Sana bir gün süre veriyorum. Bir gün sonra tekrar geleceğim. Eğer bana yeşil rengi bulup vermezsen sihirle tüm renklerini yok edeceğim.”	Ö	91	3
• “Defol yoksa işini bitiririm.”	Ö	61	9
• “Sözümü dinlemezsen, patlatırlar gözünü.”	Ö	59	2
• “Haddini bildirelim.”	Ö	59	5
• “Vaktinde kaçamazsınız, yağda kızarırsınız.”	Ö	59	14
• “Bakın, şuradaki kanca, buna da zıpkın derler. Bir yerinize batar, sokulursanız eğer.”	Ö	59	15
• “Fazla yükselirsen kartallara yem olursun.”	Ö	58	4
• “Sana bir şans tanıyacağım. Doğru söylüyorsan kurtuldun. Eğer yalan söylüyorsan...”	Ö	58	9
• “Son duanı et.”	Ö	58	11
• “Eğer kızımızın o Keloğlan denilen çulsuzla buluşmasına fırsat verirsen vay gelen başımıza. Hepinizi kıştır kıştır keser, parçalarınızı köpeklere atarım, ona göre.”	M	12	5
• “Bu sefer sefil şirinler elime düşecek.”	Ö	81	2
• “Eğer bir daha benimle alay ederseniz bunun acısını sizden çıkarırım.”	M	9	1
• “Kızımı sana bir koşulla veririm. Sarayın arkasındaki ambarı buğdayla doldurmayı başarısan kızım evlenmeyi hak edersin. Aksi halde kellen gider.”	M	5	5
• “Eğer ki Murat Dede suçludur, kolu kesilir. Eğer ki bu bir iftiradır, iftiracının dili kesilir.”	M	24	8

Bulgularda görüldüğü gibi masal ve öykü kitaplarında tehdit etme-gözdağı verme cümlelerine rastlanmıştır.

Tehdit Etmek, Gözdağı Vermek İfadelerinin Etkileri

- Bu iletiler çocuğu korkak ve uysal yapabilir. (“Bunu yaparsan, pişman olursun.”)
- Emir vermek ve yönlendirmek gibi düşmanlık ve küskünlük yaratabilir. (“Şimdi hemen yatmazsan, tokadı yiyeceksin.”)
- Yetişkinin çocuğun istek ve ihtiyaçlarına saygısı olmadığını iletir. (“O davulla oynamayı bırakmazsan çok kızacağım.”)
- Bu iletiler aynı zamanda çocuğu yetişkinin gözdağını test etmeye iter. Çocuklar bazen yetişkinin yapacağını söylediği şeylerin olup olmayacağını görmek için tüm uyarılara karşın o şeyi yapma isteği duyarlar (Gordon, 2005: 273).

“...Çocuklara, neler yapması ya da yapmamasının söylenmesinden çok, neler yapması ya da yapmaması gerektiği düşündürülmelidir. Çocuklar, davranışlarının olası sonuçları üzerinde düşünce üretmeye özendirilmeli; davranış ve eylemlerinin başkaları üzerinde yaratacağı duygusal sonuçlar, çocukların duyarlıkları işletilerek kendilerine buldurulmalıdır (Akbayır, 2008: 77).

Çocuklar her şeyi yeniden öğrenen varlıklardır. Onların bizim yaşamımız ile bütünleşme sürecinde yetişkinlerden öğreneceği pek çok şey vardır kuşkusuz. Çocuklar için üretilen edebiyat kitaplarında öğreticilik anlayışının doğru kullanılmayışı yaygın bir özelliktir. Yani yetişkin yazar, çocuğu çoğunlukla küçümseyerek ya da kendi kafasındaki doğruyu mutlak doğru olarak görerek çocuğa ahlak dersi vermeye kalkışır. Dahası yazarın bu öğreticilik tavrı bazen öylesine ileri gider ki, satır aralarında yazarın neredeyse işaret parmağını tehdit edercesine salladığı görülür. Bu anlamdaki tehditkâr öğreticiliğin çocuk kitaplarında doğal karşılanması, günümüz modern eğitim ve edebiyat anlayışlarına ters düşer.

İşlenen temanın çocuğu yanlış yargılara, boş inançlara, yazgıcılığa götürmemesi de çok önemli bir konudur. Tema, çocuğu çıkarıcılık ya da saldırganlık davranışlarına yöneltmemelidir. Yine, kitaplarda hatasız ve uslu çocuk olma, yetişkinin sözünden çıkmama, yaramazlık yapmanın kötü sonuçları gibi beklentiler olmamalıdır.

İnsan ilişkilerinde kurnazlığın ve aldatmacanın ön planda tutulması, çocukları olumsuz yönde etkiler. İşlenen tema ile düşmanlık ve öc alma duygularının aşılması son derece zararlıdır (Turla ve Tür, 1999: 40).

4.6.DİĞER

Bütün bu iletişim engellerinin dışında kitaplarda geçen bazı iletilerde çocukların gelişim dönemlerine uygun olmayan ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Bu ifadeler yazarın bilinmeyen kelimeler kullanması, deyimlere sık sık başvurması ve şiddet unsuru içeren iletiler kullanması gibi örneklendirilebilir.

DİĞER İLETİŞİM ENGELİ İFADELERİ	TÜR	KOD	SY.NO
• “Bitmedik <u>yavşan</u> dibinde” (Bilinmeyen kelime).	M	14	3
• “Gözden irak olup gitmiş.”	M	14	8
• “İnsan gençken özdendir.”	M	14	9
• “Benden uzak, gurbete direk ol.”	M	14	9
• “Padişahımızın sultan kızı everilmek ister.”	M	14	11
• “Yiğidin alınına yazılan gelir. Alan hoşnutsa, varan da hoşnut olsun.”	M	14	13
• “Aslında o sandığımız kadar ölü değil.”	Ö	82	12
• “Mahmut Ağa, uğraşarak sağ kalan öküzün dışkı çıkarmasını sağlamış. Zehri dışarı atan öküz, hiç olmazsa o an için ölmekten kurtulmuş.”	M	8	10
• “Eli külektan çıkmamış.”	M	8	10
• “Kimsenin etlisine sütlüsüne karışmazmış.”	M	9	1
• “Çalıştırmak için sırtından sopayı eksik etmemelisin.”	M	9	13
• “Başkalarını küçük düşürmeye çalışanlar, küçük düşmeye mahkûmdurlar.”	M	9	16
• “Anası şaşırılmış, gözleri fal taşı gibi açılmış.”	M	10	1
• “Anası ne kadar dil dökerse döksün, Keloğlan’ın bir kulağından girip diğer kulağından çıkmış.”	M	10	1
• “Azmin elinden ne kurtulmuş.”	Ö	88	13
• “Taşı böğrüne yediğinde gerçeği anlamış.”	Ö	79	14
• “Dere tepe gitmiş, dağ bayır aşmış. Bir tepeyi daha geçtikten sonra iki ayrı ev görmüş. Birinde duman tütüyormuş, birinde köpek ürüyormuş.”	M	7	3
• “Eve yaklaşmış, bakmış ki kocaman bir dev karısı oturup güneşleniyor. Göğüslerini omuzlarından arkaya atmış. Keloğlan varmış, dev karısının göğüslerine yapışmış, emmeye başlamış.”	M	7	5

Çocuğun konuşulan dilde pek karşılaşmadığı eski sözcükler ve özellikle de argo niteliğindeki sözcükler olmamalıdır. Bu, nitelikli bir çocuk kitabında olması gereken bir özelliktir. Artık yaşama şansını yitirmiş, anlaşılması güç sözcük ve anlamını henüz bilmediği deyimler özellikle bu dönemde kullanılmamalıdır. Bu özellik, okuma ilgisini geliştirmede beklenen sonucu olumsuz etkilemektedir (Tür ve Turla, 1999: 45).

İLETİŞİM ENGELİ İFADESİ	TÜR	KOD	SY.NO
<ul style="list-style-type: none"> • “Biraz sonra erler karısının oğulları gelmiş. Oturdukları yerde hoplayıp paldır küldür ses çıkarırlarmış. Gürlemişler: - Offf anne insan eti kokuyor. Erler karısı: - Oğlum dişlerinizin diplerini kurcalayın, demiş. Dev oğlanlar birer odun bulmuşlar. Dişlerinin diplerini kurcalamaya başlamışlar. Ortaya insan bacakları, kollar düşmeye başlamış. Erler karısı bunları bir kazana koyup kaynatmış. Devler kaynayan kolları, bacakları tıktırırken Keloğlan bir köşeye oturmuş.” *Özellikle bu örnekte çocukların dişlerinin arasından insan bacaklarının, kollarının çıkması dehşet verici bir unsurdur. Kaynayan bu etleri bacakları çocukların yemesi soyut işlem dönemine girmemiş çocuklarda korku unsuru olarak bilinçaltına yerleşebilir. 	M	7	9
<ul style="list-style-type: none"> • “Allah’ın izniyle o yıkık dökük kulübenin yerinde bir anda kocaman bir saray belirivermiş.” 	M	36	9
<ul style="list-style-type: none"> • “Onların istedikleri üç şeyde Allah’ın dilemesiyle yerine gelmiş.” 	M	36	11
<ul style="list-style-type: none"> • “Kaplumbağalar ve salyangozlar evlerini insanlar gibi satın mı alırlar? — Hayır, satın almazlar. Allah bizi böyle yaratmış.” 	Ö	61	15

Çocuklar için hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen bu ifadeleri, okulöncesi dönem çocuğu gelişim özelliklerini ele alarak incelediğimizde, “Allah, kader, yaradılış” gibi ifadelerin çocuklar için soyut kavramlar olduğundan yola çıkarak, okulöncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarda bu ifadelerin kullanılmasının, korku unsuru taşımamasından dolayı sakıncalı olacağı söylenebilir.

Çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlayabilmesi, arkadaş ilişkilerinde daha etkin, daha girişimci, kendi kendini denetleyebilen, yapıcı, yaratıcı, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen bir kişi olması, istenilen davranış ve alışkanlıkları kazanabilmesi onunla kurulabilecek sağlıklı iletişim ile mümkündür (Solak, 2006: 134).

Çocuklarla kurulacak sağlıklı bir ilişkide çocuğun gelişim dönemi özelliklerini bilmek gerekir. Çocuk büyürken farklı gelişim özellikleri gösterir, bu da çocukla kurulan iletişimi etkiler. Eğer yetişkinler çocukların gelişim dönemi özelliklerini bilirlerse çocukların yaptıkları davranışları değerlendirme ve onlarla sağlıklı bir iletişim kurmada başarılı olabilirler. Örneğin, üç yaşında bir çocuk oyuncağını arkadaşı ile paylaşmak istemeyebilir. Anne-babalar çocuklarının oyuncağını paylaşmamasından rahatsızlık duyarlar. Oysa bu yaşta olan çocuklarda oyuncağını paylaşmama gelişim dönemi özelliğidir.

Gelişim dönemi özelliklerini bilmenin yanı sıra, yetişkinlerin çocukları oldukları gibi kabul etmeleri de önemlidir. Ebeveynler, çocuklarının kendilerinin küçük bir modelleri olmadıkları, kendilerine özgü bir birey oldukları gerçeğinden hareket etmelidirler. Dertlerini anlatmak isteyen çocuğa bir otorite olarak yaklaşmak yerine, insan olarak yaklaşmak, onun duygularını algılamaya çalışmak, verilmesi gereken yanıtlar yerine dürüst yanıtlar vermek çocukla kurulacak iyi bir ilişki için oldukça önemlidir (Akyol, 2003: 36).

Çocukla kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı kişilik geliştirmesini sağlar. Başkaları ile olumlu ilişkiler kurmasına temel oluşturur (Solak, 2006: 134). İletişim engellerinin bilinmesi ve varlığının hissedilmesi; iletişimden vazgeçmek için ya da sorumlu tutulacağımız sağlıklı iletişim için sığınaklarımız değil, daha etkili olabilmek için yaratıcılığımızı harekete geçirecek dürtülerimiz olmalıdır.

Çocuğu biçimlendiren nesne olarak görmeyen, onu adam yerine koyan ve yaşadıklarını kaygılarını anlatan, kendini anlatabilmesine köprü oluşturabilecek edebiyat metinleri bu konuda önemli bir işlevi yerine getirecektir (Neydim, 2003: 94).

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Araştırmada, okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerini incelemek ve gelişimsel uygunluğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmadan aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

İncelenen kitaplarda en çok emir vermek ifadelerinin kullanıldığı görülmüştür.

- İncelenen masal ve öykü kitaplarında, üst kesimi temsil eden güç ile (padişah, kral ve kraliçe), alt kesim (halk, köle, hizmetçi, işçi) arasında “Çabuk bu yaramaz arıyı kovandan atın! Bir daha bu kovana girmeyecek. Onu gözüm görmesin, götürün!”, “Hükümdar hemen bahçıvanın boynunun vurulmasını emretmiş.” gibi emir cümleleri kullanılarak iletişim kurulduğu görülmüştür.
- Alay etmek, küçümsemek iletişim engelinin, büyüğün küçük olanı ezmeye çalışması, kahramanın kendisini olayda geçen kahramanlardan en üstünü olarak kabul etmesi gibi benlik imgesi üzerinde yıkıcı etkiler yapan örneklerle kullanıldığı görülmüştür. “Sen küçüksün, sürahiyi elleme, suyu ben koyarım” , “Güzel ve akıllı kadının çok çirkin ve çok aptal bir oğlu varmış” gibi.
- Kitaplarda çok kullanılan bir diğer iletişim engeli ise; ad takmadır. Kahramanların “Şaşkın leylek”, “Bana bak küçük budala” gibi ad takma ifadelerini kullanıp, olumsuz bir iletişim kurdukları görülmüştür.
- Eleştirmek ve suçlamak engeli incelendiğinde, kahramanın kendi kendini eleştirmesi ve suçlaması örneklerinin olduğu gibi, kahramanların birbirlerine karşı da sıkça kullandığı bir engel olarak ortaya çıkmıştır. “Hay aptal hay! Sen, bunca zamanını hiçbir işe yaramayan bu masa için mi harcadın? Otur oturduğun yerde de, ele güne karşı daha fazla rezil olma!” gibi eleştirici ve suçlayıcı ifadelerin, yıkıcı iletişim diyalogları ile kuruldukları görülmüştür.
- İncelenen kitaplarda iletişim diyaloglarında; tehdit etmek, gözdağı vermek engeli, “Sözümü dinlemezsen, patlatırlar gözünü.”, “Haddini bildirelim.” gibi daha çok şiddet unsuru taşıyan ifadeler kullanılarak yapılmıştır.

- Bu tür ifadelerin savunucu bir iletişime sebep olduğu ve iletişimde, iletişimin içerikten daha çok ilişkinin bir savaş, bir kazanma sorunu olarak kurulduğu görülmüştür.
- İncelenen iletişim engellerinin dışında ayrıca kitaplarda geçen bazı ifadelere de örnek verilmiştir. Bu ifadelerin alınmasının sebebi kitapların çocukların gelişimsel dönemleri ile uygun olmadıklarının düşüncesidir. Bu kitaplarda bilinmeyen kelime kullanımı, şiddet unsuru taşıyan ifadelerin yer alması ve çocukları için uygun olmayan deyim ve söz kalıplarının bulunması gibi örnekler görülmüştür. “Eli külekten çıkmamış.”, “Kimsenin etlisine sütlüsüne karışmazmış.” gibi.

ÖNERİLER

Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda ailelere, öğretmenlere ve araştırmacılara aşağıdaki öneriler sunulabilir;

Ailelere Yönelik Öneriler

- Kitap konusunda; çocuğa, okulöncesi dönemde kılavuzluk yapılabilir ve ona resimli öykü ve masal kitapları sunulabilir.
- Çocuğun yaşına, deneyimlerine ve ilgi alanlarına hitap eden kitaplar alınabilir. Yaşının altındaki kitaplar basit kaldığı için çocuk bunlardan hoşlanmayacak, yaşının üzerindeki kitapları da kavramakta zorlandığı için sıkılacaktır.
- Anne ve babanın; bir kitabı çocuğa okumadan önce mutlaka kendisinin okuyup değerlendirmiş olması gerekir. Anne-babalar bu değerlendirmede tek bir temanın işlenip işlenmediğine, temanın basit ve açık olup olmadığına, çocuğun temadan bir sonuç çıkarıp çıkaramayacağına bakmalı; konu içerisinde verilen örneklerin çocuğa uygun biçimde verilir verilmediğine, seçilen konunun çocuk için ilgi çekici olup olmadığına, kahramanların özelliklerinin çocuk tarafından benimsenip benimsenmeyeceğine, çocuğu olumlu yönde etkileyen iyi bir model olup olmadığına karar vermelidir (Akbayır, 2008: 54).

Eğitimcilere Yönelik Öneriler

- Okulöncesi eğitim kurumlarında eğitimciler, çocuklara okunacak olan kitapları seçerken şekil özelliklerinin yanı sıra içerik özelliklerine dikkat etmelidir.

- Eğitimciler okunacak kitabın içeriğini çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak seçmeli ve çocukla buluşturmalıdır.
- Eğitimciler ailelerin çocuklarına alacağı kitaplar konusunda aileleri yönlendirmeli ve rehber olmalıdır.

ocuk Kitabı Yazarlarına Yönelik neriler

- ocuk kitaplarında, yazar, kural ya da kurallar koymaktan, yaptırımcı yargılar oluşturmaktan çok, özellikle, çocukların gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara neden-sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunabilir.
- ocuk kitabı yazarı, metnini hazırlarken ‘ocuğa görelilik’ ilkesini öncelikle dikkate alıp, ocuk kitaplarında, yazarın çocuğa göre kurguladığı, çocuğa uygun yaşam durumları, çocukların belleğinde yanıtlanması gereken soruları oluşturabilir (Akbayır, 2008: 77).
- Yazar, ocuk kitaplarında kullandığı iletişim dilinde iletişim engellerini kullanmamaya zen göstermelidir.

Araştırmacılara Yönelik neriler

- Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletişim engellerinin çocukların günlük yaşamda kurmuş oldukları diyaloglarda nasıl yer aldığı araştırılabilir.
- İletişim engellerinin ocuk üzerindeki etkilerini kapsayan deneysel bir çalışma yapılabilir.
- Okulöncesi çocuklarına yönelik hazırlanan masal ve öykü kitaplarında geçen iletilerin incelendiği bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

Abacı, S. (2005) “*Resimli Çocuk Kitapları Ve Görsel Algı*” Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayıma Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç) Morpa Kültür Yayınları: İstanbul ss. 268–271

Akbayır, S. (2008) *Çocuğum Neyi Okumalı?*, Pegem Akademi: Ankara

Akın, N. (1998) “*Okulöncesi Kurum Öğretmenlerinin Çocuk Kitaplarına Karşı Tutum ve Davranışlarının İncelenmesi*” (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi: Ankara

Aktaş, S. (2001) *Yazılı Ve Sözlü Anlatım*, Akçağ Yayınları: Ankara

Akyol Köksal, A. (2003) “*Ana-Baba Çocuk İlişkisi*” Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, sayı 6

Alpay, M. (1984) “*Çocuk Ve Kütüphanesi/Okulöncesi Dönem*” Ya-Pa Okulöncesi Eğitim Semineri (28 Nisan–2 Mayıs), Ya-Pa Yayınları: İstanbul ss.44–48

Aral, N. (1993) “*Çocuklarda Ve Ergenlerde İlgilerin Gelişimi*” 9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri (17–18–19 Haziran, M.E. B. Şura Salonu, Ankara) Ya-Pa Yayınları: İstanbul ss. 340–347

Arı, M. (2005) “*Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi ve Kalitenin Önemi*”, *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, Morpa-İstanbul

Arpacı, Ö. (2006) “*Çocuk Kitaplarında İletiler ve İletilerin Aktarım Biçimleri (Sevim Ak Örneği)*” Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mersin

Aslan, C. (2006) “*Türk Çocuk Yazınında Çocuk-Yetişkin Çatışmasının Yer Aldığı Kimi Yapıtların İncelenmesi*” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 1996, C. 39, S. 2, ss. 193–216

Baş, B. (2006) “1985–2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara

Birinci, N. (1985) *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Tercüman Gazetesi: İstanbul

Ciravoğlu, Ö. (2000) *Çocuk Edebiyatı*, Esin Yayınevi: İstanbul

Cüceloğlu, Ü. (1982) *İnsan İnsana*, Altın Kitaplar Yayınevi

Cüceloğlu, D. (1995) *Yeniden İnsan İnsana*, Remzi Kitabevi: İstanbul

Çağdaş, A. (2003) *Ana-Baba-Çocuk İletişimi*, Eğitim Kitabevi: Konya

Demircan, C. (2006) “TÜBİTAK Çocuk Kitaplığı Dizisindeki Kitapların Dış Yapısal Ve İç Yapısal Olarak İncelenmesi” Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Haziran 2006, C. 2, S. 1, ss.12–27

Demirdögen, P. (2003) “Milli Eğitim Bakanlığı Tarafından Yayınlanan 6–15 Yaş Arası Çocukların Okuyabileceği Kitapların Eğitici Ve Görsellik Açısından Tasnifi, Dil Ve Anlatım Yönlerinden Eleştirel Bir Şekilde İncelenmesi” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum

Demiral, Ö. (1989) “Ülkemizde Okulöncesi Çağdaki Çocukların Eğitimlerinin Gereği ve Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri” *Ya-Pa 6. Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Seminer Kitabı*, Ya-Pa Yayınları, İstanbul

Demirel, Ö. (2005) *Eğitim Sözlüğü / Dictionary Of Education*, Pegema Yayıncılık: Ankara

Dilidüzgün, S. (1996) *Çağdaş Çocuk Yazını- Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*, Yapı-Kredi Yayınları: İstanbul

Dilidüzgün, S. (2000) *Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları) 20–21 Ocak*; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ve Tömer Dil Öğretim Merkezi: Ankara Ss.253–267

Dilidüzgün, S. (2003) *Çağdaş Çocuk Yazını*, Morpa Kültür Yayınları: İstanbul

Dilidüzgün, S. (2005) “*Çocuk Edebiyatı ve Eğitsel Özellikleri*” Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (Yayıma Hazırlayan: Müzeyyen Sevinç) Morpa Kültür Yayınları: İstanbul ss. 197–203

Dökmen, Ü. (2006) *Sanatta Ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları Ve Empati*, Sistem Yayıncılık: İstanbul.

Gander, Mary J. Ve H.W. Gardiner (2001) *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Hızl.: Bekir Onur) İmge Kitabevi: Ankara

Gordon, T. (2005) *E. A. E. Etkili Ana-Baba Eğitimi/Aile İletişim Dili* (Çeviren: Emel Aksoy) Sistem Yayıncılık: İstanbul

Gökçe, O. (2006) *İletişim Bilimi/İnsan İlişkilerinin Anatomisi*, Siyasal Kitabevi: Ankara

Gökşen, E. Naci (1985) *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız*, Remzi Kitabevi: İstanbul

Güleryüz, H. (2006) *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*, Pegema Yayıncılık: Ankara

Güven, N. Ve Bal, S. (2000) *Dil Gelişimi ve Eğitimi*, Epsilon Yayınları: İstanbul

Gönen, M. (1986) “*Çocukların Ruhsal İhtiyaçları ve Kitaplar*” Okulöncesi Eğitimi Dergisi 1987 s.33

Gönen, M. (1991) “*Anaokulu Döneminde Çocuk Ve Kitap*” Okulöncesi Eğitimi Dergisi 1990–92 S.41, ss. 39–44

Güneş, H. (2006) “*Masalların Olumsuz Eğiticilik Boyutu*” Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Aralık 2006, C.3, S. 2, Ss. 98–111

Gürkan, T. (1993) “*Okulöncesi Eğitimde Kitap*” 9. Ya-Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri (17–18–19 Haziran, M.E. B. Şura Salonu, Ankara) Ya-Pa Yayınları: İstanbul Ss. 50–53

Kagan, M. (1993) *Eстетik ve Sanat Dersleri* (Çev. Aziz Çalışlar) İmge Yayınları: Ankara

Kantarcıoğlu, S. (1991) “*Eğitimde Masalın Yeri*”, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul

Kantemir, E. (1979) “*Çocuk Kitapları Sorunu*” Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi: Ankara, C. 12, Ss. 1–4

Kaptan, S. (1991) *Bilimsel Araştırma Teknikleri Ve İstatistik Yöntemleri*, Bilim Yayınları: Ankara

Karatay, H.(2007) “*Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi*” Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, S.3, Ss. 463–477

Kasatura, İ. (1998) *Kişilik Ve Özgüven*, Evrim Yayınları

Kocabaş, İ. (1999) “*Çocuk Kitabı Seçim Kriterleri ve 1997 Yılına Kapsayan Bir Değerlendirme*” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ankara

Koç, S. (2006) *İletişimde Ustalaşmak*, Kuraldışı Yayıncılık: İstanbul

Kuzu Sarar, T. (2002) “*Öykünün Çocuğun Bilişsel ve Duyuşsal Gelişimine Katkısı Bağlamında Öykü Seçimi*”, Eğitim Araştırmaları Dergisi, S. 9, Ss. 95-105

Kuzu Sarar, T. (2003) “*Eğitim-Öğretim Ortamında Etkili Sözel İletişim*” Milli Eğitim Dergisi Sayı 158

Mc. Whirter, J Ve Acar, N.V (2005) *Çocukla İletişim*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul

Mutlu, E. (1994) *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınevi,: Ankara

Nas, R. (2002) *Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi Yayınları: Bursa

Navaro, L. (2001) *Ana-Baba Okulu*, Remzi Kitabevi: İstanbul

Navaro, L. (2001) *Gerçekten Beni Duyuyor musun?*, Remzi Kitabevi: İstanbul

Nazik, H. ve Bayazıt, A. (2004) *İnsan İlişkileri ve İletişim*, Ya-Pa Yayınları: İstanbul

Neydim, N. (2003) *İnceleme-Araştırma-Eleştiri Çocuk Edebiyatı*, Bu Yayınevi: İstanbul

Oğuzkan, F. (1981) *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara

Oğuzkan, A. Ferhan (1987) *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık: Ankara

Oğuzkan, A. Ferhan (2000) *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık: Ankara

Oğuzkan, A. Ferhan (2006) *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık: Ankara

Oktay, A. (2004) *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, Epsilon Yayıncılık: İstanbul

Önder, A. (2004) *Ailede İletişim “Konuşarak Ve Dinleyerek Anlaşalım”*, Morpa Kültür Yayınları: İstanbul

Özdemir, E. (1996) *Yazılı ve Sözlü Anlatım Sanatı*, Remzi Kitabevi: İstanbul

Özezen, M. (2003) “Sözlü İletişim Türlerinde Adlandırma ve Sınıflandırma Sorunları” Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, 2003, C. 11, 2. 11

Poyraz, H. Ve Dere, H. (2001) *Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri*, Anı Yayıncılık: Ankara

Rousseau, Jean J. (2005) “*Emile*” Bir Çocuk Büyüyor (Yayına Hazırlayan: Ülku Akagündüz) Selis Kitaplar: İstanbul

Senemoğlu, N. (1997) *Gelişim Öğrenme ve Öğretimi Kuramdan Uygulamaya*, Stop Matbaacılık: Ankara

Senemoğlu, N. (2002) *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Gazi Kitabevi: Ankara

Sever, S. (1995) “Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler” Abece Eğitim Ekin ve Sanat Dergisi: Ankara, S.107, Ss.14–15

Sever, S. (2002) “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Milli Eğitim Temel Yasası Ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme)” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. 35, S.1–2, ss. 25–37

Sever, S. (2003) *Çocuk ve Edebiyat*, Kök Yayıncılık: Ankara

Solak, A. (2006) *İnsan İlişkileri ve İletişim*, Hegem Yayınları: Ankara

Şen, S. (1997) *İletişim Dilinin 4–5 Yaş Çocuklarının Bağımlılık Davranışlarına Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Konya

Şen, S. (2004) *Okulöncesi Çocuklarının Dil ve Kavram Gelişimine Etkisi Yönünden Öykü ve Masal Kitaplarının İncelenmesi*, Proje Çalışması: Aydın

Şirin, M. Ruhi (1994) *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları: Ankara

Şirin, M. Ruhi (1998) *Çocuk Edebiyatı 99 Soruda Çocuk Dizisi*, Çocuk Vakfı Yayınları: İstanbul

Şirin, M. Ruhi (2007) *Çocuk Edebiyatı Kültürü/Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı*, Kök Yayıncılık: Ankara

Şişman, B. (2003) “ *Çocukların Eğitilmesi ve Yönlendirilmesinde Masallardan Yararlanma*” Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.15, ss. 11–17

Taşdemir, M. (2005) “*Eğitsel Bir Materyal Olarak Çocuk Hikaye ve Romanlarının Nitelik Düzeyi*”, Milli Eğitim Dergisi, 33 S.168 Ss.7–29

Tokgöz, İ. (2006) “*Okulöncesi Çocuklarına Yönelik Kitapların Dil Gelişimi Ve Anlambilim Açısından Değerlendirilmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir

Tuğrul, B. (2002) “*4–10 Yaş Grubunda Çocukları Olan Ailelerin Çocuk Kitapları Hakkındaki Görüşlerinin Ve Tutumlarının İncelenmesi*” Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C.2, S. 22, ss.21–30

Tutar, H. ve Yılmaz, M. Kemal (2005) *Genel İletişim Kavramlar Ve Modeller*, Seçkin Yayıncılık: Ankara

Tür, G. ve Turla, A. (1999) *Okulöncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*, Ya-Pa Yayınları: İstanbul

Urban, H. (2007) *Olumlu Sözcükler Etkili Sonuçlar*, Elma Yayınevi: İzmir

Usluata, A. (1995) *İletişim*, İletişim Yayınları: İstanbul

Yavuzer, H. (2005) *Ana – Baba ve Çocuk*, Remzi Kitabevi: İstanbul

Yavuzer, H. (2007) *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi: İstanbul

Yeşilyaprak, B. (2001) *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*, Nobel Yayınları: Ankara

Aral, N., Kandır, A., Can Yaşar, M. (2002) *Okulöncesi Eğitim ve Okulöncesi Eğitim Programı*, Ya-Pa Yayınları: İstanbul

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2006) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık: Ankara

Yılmaz, N. “*Türkiye’de Okulöncesi Eğitimi*” *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, Morpa-İstanbul

Yüksel, M. (1987) “*Muhteva İtibariyle Çocuk Yayınları ile Okul Çağı Çocuklarının Psiko-Sosyal Gelişmeleri Arasındaki İlişkiler*, *Çocuk Yayınları Sempozyumu Bildiriler* (11–13 Kasım 1981) Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü: Ankara Ss.89–94

Zembat, R. (2005) “*Okulöncesi Eğitimde Nitelik*” *Okulöncesi Eğitimde Güncel Konular* (Yayıma Hazırlayanlar Ayla Oktay, Özgül Polat Unutkan) Morpa yayınları: İstanbul

Zillioğlu, M. ve Yüksel, H. (1994) *İletişim Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları: Eskişehir

[Http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/Yeni%20turk%20edebiyati/Muharrem_Ocalan_Cocuk_Imge.Pdf](http://Turkoloji.Cu.Edu.Tr/Yeni%20turk%20edebiyati/Muharrem_Ocalan_Cocuk_Imge.Pdf)

Barriers To Effective Communication

[Http://Www.Directionservice.Org/Cadre/Section4.Cfm](http://Www.Directionservice.Org/Cadre/Section4.Cfm)

EK-1**Araştırmada İncelenen Masal Kitapları:**

1. **Peter Pan İnkilap** *Resimli Çocuk Kitapları*
2. **Bremen Mızıkacıları İnkilap** *Resimli Çocuk Kitapları*
3. **Farenin Düğünü İnkilap** *Resimli Çocuk Kitapları*
4. **Keloğlan İle Dev Zümrüt** *Yayincılık*
5. **Keloğlan İle Arkadaşları** *Zümrüt Yayincılık*
6. **Keloğlan İle Sihirli Kutu** *Zümrüt Yayincılık*
7. **Keloğlan İle Dev Anası** *Zümrüt Yayincılık*
8. **Keloğlan Aksilikler Üst Üste** *Zümrüt Yayincılık*
9. **Keloğlanın İntikamı** *Zümrüt Yayincılık*
10. **Keloğlan İle Padişah** *Zümrüt Yayincılık*
11. **Keloğlan Şansın Peşinde** *Zümrüt Yayincılık*
12. **Keloğlan İle Kelkız** *Zümrüt Yayincılık*
13. **Keloğlan İle Yaramaz Köse** *Zümrüt Yayincılık*
14. **İyilikçi Şehzade İle İyilikçi Balıkçı** *Alfa Gelişim*
15. **Hapşırıklı Minik Cin** *Alfa Gelişim*
16. **Denizler Sultanı** *Alfa Gelişim*
17. **Pinokyo** *Altın Kitaplar*
18. **Uyuyan Güzel** *Altın Kitaplar*
19. **Alaaddin' in Sihirli Lambası** *Altın Kitaplar*
20. **Pamuk Prenses** *Altın Kitaplar*
21. **Kırmızı Başlıklı Kız** *Altın Kitaplar*
22. **Güzel Ve Çirkin** *Altın Kitaplar*
23. **Tuzcu Baba** *m&s Çocuk Yayınları*
24. **Akıllı Murat Dede** *m&s Çocuk Yayınları*
25. **Bereket Kuşu** *m&s Çocuk Yayınları*
26. **Sevgiyle Sarılan Ağaçlar** *m&s Çocuk Yayınları*
27. **Akça İle Karaca** *m&s Çocuk Yayınları*
28. **Sabır Taşı** *Öğün Yayınları*
29. **Kızılderili Masalları** *Öğün Yayınları*
30. **Mutlu Prens** *Öğün Yayınları*
31. **Terzinin Çocukları** *Öğün Yayınları*

32. **Üç Ayıcık** Ders *Kitapları Anonim Şirketi*
33. **Üç Köpekçik** Ders *Kitapları Anonim Şirketi*
34. **Keloğlan Kahraman Avcı** Kurtuluş *Yayınları*
35. **Keloğlanın Talihi** Kurtuluş *Yayınları*
36. **Misafir Timaş** *Çocuk*
37. **Kimsenin Ahı Kimsede Kalmaz Timaş** *Çocuk*
38. **Gül Sultan** *Ya-Pa Yayınları*
39. **Keloğlan** *Ya-Pa Yayınları*
40. **Oz Büyücüsü** *Tay Yayınları*
41. **Bülbül İle Kırlangıç** *Mor Menekşe Yayınları*
42. **Etekleri Zil Çalan Kız** *Mavibulut Yayınları*
43. **Suda Oynamayı Kim Sevmez** *Uçan Balık*
44. **Keloğlan İle Cambaz Dörtel** *Yayıncılık*

Araştırmada İncelenen Öykü Kitapları:

45. **Aksak Ali** *Ya-Pa Yayınları*
46. **Küçük Murat** *Ya-Pa Yayınları*
47. **Nazlı İle Kerem Hastanede** *Ya-Pa Yayınları*
48. **İyi Geceler** *Ya-Pa Yayınları*
49. **Çiçeğin Ömrü** *Ya-Pa Yayınları*
50. **İçimizdeki Saat** *Ya-Pa Yayınları*
51. **Güle Güle! Nereye?** *Ya-Pa Yayınları*
52. **Ormanda Eğlence** *Ya-Pa Yayınları*
53. **Ömer Bakkalda** *Ya-Pa Yayınları*
54. **Boz Ayı'nın Düşmanlığı** *Ya-Pa Yayınları*
55. **Kurnaz Fare Ünlü Çocuk Yayınevi**
56. **Minnoş Kedi Ünlü Çocuk Yayınevi**
57. **Uykucu Çomar Ünlü Çocuk Yayınevi**
58. **Minik Serçe Ünlü Çocuk Yayınevi**
59. **Küçük Ayıcık Ünlü Çocuk Yayınevi**
60. **Sevimli Güvercin Ünlü Çocuk Yayınevi**
61. **Akıllı Fil Ünlü Çocuk Yayınevi**
62. **Çiçekçi Tavşan Ünlü Çocuk Yayınevi**
63. **Şaşkın Leylek Ünlü Çocuk Yayınevi**
64. **Tavşanlar Ülkesi Ünlü Çocuk Yayınevi**
65. **Birlikte Sayalım Hikmet Çocuk**
66. **Işıl'ın Mandalları Hikmet Çocuk**
67. **Işıl'ın Kurabiyeleri Hikmet Çocuk**
68. **Işıl Lunaparkta Hikmet Çocuk**
69. **Yunus Kahvaltıda Hikmet Çocuk**
70. **Anaokulunda Birgün Hikmet Çocuk**
71. **Yunus Sahilde Hikmet Çocuk**
72. **Ormanda Piknik Hikmet Çocuk**
73. **Yunusların Arabası Hikmet Çocuk**
74. **Köyde Sabah Hikmet Çocuk**
75. **Sakanın Yuvası Alfa Gelişim**
76. **Karatavuk İle Tilki Alfa Gelişim**
77. **Akıllı Fare Alfa Gelişim**

78. **Kurt İle Kibar Tilki** Alfa *Gelişim*
79. **İki Güvercin** Alfa *Gelişim*
80. **Kurnaz Tilki** Alfa *Gelişim*
81. **Şirinler Şirine** Doğan *Egmont Yayıncılık*
82. **Disney Şaşkın İmparator** Doğan *Egmont Yayıncılık*
83. **101 Dalmaçyalı Doğan** *Egmont Yayıncılık*
84. **Barbie Dağda** Doğan *Egmont Yayıncılık*
85. **Yıkanmam/ I Won' t Take A Bath** Kök *Yayıncılık*
86. **Dans Etmesini Seven Hipopotam** Kök *Yayıncılık*
87. **Ece İle Yüce Anneler Çocuklarını Çok Sever** Altın *Kitaplar*
88. **Eğlenirken Öğrenelim/Küçük Saatin Kolları** Altın *Kitaplar*
89. **Yaramaz Arı Cino** Aydınca *Yayınları*
90. **Dağınık Sincap Deren** Aydınca *Yayınları*
91. **Renklerini Kaybeden Kelebek** Mabivulut *Yayınları*
92. **Pofuduk Tembeller Ülkesinde** Mavibulut *Yayınları*
93. **Yağmur Yatağını Islatınca** Mavibulut *Yayınları*
94. **Arkadaş Arayan Küçük Otomobil** Morpa *Kültür Yayınları*
95. **Kırmızı Bisiklet** Morpa *Kültür Yayınları*
96. **Kendini Öven Çekirge** Renk *Yayınları*
97. **Çalışkan Çocuk** Kitapark
98. **Çekirge' nin Gemisi** Epsilon *Yayıncılık*
99. **Biz ve Küçük Kunduzlar** Serhat *Yayınevi*
100. **Keçi** Bu *Yayınevi*

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Seden KIRAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Milas/MUĞLA 31.08.1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ege Üni. Eğitim Fakültesi Okulöncesi Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Adnan Menderes Üniversitesi Anaokulu

İletişim

e-posta Adresi : skiran@adu.edu.tr

Tarih : 22.09.2008